

ET

ET

ET

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel, 5.11.2008
KOM(2008) 674 lõplik

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Laiemisstrateegia ja peamised ülesanded aastatel 2008–2009

{SEK(2008) 2692}
{SEK(2008) 2693}
{SEK(2008) 2694}
{SEK(2008) 2695}
{SEK(2008) 2696}
{SEK(2008) 2697}
{SEK(2008) 2698}
{SEK(2008) 2699}

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

Laiemisstrateegia ja peamised ülesanded aastatel 2008–2009

1. SISSEJUHATUS

Laienemine on ELi üks võimsamaid poliitilisi vahendeid. See teenib ELi stabiilsuse, julgeoleku ja konfliktide vältimisega seonduvaid strateegilisi huve. Laienemine on aidanud suurendada heaolu ja kasvuvõimalusi, parandada esmatähtsate transpordiliinide ja energiavarustuskanalite vahelist ühendust ning suurendada ELi kaalu maailmas. 2009. aasta mais täitub viis aastat ELi 2004. aasta laienemisest.

Praegune laienemiskava hõlmab Lääne-Balkani riike ja Türgit, kellele on lubatud, et nad saavad ELi liikmeks, kui nad täidavad vajalikud tingimused. Euroopa perspektiiv on toetanud rahu ja stabiilsust ning võimaldanud partneritel toime tulla suurte ülesannete, näiteks Kosovo iseseisvusdeklaratsiooniga, säilitades seejuures piirkondliku julgeoleku. Laienemine toetab poliitilist ja majandusreformi nii Lääne-Balkani riikides kui ka Türgis. ELi strateegilistes huvides on kokkulepitud põhimõtete ja tingimuste alusel hoida nimetatud protsessi hoogu. Selline huvi stabiilsuse suurendamise vastu on ELi ida pool asuvas piirkonnas, sealhulgas Lõuna-Kaukaasias stabiilsusele esitatud hiljutiste väljakutsete valguses veelgi ilmsem.

Türgi strateegiline tähtsus ELi jaoks on olulistes valdkondades, näiteks energiajulgeolek, konfliktide vältimine ja lahendamine ning Lõuna-Kaukaasia ja Lähis-Ida piirkondlik julgeolek, veelgi kasvanud. Riigi ELi-suunaline tegevus läbirääkimiste ja käimasolevate seonduvate reformide näol muudavad selle tugevamaks stabiilsusetagajaks piirkonnas, mille ees seisab mitu ülesannet. Euroopa praegune julgeolekuolukord nõuab ka stabiilsuse kindlustamist ja reformide tõhustamist Lääne-Balkani riikides.

Sellisel taustal on Euroopa Ülemkogu poolt 2006. aasta detsembris kindlaks määratud uue laienemiskonsensuse järjekindel rakendamine tähtsam kui kunagi varem. Konsensuse aluseks on kohustuste täitmise kindlustamine, tingimuste aus ja täpne täitmine, parem teabevahetus avalikkusega ning Euroopa Liidu võime võtta vastu uusi liikmeid.

EL on astunud samme laienemisprotsessi kvaliteedi parandamiseks, võttes eelkõige arvesse eelmiste laienemiste õppetunde. Nüüd pööratakse varajases etapis suuremat tähelepanu õigusriigile ja heale valitsemistavale. Kandidaatriigid ja potentsiaalsed kandidaatriigid liiguvad ELiga ühinemise suunas tempos, mis vastab nende poliitiliste ja majandusreformide kiirusele ning valmisolekule kanda kooskõlas Kopenhaageni kriteeriumidega liidu liikme õigusi ja kohustusi.

Eelolev aasta on võtmetähtsusega Lääne-Balkani riikide probleemidega tegelemisel. Lääne-Balkani riikide ELi liikmesuse poole liikumist saab kiirendada eeldusel, et nad vastavad vajalikele tingimustele. Horvaatialt oodatakse ühinemisläbirääkimiste viimasesse etappi jõudmist 2009. aasta lõpuks, kui ta on astunud vajalikud ettevalmistavad sammud. Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi edasised reformid viivad riiki ELile lähemale. Kui võimalikud kandidaatriigid on näidanud oma valmisolekut, võivad nende edusammud viia kandidaatriigi staatuseni.

Türgiga peetavate ühinemisläbirääkimiste tempo iseloomustab reformide kulgu ja asjaomaste tingimuste täitmist riigi poolt. Nüüd peab Türgi hoogustama poliitilisi reforme.

Rahvusvaheline finantskriis on Lääne-Balkani riikide ja Türgi majandusele ja finantssektorile avaldanud siiani üksnes piiratud otsest mõju. Jooksevkonto puudujäägi märkimisväärne suurenemine enamikus riikides suurendas aga nende haavatavust väliste vapustuste poolt. Ülemaailmse finantskriisi tulemusena vähenevad tõenäoliselt nii väliskrediit kui ka -investeeringud.

Küprose küsimuses alustasid Küprose kreeka ja türki kogukondade juhid ÜRO egiidi all laiapõhjalisi läbirääkimisi kõiki osapooli rahuldava lahenduse saavutamiseks. Komisjon toetab nende jõupingutusi ja on ELi pädevusse kuuluvates küsimustes valmis andma tehnilist nõu.

Stabiilsete, jõukate ja demokraatlike naabritega on Euroopa Liit tugevam. Jagatud väärtuste ja ühiste huvide alusel koostööd tehes saavad EL ja tema naabrid tõhusamalt lahendada aktuaalseid probleeme. Liit tihendab oma suhteid ka Euroopa naabruspoliitika partneritega idas ja läänes, et vastastikust julgeolekut ja jõukust veelgi parandada. Selles kontekstis on eriti tähtis ettevalmistatav idapartnerlus ning Barcelona protsess: Vahemere Liit.

Käesolevas teatises käsitletakse laienemisprotsessis osalevate riikide tehtud edusamme ja põhilisi probleeme. Selles visandatakse komisjoni lähenemisviis nende jõupingutuste suunamisele ja toetamisele eeloleval aastal.

2. UUE LAIENEMISKONSENSUSE RAKENDAMINE

2.1. Ülevaade riikides tehtud edusammudest ja lahendamata probleemidest

Lääne-Balkani riigid

Kuna piirkonnas tehti reformide valdkonnas ning kokkulepitud kriteeriumide ja tingimuste täitmisel edusamme (ehkki ebaühtlaseid), on Lääne-Balkani riigid viimase aasta jooksul ELile lähenenud. Piirkonnas on säilitatud stabiilsus ning Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni ja põhiseaduse jõustumise järel jäi olukord üldiselt rahulikuks. Piirkonna majanduskasv oli endiselt suur, eelkõige tänu sise- ja välisinvesteeringutele, ning reformid üldiselt edenesid ja üldine elatustase paranes. Piirkondlik koostööõukogu võttis üle stabiilsuspaktist tulenevad kohustused, tugevdades Kagu-Euroopas asjaomaste riikide piirkondlikku koostööd.

Lääne-Balkani riike panevad aga tänagi proovile mitmed probleemid, mis võivad mõjutada piirkonna julgeolekut, stabiilsust ja jõukust. Reformid ja lepitamine on veel juurdumata. Enamikus Lääne-Balkani riikides kujutavad riigi ülesehitamine, riigiasutuste tugevdamine ja hea valitsemistava endast esmatähtsaid ülesandeid. Enamikus riikides on professionaalne, erapooletu ja usaldusväärne avalik teenistus veel üles ehitamata. Õigusriigi põhimõtete tugevdamine eelkõige kohtureformi kaudu ning võitlus korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevusega on endiselt terve piirkonna olulised prioriteedid. Poliitiliste jõudude vaheline dialoog ja kompromissivaim, sealhulgas rahvusküsimustes, on endiselt ebapiisavad. Endiselt on alles lahendamata naabrusküsimused. Keskmise inflatsioonimäär on kasvanud. Riikide jooksevkonto puudujääk on märkimisväärselt suurenenud. Mõnes riigis on tööpuudus endiselt väga suur. Vaja on tööhõive- ja sotsiaalpoliitika edasisi reforme. Ebasoodsama väliskeskkonna, eelkõige rahvusvahelise finantskriisi tõttu on suurenenud makromajanduslikud probleemid.

Riikide tasandil on aset leidnud järgnev areng.

Horvaatia ühinemisläbirääkimised on jõudnud otsustavasse etappi, näidates sellega tervele piirkonnale, et kooskõlas liidu võetud kohustustega on ELi liikmesuse perspektiiv reaalne, eeldusel et täidetud on vajalikud tingimused.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on teinud edusamme mitmes olulises valdkonnas, millele on pööratud tähelepanu komisjoni 2008. aasta märtsi teatises¹, eelkõige seoses kohtu- ja politseireformi ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu tingimuste täitmisega. Parlamendivalimisi varjutasid aga vägivaldsed vahejuhtumid ja rasked rikkumised. Reformide rakendamiseks kooskõlas ühinemiskasutuse prioriteetidega on vaja konstruktiivset poliitilist dialoogi ja otsustavaid meetmeid.

Albaania on jätkanud edusamme põhiliste poliitiliste reformide valdkonnas. ELiga sõlmitud vaheleping jõustus kaks aastat tagasi ja seda rakendatakse praegu üldiselt sujuvalt. Õigusriiklus ja riigiasutuste ladusa toimimise tagamine kujutavad endast aga endiselt tõsist probleemi. Haldus- ja jõustamissuutlikkust peab veelgi parandama.

Montenegro poliitilised reformid on edenenud. Käesoleva aasta alguses jõustunud vahelepingu rakendamine edeneb üldiselt sujuvalt. On aga vaja läbi viia kohtureform ja süvendada õigusriiklust, mis kujutavad endast endiselt tõsist probleemi. Haldus- ja jõustamissuutlikkust peab veelgi parandama.

Bosnia ja Hertsegoviinaga stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu sõlmimine kinnitas ELi toetust riigi Euroopa-perspektiivile. Bosnia ja Hertsegoviina hakkas vahelepingut rakendama juulis. Riigi mõlema osa olulisemad poliitilised juhid on Daytoni/Pariisi rahulepinguga sätestatud põhiseaduslikud elemendid aga kahtluse alla seadnud ja ELiga seotud reformid on seiskunud. Põhiliste reformiprioriteetide alane konsensus on endiselt nõrk.

Presidendi- ja parlamendivalimiste järel on Serbia kinnitanud pühendumust jagatud väärtustel põhinevale euroopalikule tulevikule. Sõlmiti stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping ning vahelepingut hakatakse rakendama niipea, kui nõukogu on kindel, et Serbia teeb täielikku koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (EJRK). Radovan Karadzici arreteerimine ja kohtu alla andmine oli suur samm edasi, kuid nimetatud protsess tuleb lõpule viia. Serbia on näidanud, et tema haldussuutlikkus on piisav olulise edu saavutamiseks teel ELi suunas. Viimasel aastal on reformid aga aeglustunud. Kohtureform ja võitlemine korruptsiooniga on endiselt olulised probleemid.

Kosovo uus tegelikkus² on viinud rahvusvahelise kohaloleku ümberkujundamiseni. See peaks lihtsustama ELi õigusriigimissiooni lähetamist, mis on nüüd käimas. Kosovo olukord on *sui generis* ja seda ei saa lugeda pretsedendi loomiseks. Euroopa Ülemkogu väljendas ELi valmisolekut toetada Kosovo poliitilist ja majandusarengut, pidades silmas konkreetset Euroopa perspektiivi ning kooskõlas piirkonna ELi perspektiiviga. Kosovo vastuvõetud põhiseadus on kooskõlas Euroopa nõuetega ja vastu on võetud märkimisväärne hulk olulisi õigusakte. Sellest hoolimata esineb jätkuvalt suuri probleeme, eelkõige seoses asutuste tugevdamise, õigusriikluse süvendamise ning kogukondadevahelise dialoogi parandamise ja nende lepitamisega.

¹ Lääne-Balkani riikide ELiga ühinemise väljavaadete avardamine - KOM(2008) 127 lõplik, 5.3.2008.

² ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel.

Türgi

Aastat iseloomustasid tugevad poliitilised pinged. Peaprokurör taotles konstitutsioonikohtult võimupartei tegevuse lõpetamist ilmalikkusevastase tegevuse eest. Lõpuks otsustas kohus jätta prokuröri taotluse rahuldamata ja määras selle asemel rahalise karistuse. See aitas ära hoida ränga poliitilise kriisi ja peaks andma uusi võimalusi parteidevahelise dialoogi ja kompromissivaimu taastamiseks.

EL on teravalt hukka mõistnud Kurdistani Töölispartei terrorirünnakud, mis on nõudnud palju elusid. Türği relvajõud viisid Põhja-Iraagis läbi mitu Kurdistani Töölispartei baaside vastast operatsiooni.

Türgi on aktiivse diplomaatia teel täitnud konstruktiivset rolli oma naabruses ja Lähis-Idas laiemalt. Gruusia kriisi järel tegi Türği ettepaneku Kaukaasia koostöö- ja stabiilsusplatvormi loomiseks, et edendada nimetatud piirkonna riikide vahelist dialoogi. President Gül külastas Jerevani ja see oli Türği presidendi esimene visiit pärast Armeenia iseseisvumist. Türği täitis Iisraeli ja Süüria vahelise vahendaja rolli ja pidas Iraaniga dialoogi tuumaküsimuses.

Türgi geostrateegiline positsioon annab riigile tähtsa rolli ELi energiajulgeolekus, eelkõige energiaallikate mitmekesistamises. ELi, Türği ning piirkonna teiste riikide, nii tarnija- kui ka transiitriikide vaheline tihedam energiakoostöö on äärmiselt tähtis. Olemasolevad ja tuleviku torujuhtmeprojektid kujutavad endast ressursi kõikidele riikidele, kelle territooriumi need läbivad, eelkõige Türğile. Lõuna-Euroopa gaasitransiidikoridori õigeaegne valmimine kavandatud projektide kiire elluviimise, eelkõige Nabucco gaasijuhtme ehitamise teel, on ELi olulisemate energiajulgeoleku prioriteetide seas.

Praegune valitsus tuli võimule 2007. aasta juulis toimunud vabade ja õiglaste valimiste teel ning tal on ulatuslikud volitused reformideks. Valitsus kinnitas oma otsustavust jätkata ELiga ühinemise protsessi ja seonduvaid reforme ning teatas uue põhiseaduse kallal tööleasumisest. Sõnavabaduse ja mittemoslemi usukogukondade õiguste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Sõnavabaduse kaitsemeetmete tugevdamise kavatsusega muudeti karistusseadustiku artiklit 301. Parlament võttis vastu uue sihtasutuste seaduse, milles käsitletakse mitmeid mittemoslemi usukogukondade probleeme. Lisaks otsustas valitsus lõpule viia Kagu-Anatoolia projekti Kagu-Türği majanduslikuks arendamiseks.

Demokraatia ja inimõiguste tugevdamiseks, riigi moderniseerimiseks ja arendamiseks ning selle lähendamiseks ELile peab nüüd andma aga uue hoo reformidele. Eristatult peab pöörama parteisid käsitlevatele eeskirjadele, põhiseaduse reformile, sõnavabadusele ja naiste õigustele.

Türği majandus toimus jätkuvalt suhteliselt hästi ja SKP aeglasemast kasvust hoolimata on säilitatud makromajanduslik stabiilsus. Rahvusvaheline finantskriis on kaasa toonud vara hindade ja vääringu korrigeerimist, samas avaldamata pangandussektorile siiani ulatuslikku mõju. Märkimisväärne välisrahastamisvajadus suurendab aga haavatavust väliste vapustuste poolt. Türği on Kopenhaageni majanduskriteeriumide alusel nüüd toimiva turumajandusega riik. Türği peaks olema võimeline keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsivõime ja turujõududega toime tulema, tingimusel et ta rakendab jätkuvalt laiaulatuslikku reformiprogrammi, et kõrvaldada struktuurilised nõrkused. Lisaks kasvab Türği majanduse läbipõimitus ELi majandusega.

2.2. Ühinemiseelsed vahendid: tegelemine põhiliste probleemidega

2007. aasta laienemise strateegiadokumendi alusel on komisjon täielikult kasutanud oma ühinemiseelseid vahendeid, et tegeleda olulisemate probleemidega: riigi ülesehitamine, head valitsemistavad, õigusriiklus ja kodanikuühiskonna areng. See on juba andnud märkimisväärseid tulemusi.

Laiemisprotsessi kvaliteedi parandamiseks on tehtud jätkuvaid jõupingutusi, muu hulgas kehtestatud läbirääkimispeatükkide avamise ja sulgemise tingimustena ranged võrdlusnäitajad ning antud olulistes poliitikavaldkondades välja täiendavaid mõju-uuringuid.

Nõukogu võttis vastu komisjoni ettepanekud ühinemispartnerluste ja Euroopa partnerluste kohta, mis sisaldavad nimetatud olulisi prioriteete. Komisjon on elavdanud poliitilist dialoogi, mille juures on peamisteks viitedokumentideks partnerlused. Ühinemiseelse fiskaaljärelevalve korra kaudu on tehtud edusamme ka majandusliku dialoogi valdkonnas.

Partnerluse prioriteetid suunasid ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames tehtavat programmitööd ja abi andmist, mis kasvatas toetust põhjalikele reformidele. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendist antakse 2008. aastal abi 1,4 miljardi euro ulatuses. Riiklikes ühinemiseelse abi rahastamisvahendi programmides üleminekuabiks ja institutsioonide ülesehitamiseks ette nähtud 840 miljonist eurost kasutatakse praegu 33 % valitsemise parandamiseks, haldus- ja kohtureformi soodustamiseks, õigusriikluse tugevdamiseks, korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse toetamiseks, inimõiguste edendamiseks, vähemuste kaitseks ja kodanikuühiskonna arendamiseks. ELi liikmesriikide ametnikud annavad kiiret reageerimist nõudvatel juhtudel abi ka TAIEXi ja SIGMA³ kaudu. Nimetatud reformidele antav keskmise tähtjaga abi hõlmab haldusametite vahelisi mestimisvõrgustikke ja MTÜde projektide toetuskeeme.

Komisjon on ette võtnud algatusi ühinemiseelse abi rahastamisvahendist antava abi kooskõlastamiseks rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja muude rahastajate antava abiga. See suurendab ühinemiseelse abi rahastamisvahendist antava abi mõju majandus- ja sotsiaalarengu valdkonnas. Koos Euroopa Investeeringupanga (EIP), Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga (EBRD) ning Euroopa Nõukogu Arengupangaga (CEB) on käivitatud infrastruktuuriprojektide rahastamisvahend. See kujutab endast olulist sammu Lääne-Balkani investeerimisraamistiku loomise poole 2010. aastaks vastavalt komisjoni, EIP, EBRD ja CEB poolt kokkulepitule ning juunis kohtunud Euroopa Ülemkogu poolt kinnitatule. Muud algatused hõlmavad energiatõhususe rahastamisvahendit ja VKEd arendamise ühtset rahastamisvahendit: Euroopa Kagu-Euroopa Fondi. Sellest saavad kasu terve piirkonna kümned tuhanded VKEd.

Ühinemiseelse abi rakendamise üleminek Euroopa Ülesehitusametilt (EAR) komisjoni delegatsioonidele ja büroodele Belgradis, Podgoricas, Prištinas ja Skopjes on lõpule viidud. Amet lõpetab töö 31. detsembril 2008. Lõppeesmärk on abi rakendamise ülevõtmine partnerite endi poolt, kui nad näitavad oma valmisolekut selleks.

Juulis organiseeris komisjon abiandjate konverentsi Kosovo sotsiaalmajanduslikuks arendamiseks, mille tulemuseks oli 1,2 miljardi euro suurune annetus, millest Euroopa Liit ja selle liikmesriigid annavad peaaegu 800 miljonit eurot. Selline toetus peaks Kosovo arengule

³ TAIEX: tehnilise abi infobüroo, mille tööd korraldab komisjon. SIGMA: toetusprogramm valitsemise ja juhtimise täiustamiseks, OECD programm, mida komisjon toetab laienemise kontekstis.

andma märkimisväärse tõuke. On äärmiselt oluline, et Kosovo valitsus toetab abi, täites oma kohustused seoses eelarvedistsipliini, riiklike kulutuste haldamise ja majanduspoliitika reformiga.

Kooskõlas 2007. aasta laienemise strateegiadokumendiga on pööratud erilist tähelepanu inimestevahelistele kontaktidele. Kõigi asjaomaste riikidega sõlmitud viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingud jõustusid 2008. aasta jaanuaris ning komisjon peab nendega dialoogi viisavabaduse üle. Sellega seoses on vastu võetud viisavabadussuunised, milles on sätestatud selged ja realistlikud eesmärgid viisakohustuse kaotamiseks. Inimestevaheliste kontaktide edendamise meetmed hõlmavad ka bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilaste paremaid liikumisvõimalusi Erasmus Munduse programmi raames ning täiendavaid vahendeid noorsoovahetusele ja partnerlusele programmi „Aktiivsed noored” raames. Jätkuvalt toetati Tempuse programmi raames kõrghariduse reformi ülikoolidevahelise partnerluse kaudu.

Energiaühenduse loomise järel on alanud Lääne-Balkani riikidega läbirääkimised transpordiühenduse loomiseks, kusjuures eesmärgiks on sõlmida leping 2009. aasta jooksul. Euroopa ühise lennunduspiirkonna rakendamisel on samuti tehtud edusamme. Keskkonna valdkonnas on väljatöötamisel uus piirkondlik koostöömehhanism, et ühiselt lahendada ühinemiseelseid keskkonnaprobleeme.

Vastusena rahvusvahelisele finantskriisile on komisjon valmis laienemisprotsessis osalevate riikide asutusi abistama kriisi finants- ja majanduslike tagajärgede haldamisel.

Kooskõlas Thessaloniki tegevuskava ja komisjoni 2008. aasta märtsi teatises sätestatud meetmetega on tehtud tähtsaid jõupingutusi piirkondlike koostööalgatuste toetamiseks.

Hiljuti asutatud piirkondlik koostöönõukogu tegutseb. Nüüd peab see tagama piirkondliku tegevuse tõhususe ja selle edasise ühtlustamise. Komisjoni toetatavad piirkondlikud algatused hõlmavad piirkondliku koostöönõukogu sekretariaadi abistamist, Montenegros Danilovgradis loodavat piirkondlikku avaliku halduse instituuti, uut katastroofiohu vähendamise algatust ning kultuuripärandi kaitse ja ajalooõpikute projekte. Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu sekretariaadi kaudu toetab komisjon ka kaubandusküsimustes tehtavat koostööd. Tolli valdkonnas jõustuvad peagi ELi ja mõne Lääne-Balkani riigi vaheliste päritolureeglite diagonaalset kumulatsiooni käsitlevad sätted, mis soodustavad piirkondlikku kaubandusintegratsiooni⁴.

Komisjon lõi ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames uue rahastamisvahendi, millega tõhustada kodanikuühiskonna arengut ja dialoogi. Kodanikuühiskonna rahastamisvahendi raames antav abi on 2008. aastal umbes 30 miljonit eurot ja see on ette nähtud kohaliku tasandi suutlikkuse arendamiseks. Komisjon korraldas aprillis Kagu-Euroopa kodanikuühiskonna arengut käsitleva olulise konverentsi. Sellega stimuleeriti koostööd, heade tavade levikut ja partnerluse loomist. Nimetatud algatustega toetatakse selle piirkonna rahvaste lepitamist ja edusamme teel ELi liikmesuse poole.

Uue laienemiskonsensuse keskne põhimõte on avalikkuse parem teavitamine. Komisjon edendab ELi laienemist käsitlevat avalikku arutelu nii liikmesriikides kui ka laienemisprotsessis osalevates riikides, korraldades teavitusüritusi kodanikuühiskonna organisatsioonidele, ajakirjanikele ja noorsoole. Välja on antud videoklippe, Focas korraldati

⁴ Diagonaalne kumulatsioon võimaldab riigil toodet töödelda ja eksportida ELi soodusrežiimi alusel ka juhul, kui osa toote sisendkoostisosadest on pärit mõnest muust süsteemis osalevast riigist.

Euroopa tänavajalgpallifestival ja noorte ajakirjanike võistlus „Avarda oma maailmapilt!“. Nimetatud algatustega täiendati liikmes- ja partnerriikide teavitustegevust.

3. 2008.–2009. AASTA LAIENEMISKAVA

3.1. Lääne-Balkani riikide ELi liikmesuse poole liikumise kiirendamine

2008. aasta juunis kohtunud Euroopa Ülemkogu kinnitas täielikku toetust Lääne-Balkani riikide Euroopa-perspektiivile. Ülemkogu rõhutas, et saavutades kindlat edu poliitiliste ja majandusreformide alal ning täites vajalikud tingimused ja nõuded, peaksid ülejäänud Lääne-Balkani piirkonna potentsiaalsed kandidaatriigid saama kandidaatriigi staatuse vastavalt nende endi saavutustele, kusjuures lõppeesmärgiks on ELi liikmesus.

Kooskõlas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessiga on ELi perspektiiv jätkuvalt oluline Lääne-Balkani riikide stabiilsuse, lepitamise ja arengu seisukohast. Euroopa Liidu ja terve Euroopa huvides on see, et piirkonnas jätkataks võimalikult kiires tempos poliitilisi ja majandusreforme, rahvaste lepitamist ja edusamme ELi suunas. EL peaks olema valmis kiirendama nende riikide ühinemiseelseid ettevalmistusi niipea, kui need riigid täidavad vajalikke tingimusi, ning tagama, et piirkond saaks kooskõlas stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessiga jätkuvalt kasu poliitilise ja majandusliku kohtlemise kõrgeimast tasemest. Lõpuks on aga edusammud liikmesuse saavutamisel piirkonna inimeste ja nende juhtide kätes, kuna ühinemise tempo sõltub iga riigi saavutustest vajalike reformide läbiviimisel.

Komisjon esitab käesolevas teatises esialgse teekaardi kavandi Horvaatiaga peetavate tehniliste läbirääkimiste lõpetamiseks 2009. aasta lõpuks eeldusel, et tingimused on täidetud. Küsimusel peatutakse lähemalt punktis 3.2.

Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi edasised sammud lähenemisel ELile saavad võimalikuks siis, kui täidetakse Kopenhaageni poliitilised kriteeriumid ja ühinemiskriteeriumide põhilised prioriteedid. Eelkõige on vaja riigil tagada vabad ja õiglased valimised. Peamiste parteide ja osapoolte vahelist dialoogi on vaja parandada, et institutsioonid saaksid normaalselt toimida ja reformide tempo kiireneks. Komisjon jälgib tähelepanelikult endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi edusamme. Partnerluse olulised lahendamist vajavad prioriteedid hõlmavad edusamme kohtusüsteemi reformide rakendamisel, sõltumatu ja mittepoleeritud politseiteenistuse tagamist, korrupsioonivastase võitluse jätkamist objektiivsel viisil ning selle tagamist, et värbamine ja edutamine avalikus teenistuses põhineks professionaalsetel kriteeriumidel.

Mitu Lääne-Balkani riiki on andnud mõista, et nad kaaluvad ELiga ühinemise avalduse esitamist. Komisjon tuletab meelde, et rahuldavad edusammud, eelkõige stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste, sealhulgas kaubandust käsitlevate sätete täitmisel, kujutavad endast põhilist elementi iga riigi edusammudel liikmesuse poole. Nõukogu taotlusel esitab komisjon seoses ühinemisavaldusega piisavalt vara komisjoni arvamuse, milles hinnatakse riigi valmisolekut, ja uurimuse ühinemise mõjust olulistest poliitikavaldkondades.

Albaaniale on vaja tagada 2009. aasta parlamendivalimiste nõuetekohane ettevalmistus ja läbiviimine. Montenegrol tuleb kiirendada kohtureformi. Mõlemal riigil tuleb teha täiendavaid edusamme stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu täitmisel, parandades muu hulgas haldus- ja jõustamissuutlikkust ning tugevdades õigusriiklust.

Bosnia ja Hertsegoviinal tuleb nüüd ruttu saavutada vajalik poliitiline konsensus ja jätkata reforme, eelkõige eesmärgiga parandada halduses peremehetunnet ja vastutust. Institutsioonide latusaks tööks, funktsionaalsemate ja tõhusamate riigistruktuuride loomiseks ning ELi küsimustes ühel häälel kõnelemiseks on vaja ühist nägemust riigi tulevikusuuna küsimuses. Rahu tagamise nõukogu analüüsib käesoleva kuu jooksul riigi valmisolekut kõrge esindaja büroo sulgemiseks. See sõltub edusammudest viie konkreetse eesmärgi⁵ täitmisel ning rahu tagamise nõukogu positiivsest hinnangust poliitilisele olukorrale, mis põhineb Daytoni rahulepingu täielikult täitmisel. Komisjon on valmis toetama Bosnia ja Hertsegoviina jõupingutusi nimetatud tingimuste täitmisel.

Juunis kohtunud Euroopa Ülemkogu oli seisukohal, et Serbia suudab kiirendada edusamme ELi, sealhulgas kandidaatriigi staatuse poole liikumisel niipea, kui täidetud on kõik vajalikud tingimused. Komisjon on seisukohal, et peaks olema võimalik anda Serbiale kandidaatriigi staatus 2009. aastal, kui täidetud on nimetatud tingimused ja võetakse arvesse komisjoni arvamust. Serbial on vaja jätkata positiivset arengut, tehes täielikku koostööd EJKRga ja jätkates oma reformikava täitmist, mis tooks kaasa käegakatsutavad edusammud prioriteetsetes valdkondades: õigusriikluse tugevdamine ning majandus- ja eelarvereformi kiirendamine. Serbia täidab piirkonnas võtmerolli. Riiki kutsutakse üles võtma omaks konstruktiivset lähenemisviisi Kosovo osalemisele piirkondlikes algatustes ja rahvusvahelistes foorumites ning ELi jõupingutustele anda panus Lääne-Balkani rahu ja stabiilsusse.

Kosovo sotsiaalmajanduslik areng on riigi elanikkonna ja laiema piirkonna stabiilsuse seisukohast äärmiselt oluline. Euroopa Ülemkogu teatas juunis, et koos teiste Lääne-Balkani riikidega on Kosovol konkreetne ELi perspektiiv. EL ootab Serbialt konstruktiivset lähenemisviisi ELi õigusriigimissioon lähetamisele ja kutsub Kosovo serblasi üles osalema Kosovo arendamises. Komisjoni ja Kosovo ametivõimude vaheline pidev reformidealane dialoog elavneb. Komisjon uurib kõiki võimalusi, et edendada Kosovo osalemist piirkondlikus koostöös ja kutsub kõiki osapooli üles võtma nimetatud küsimuses omaks konstruktiivset lähenemisviisi. Komisjon hindab võimalusi Kosovo poliitilise ja sotsiaalmajandusliku arengu edendamiseks ja uurib, kuidas Kosovo saab piirkonna osana teha stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames edusamme ELiga integreerumisel. Nimetatud analüüsi tulemust esitletakse 2009. aasta sügisel teostatavusuuringus.

Heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö on endiselt võtmetähtsusega liikumisel ELi liikmesuse poole ning kujutavad endast seega stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi keskset osa. Peaaegu kõigil piirkondlikel partneritel on naabritega lahendamata kahepoolseid küsimusi, sealhulgas piirivaidlusi. Komisjon jälgib jätkuvalt nimetatud valdkonna arengut ja kutsub kõiki partnereid üles käsitlema kahepoolseid küsimusi prioriteetsetena. Märkimisväärsed jõupingutusi tuleb teha kriminaalasjades tehtava õigusosalase koostöö, sealhulgas kodusõja ajal toime pandud kuritegude uurimise valdkonnas.

Inimestevahelised kontaktid muudavad Euroopa-perspektiivi kodanike jaoks käegakatsutavaks.

⁵ 1° Vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus riigi ja teiste valitsemistasandite vahelise vara jagamise küsimuses; 2° vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus kaitsejõudude vara küsimuses; 3° Brčko küsimuse lõplik lahendamine; 4° rahanduse jätkusuutlikkus (mida toetavad kaudsete maksude ameti alalist koefitsiendimeetodit käsitlev leping ja riikliku maksunõukogu loomine); 5° õigusriikluse kindlustamine (mille tunnustuseks on sõjakuritegude riikliku strateegia, välismaalaste ja varjupaigaseaduse ning kohtusüsteemi reformi riikliku strateegia vastuvõtmine).

Komisjon jälgib endiselt tähelepanelikult viisalihtsuslepingute nõuetekohast rakendamist. Komisjon jälgib viisavabadussuuniste rakendamist ja toetab riike suunistes sätestatud eesmärkide täitmisel. Viisialoogi kulg sõltub iga individuaalse riigi saavutatud tulemustest. Eeldusel, et riigid täidavad eesmärgid, võib komisjon üksikute riikide haaval teha ettepanekud viisakohustuse kaotamiseks 2009. aasta jooksul.

Samuti kahekordistab komisjon 2009. aasta ühinemiseelse abi rahastamisvahendi raames Lääne-Balkani riikide tudengite stipendiumideks määratud vahendeid.

Ühenduse programmides ja ametites osalemine on osutunud kasulikuks partnerriikide institutsioonide ja kodanike lähendamisel ELile. Komisjon innustab nendest riikidest pärit abisaajate suuremat osalemist programmides, mis on neile avatud. Komisjon uurib ka võimalusi täiendavate programmide avamiseks võimalikele kandidaatriikidele. Ühenduse ametite osas üritab komisjon pakkuda laiemaid osalemisvõimalusi, sealhulgas vaatleja staatust kõigile laienemisprotsessis osalevatele riikidele ametite haldusnõukogude ja ekspertrühmade koosolekutel. Komisjon teeb ettepaneku parandada võimalikele kandidaatriikidele pakutavaid osalemisvõimalusi ja -tingimusi. EL võiks ühinemiseelse abi rahastamisvahendi kaudu kaasrahastada kuni 90 % riigi esimese aasta osamaksust ühenduse programmi või ameti töösse. Järgmistel aastatel nimetatud kaasrahastamine väheneks kas protsentuaalselt või teatava summa ulatuses. Ühenduse programmide, välja arvatud teadusuuringute ja arendustegevusprogrammide kaasrahastamise kogusumma peaks põhimõtteliselt moodustama umbes 10 % riiklikest ühinemiseelse abi rahastamisvahendi programmidest.

Kodanikuühiskonna organisatsioonide aktiivsem osalemine laienemisprotsessis osalevates riikides ettevõetud reformides on laienemisprotsessi tempo ja kvaliteedi ning ühinemisele avalikkuse toetuse saavutamise oluline mõjur. Kodanikuühiskonna uue rahastamisvahendi raames rahastatakse edasist suutlikkuse arendamist ja täiendavaid koostööprojekte, näiteks külastusprogrammi „Inimeselt inimesele”, igas riigis tehnilise toe üksuste loomist 2009. aasta esimeses pooles ning kodanikuühiskonna partnerluse toetusskeeme, näiteks keskkonna, energiatõhususe, töötervishoiu ja tööohutuse ning korrupsiooni-, organiseeritud kuritegevuse ja inimkaubanduse vastase võitluse valdkonnas. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendi 2009. aasta toetuskavade raames peetakse prioriteetseteks selliseid valdkondi nagu kultuur, vähemused ja äriliidud.

Avalikkuse toetuse tagamine on endiselt ELi laienemispoliitika ülitähtis eesmärk. Vastutus avalikkuse teadlikkuse parandamise eest laienemise probleemide ja eeliste küsimuses lasub eelkõige liikmesriikidel. Partnerriikidel tuleb täita oma osa ELi suunas tehtavate edusammude tingimuste selgitamisel. Komisjon käsitleb laienemist jätkuvalt oma kommunikatsioonipoliitika prioriteetse valdkonnana ja viib läbi täiendavaid tegevusi riikide jõupingutuste toetamiseks ja täiendamiseks, andes faktilist teavet ja toetades arutelu põhiliste arvamuse kujundajate vahel.

3.2. Ühinemisläbirääkimiste jätkamine

Horvaatia

Läbirääkimiste algusest möödunud kolme aasta jooksul on Horvaatia teinud häid üldisi edusamme. 35 peatükist on avatud 21 ja neli peatükki on esialgu suletud⁶. Viimastel kuudel

⁶ Teadus- ja arendustegevus; haridus ja kultuur; ettevõtlus- ja tööstuspoliitika, välissuhted.

aset leidnud töö kiirendamise järel on Horvaatial nüüdseks täitmata vaid kahe peatüki avamiskriteeriumid.

Üldiselt täitis Horvaatia jätkuvalt stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi üldtingimusi. Horvaatia nüüdseks üldiselt täidab oma stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevaid kohustusi ja on jõudnud komisjoniga kokkuleppele lahenduses sigarettide diskrimineeriva maksustamise kaotamiseks. Viimastel kuudel on Horvaatia teinud olulisi edusamme, et parandada ELiga ühinemise eelsete vahendite haldamist, ehkki riik peab veel saavutama konkreetseid tulemusi haldamise parandamisel.

Arvesse võttes tänaseks tehtud üldisi edusamme peaks olema võimalik jõuda Horvaatiaga peetavate ühinemisläbirääkimiste viimasesse etappi 2009. aasta lõpuks tingimusel, et Horvaatia täidab kõik vajalikud tingimused. Seda arvestades esitab komisjon esialgse teekaardi tehniliste läbirääkimiste lõpuleviimiseks. Esialgset ajakava võib olla vaja muuta, sõltuvalt tingimuste täitmisel tehtud edusammudest. Horvaatial tuleb pühendada põhjanevaid edasisi jõupingutusi sellele, et lõpule viia töö läbirääkimispeatükkides sätestatud eesmärkidega. Riigil tuleb jätkata reforme, eelkõige kohtusüsteemi ja avaliku halduse, korruptsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, vähemuste õiguste edendamise, sealhulgas pagulaste pagasipöördumise, sõjakuritegude kohtuliku menetlemise ja EJRK poolse dokumentidele juurdepääsu valdkonnas. Horvaatia peab tegema põhjanevaid edasisi jõupingutusi ka laevatehaste restruktureerimisel. Komisjon jälgib tähelepanelikult Horvaatia võetud kohustuste täitmist.

Türgi

Nüüd, kus Türgi on suutnud ära hoida võimupartei vastase konstitutsioonikohtu asjaga seotud poliitilise kriisi, tuleb riigil taaselustada poliitiliste reformide protsess. Partei tegevuse lõpetamisega seotud kohtuasi rõhutas parteisid reguleerivate sätete muutmise tähtsust, et tagada läbipaistvad rahastamismehhanismid ning viia parteide tegevuse lõpetamist käsitlevad sätted kooskõlla Euroopa nõuete ja heade tavadega. Õigusaktid on vajalikud ka kodanike õiguste kaitse tugevdamiseks hoolimata nende isiklikest veendumustest või poliitilisest kuuluvusest, ning ombudsmani institutsiooni loomiseks. Jätkata tuleb kohtureformi. Riigi erinevate poliitiliste jõudude vahel on vaja tihedamat dialoogi, et kujundada reformimeelne konsensus.

Vaja on jätkuvalt jõupingutusi, et edendada naiste õigusi ja soolist võrdsõiguslikkust, tagada sõnavabadus ja usuvabadus praktikas, tõkestada korruptsiooni, tugevdada kõigi kodanike kultuurilisi õigusi, tugevdada tsiviilkontrolli sõjaväe üle ning viia ametiühinguid käsitlevad õigusaktid vastavusse Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni ja ELi nõuetega.

Küprose kreeka ja türki kogukondade juhtide vaheliste, Küprose küsimuse kõiki osapooli rahuldava lahenduse saavutamisele suunatud laiapõhjaliste läbirääkimiste alguse järel on äärmiselt oluline, et Türgi toetaks jätkuvalt ÜRO egiidi all leitavat lahendust ja ÜRO jõupingutusi.

Heanaaberlikud suhted on jätkuvalt oluliseks küsimuseks. Türgilt oodatakse assotsiatsioonilepingu lisaprotokollit äieliku ja mittediskrimineerival viisil täitmise tagamist ja edusammude tegemist kahepoolsete suhete normaliseerimiseks Küprose Vabariigiga. Kooskõlas nõukogu 11. detsembri 2006. aasta järeldustega jälgib EL jätkuvalt 21. septembri 2005. aasta deklaratsioonis käsitletud küsimusi ja vaatab nendes valdkondades tehtud edusammud üle.

Acquis' ülevõtmise riikliku kava vastuvõtmine, et tegeleda ühinemispartnerluse prioriteetidega, kujutab endast olulist märki Türgi valmisolekust jätkata reforme. Ühinemisläbirääkimiste tempo iseloomustab reformide kulgu ja asjaomaste tingimuste täitmist Türgi poolt.

ELi avalikku arvamust tulevase laienemise kohta mõjutab suhtumine eelmistesse laienemistesse. On äärmiselt oluline kuulata kodanikke, tegeleda nende probleemidega ja anda täiendavat teavet, et avalikkus näeks selgelt nii eeliseid kui ka probleeme.

2009. aasta märgib uute liikmesriikide liiduga ühinemise viiendat aastapäeva ja langeb kokku Berliini müüri langemise 20. aastapäevaga. Sellega seoses organiseerib Tšehhi Vabariik kui tulevane eesistujariik kaaluka ürituse 2004. laienemise aastapäeva tähistamiseks. Komisjon toetab nimetatud üritust täielikult ja esitleb sellel puhul uuringut viienda laienemise mõjust ELi majandusele.

4. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Eespool esitatud analüüsi põhjal esitab komisjon järgmised järeldused:

1. Laienemine teenib ELi stabiilsuse, julgeoleku ja konfliktide vältimisega seonduvaid strateegilisi huve. Laienemine on aidanud suurendada heaolu ja kasvuvõimalusi, parandada sidemeid esmatähtsate transpordiliinide ja energiavarustuskanalitega ning suurendada ELi kaalu maailmas. Praegune laienemiskava hõlmab Lääne-Balkani riike ja Türgit, kellele on lubatud, et nad saavad ELi liikmeks, kui nad täidavad vajalikud tingimused.
2. ELi ida pool asuvas piirkonnas, sealhulgas Lõuna-Kaukaasias stabiilsusele esitatud hiljutiste väljakutsete valguses omandab tähtsuse Euroopa Ülemkogu poolt 2006. aasta detsembris kindlaks määratud uue laienemiskonsensuse järjekindel rakendamine.
3. EL on võtnud meetmeid laienemisprotsessi kvaliteedi parandamiseks. 2007. aasta laienemise strategiadokumendis esitatud analüüsi põhjal pööratakse varajases etapis suuremat tähelepanu õigusriiklusele ja heale valitsemistavale, sealhulgas korrupsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastasele võitlusele, haldus- ja kohtureformidele ning kodanikuühiskonna arendamisele.
4. Jätkuvalt on oluliseks küsimuseks heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö. Vaidluste rahumeelne lahendamine on endiselt kõigi osapoolte prioriteediks.
5. Arvesse võttes tänaseks tehtud üldisi edusamme peaks olema võimalik jõuda Horvaatiaga peetavate ühinemisläbirääkimiste viimasesse etappi 2009. aasta lõpuks tingimusel, et Horvaatia täidab kõik vajalikud tingimused. Seda arvestades esitab komisjon esialgse teekaardi tehniliste läbirääkimiste lõpuleviimiseks. Esialgset ajakava võib olla vaja muuta, sõltuvalt tingimuste täitmisel tehtud edusammudest. Horvaatial tuleb pühendada põhjanevaid edasisi jõupingutusi sellele, et lõpule viia töö läbirääkimispeatükkides sätestatud eesmärkidega. Riigil tuleb jätkata reforme, eelkõige kohtusüsteemi ja avaliku halduse, korrupsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, vähemuste õiguste edendamise, sealhulgas pagulaste tagasipöördumise, sõjakuritegude kohtuliku menetlemise ja EJRK poolse

dokumentidele juurdepääsu valdkonnas. Horvaatia peab tegema põhjanevaid edasisi jõupingutusi ka laevatehaste restruktureerimisel. Komisjon jälgib tähelepanelikult Horvaatia võetud kohustuste täitmist.

6. Demokraatia ja inimõiguste tugevdamiseks, riigi moderniseerimiseks ja arendamiseks ning lähendamiseks ELile peab Türgi jätkama poliitilisi reforme. Ühinemisläbirääkimiste tempo iseloomustab reformide kulgu ja asjaomaste tingimuste täitmist Türgi poolt. Türgilt oodatakse assotsiatsioonilepingu lisaprotokolliga täieliku ja mittediskrimineerival viisil täitmise tagamist ning edusammude tegemist kahepoolsete suhete normaliseerimiseks Küprose Vabariigiga.
7. Küprose küsimuses alustasid Küprose kreeka ja türki kogukondade juhid ÜRO egiidi all laiapõhjalisi läbirääkimisi kõiki osapooli rahuldava lahenduse saavutamiseks. Komisjon toetab nende jõupingutusi ja on ELi pädevusse kuuluvates küsimustes valmis andma tehnilist nõu. Komisjon kutsub mõlema kogukonna juhte üles tegema otsustavaid edusamme ja Türgit panustama kõiki osapooli rahuldavat lahendust soosiva kliima tagamisse.
8. Endisel Jugoslaavia Makedoonia Vabariigil tuleb tagada vabade ja õiglaste valimiste läbiviimine, parandada peamiste parteide ja osapoolte vahelist dialoogi ning täita partnerluse olulised lahendamist vajavad prioriteedid. Komisjon jälgib endiselt tähelepanelikult nimetatud valdkondade edusamme.
9. Lääne-Balkani riikide ELi liikmesuse poole liikumist saab kiirendada tingimusel, et nad vastavad vajalikele tingimustele. Kui võimalikud kandidaatriigid on näidanud oma valmisolekut, võib see kooskõlas ettenähtud menetlustega viia kandidaatriigi staatuseni.
10. Albaania, Montenegro ning Bosnia ja Hertsegoviinaga sõlmitud vahelepingute rakendamine edeneb; õigusriiklus on endiselt suur probleem ning haldus- ja jõustamissuutlikkust peab veelgi parandama. Albaanial tuleb eelkõige tagada 2009. aasta parlamendivalimiste nõuetekohane ettevalmistamine ja läbiviimine. Montenegrol tuleb teha erilisi jõupingutusi kohtureformi läbiviimiseks. Bosnia ja Hertsegoviina poliitilistel juhtidel tuleb jõuda ühisele nägemusele riigi arengusuuna küsimuses, rääkida ühel häälel ELi ja rahvusvahelistes küsimustes ning saavutada konsensus Euroopaga integreerumiseks vajalike olulisemate reformide küsimuses.
11. Serbial tuleb jätkata positiivset arengut, tehes täielikku koostööd EJRKga, ja teha käegakatsutavaid edusamme prioriteetsetes reformivaldkondades. Komisjon on seisukohal, et peaks olema võimalik anda Serbiale kandidaatriigi staatus 2009. aastal, kui täidetud on tingimused ja võetakse arvesse komisjoni arvamust, milles hinnatakse riigi valmisolekut.
12. Koos teiste Lääne-Balkani riikidega on Kosovol konkreetne ELi perspektiiv. 2009. aasta sügisel esitab komisjon teostatavusuuringu, milles hinnatakse võimalusi Kosovo poliitilise ja sotsiaalmajandusliku arengu edendamiseks ning uuritakse, kuidas Kosovo saab piirkonna osana teha stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames suuremaid edusamme ELiga integreerumisel.
13. Komisjon võtab meetmeid, et muuta Euroopa-perspektiiv Lääne-Balkani riikide kodanikele käegakatsutavaks. Eeldusel, et täidetud on viisavabadussuunistes sätestatud eesmärgid, võib komisjon üksikute riikide haaval teha ettepanekud

viisakohustuse kaotamiseks 2009. aasta jooksul. Lääne-Balkani riikide tudengite stipendiumide rahastamine 2009. aastal kahekordistub. Jätkatakse läbirääkimisi transpordiühenduse loomiseks Lääne-Balkani riikidega, kusjuures eesmärgiks on sõlmida leping 2009. aasta jooksul.

14. Ühinemiseelse abi rahastamisvahendist antava abi puhul keskendutakse järjest enam põhilistele reformidega seonduvatele küsimustele. See kajastub läbivaadatud mitmeaastases suunavas finantsraamistikus aastateks 2010–2012, mida komisjon neil päevil esitleb. Kodanikuühiskonna uue rahastamisvahendi rakendamine 2009. aastal jätkub. Innustatakse partnerriikide aktiivsemat osalemist ühenduse programmides ja ametite tegevuses.
15. Koordineerimine rahvusvaheliste finantsinstitutsioonide ja teiste rahastajatega suurendab ühinemiseelse abi rahastamisvahendist antava abi mõju. Komisjon jätkab Lääne-Balkani investeerimisraamistiku loomist 2010. aastaks vastavalt EIP, EBRD ja CEBga kokkulepitule.
16. Rahvusvaheline finantskriis on Lääne-Balkani riikidele ja Türgile avaldanud siiani üksnes piiratud otsest mõju. Komisjon on valmis laienemisprotsessis osalevate riikide asutusi abistama kriisi finants- ja majanduslike tagajärgede haldamisel.
17. 2009. aasta mais täitub Tšehhi Vabariigi eesistumisperioodi ajal viis aastat ELi 2004. aasta laienemisest. Komisjon esitleb sellel puhul uuringut viienda laienemise mõjust ELi majandusele.
18. Avalikkuse toetus laienemisele on äärmiselt oluline. On tähtis, et liikmesriikide asutused ja ELi institutsioonid parandaksid avalikkuse teadlikkust liidu huvist laienemise vastu.

I LISA

Tegevuskava Horvaatiaga peetavate ühinemisläbirääkimiste viimase etapini jõudmiseks

Kooskõlas läbirääkimisraamistiku ja 2006. aasta detsembris kohtunud Euroopa Ülemkogu järeldustega sõltub ühinemisläbirääkimiste tempo vajalike tingimuste täitmisest Horvaatia poolt. Vastavalt riigi tema enda saavutuste põhjal hindamise põhimõttele sõltub läbirääkimiste edenemine vajalike poliitiliste, majanduslike, õiguslike ja haldusreformide elluviimisest Horvaatia poolt. Riigil tuleb jätkata reforme, eelkõige seoses kohtusüsteemi ja avaliku halduse, korrupsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, vähemuste õiguste, sealhulgas pagulaste tagasipöördumise, sõjakuritegude kohtuliku menetlemise ja EJRK poolse juurdepääsuga Horvaatias asuvatele dokumentidele ning laevatehaste restruktureerimisega.

Arvesse võttes nimetatud küsimuste tihedat seost ühinemisläbirääkimistega, tuleb Horvaatial saavutada konkreetseid tulemusi oma stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste täitmisel, stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi üldtingimuste täitmisel ja ELiga ühinemise eelsete vahendite haldamise parandamisel.

Allesjäänud peatükkide avamine:

- *Kapitali vaba liikumine*
- *Riigihanked*
- *Konkurentsipoliitika*
- *Põllumajandus ja maaelu areng*
- *Toiduohutus, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika*
- *Kalandus*
- *Maksustamine*
- *Regionaalpoliitika*
- *Kohtusüsteem ja põhiõigused*
- *Õigus, vabadus ja turvalisus*
- *Keskkond*
- *Välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika.*

Komisjon soovitab, et ühinemiskonverentsil tehtaks kõik jõupingutused, et avada allesjäänud peatükid 2008. aasta lõpuks, kui see osutub võimalikuks vajalike tingimuste täitmisel Horvaatia poolt, ning kõik veel avamata peatükid 2009. aasta alguses.

Konkurentsipoliitika peatüki avamiskriteeriumide küsimuses peab Horvaatia tegema täiendavaid jõupingutusi eelkõige laevaehituses. *Kohtusüsteemi ja põhiõiguste* peatüki

küsimuses peab Horvaatia tegema viimaseid jõupingutusi, et täita avamiskriteeriumide veel lahendamata osad.

Allesjäänud peatükkide esialgne sulgemine:

Sulgemata on veel 31 peatükki. Sulgemine sõltub sellega seotud kokkulepitud võrdlusnäitajate täitmisest Horvaatia poolt.

Horvaatia on seoses teatavate peatükkidega taotlenud ulatuslikku üleminekukorda, mis suurendab vajadust edasiste läbirääkimiste järele ja võib peatükkide esialgset sulgemist seega edasi lükata.

Ühinemisläbirääkimiste viimasesse etappi jõudmiseks 2009. aasta lõpuks oleks Horvaatial vaja viia töö sulgemisega seotud võrdlusnäitajate täitmisel lõpule piisavalt vara, et peatükke oleks võimalik sulgeda vastavalt järgnevale prioriteetide ajakavale:

Prioriteetide ajakava 2008. aasta allesjäänud osaks

- *Intellektuaalomandiõigus*
- *Majandus- ja rahanduspoliitika*
- *Üleeuroopalised võrgud*
- *Tolliliit*

Prioriteetide ajakava 2009. aasta esimeseks pooleks

- *Asutamisõigus ja teenuste osutamise vabadus*
- *Äriühinguõigus*
- *Finantsteenused*
- *Infoühiskond ja meedia*
- *Transpordipoliitika*
- *Energeetika*
- *Statistika*
- *Sotsiaalpoliitika ja tööhõive*
- *Tarbijakaitse ja tervishoid*
- *Välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika*
- *Finantskontroll*

Prioriteetide ajakava 2009. aasta teiseks pooleks

- *Kaupade vaba liikumine*

- *Töötajate vaba liikumine*
- *Kapitali vaba liikumine*
- *Riigihanked*
- *Konkurentsipoliitika*
- *Põllumajandus ja maaelu areng*
- *Toiduohutus, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika*
- *Kalandus*
- *Maksustamine*
- *Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimine*
- *Kohtusüsteem ja põhiõigused*
- *Õigus, vabadus ja turvalisus*
- *Keskkond*
- *Finants- ja eelarvesätted*
- *Institutsioonid*
- *Muud küsimused.*

Kui Horvaatia on oma ettevalmistustes jätkuvalt üldiselt edukas, esitab komisjon 2009. aasta jooksul Horvaatia ühinemise finantspaketti käsitleva teatise.

Lisaks soovib komisjon nõukogul luua ajutise tehnilise töörühma ühinemislepingu koostamiseks komisjoni poolt ettevalmistatud tekstide põhjal. Nimetatud töörühm võib töötada paralleelselt läbirääkimistega ja võiks seega alustada tööd 2009. aasta esimese pooles. Ühtlasi tuleb Horvaatial tagada *acquis'* tõlke (riigikeelde) õigeaegne kättesaadavus.

Käesolevas kavandis esitatud esialgset ajakava võib olla vaja muuta, sõltuvalt Horvaatia edusammudest. Komisjon toetab jätkuvalt Horvaatiat riigi ühinemissettevalmistustes ja toetab riiki jätkuvalt oskusteabega, sealhulgas täielikult kasutades selliseid vahendeid nagu TAIEX ja mestimine ning hästi suunatud finantsabi.

Komisjon jälgib tähelepanelikult, et Horvaatia täidaks riigi poolt läbirääkimistel võetud kohustusi ja annab oma järeldustest aru. Komisjon kasutab regulaarseid vastastikuste eksperdihinnangute missioone, sealhulgas seoses õigusriiklusega, ning kõiki teisi kättesaadavaid vahendeid.

II LISA

Kokkuvõte Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Horvaatia, endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi, Montenegro, Serbia, Kosovo⁷ ja Türgi kohta

Albaania

Poliitilisi kriteeriume arvestades on Albaania jätkanud edusamme demokraatia ja õigusriigi arendamisel. Parteideülese konsensuse taustal on edenenud põhilised reformid. Parteidevahelise dialoogi kultuur ja riigiasutuste ladus toimimine vajavad aga veel täiendavat parandamist. 2009. aasta parlamendivalimised tuleb korralikult ette valmistada, et väljendada riigi demokraatlikku küpsust. Albaania peab oma haldussuutlikkust veelgi suurendama. Vaatamata teatavatele edusammudele jääb korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus üheks valupunktiks.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Albaania *parlament* on võtnud vastu olulised põhiseaduse muudatused, sealhulgas valimisreformi küsimuses, mis põhinevad kahe suurema partei laiapõhjalisel konsensusel. Uus valimisseadustik tuleb 2009. aasta parlamendivalimisteks veel õigeaegselt vastu võtta. Albaania on teinud teatavaid edusamme oma *valitsusstruktuuride* tugevdamisel, et täita stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevaid kohustusi ning kooskõlastada ELiga integreerumiseks tehtavat tööd. Suutlikkust ja strateegilist planeerimist peab siiski veelgi tugevdama. *Avaliku halduse* valdkonnas on vaja teha suuri jõupingutusi, et luua sõltumatu, tõhus ja tulemuspõhine avalik teenistus. Jätakuvalt võib täheldada ametisse nimetamisi, mis rikuvad avaliku teenistuse seadust. Edu saavutamise võtmeks on avaliku teenistuse seaduse, sealhulgas ametliku karjäärstruktuuri täielik rakendamine.

Kohtusüsteemi reformimisel on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud kohtusüsteemi korraldust käsitlevad tähtsad õigusaktid. Kohtute infrastruktuur on hakanud paranema, kuid on endiselt puudulik. Puudub kohtusüsteemi laiaulatusliku reformi strateegia. Ülemkohtu ja prokuratuuri toimimist käsitlevaid tähtsaid õigusakte veel menetletakse. Kohtuotsuste jõustamine, eriti tsiviilasjades, on endiselt aeglane. Kohtuasjade kuhjumine jätkub ja kohtute infrastruktuur on endiselt puudulik. Kohtusüsteem toimib endiselt halvasti ja teha on veel palju, et tagada selle sõltumatus, läbipaistvus ja tõhusus.

Valitsus on jätkanud jõupingutusi *korruptsioonivastase võitluse* valdkonnas, mis on Euroopa partnerluse üks peamisi prioriteete. Vastu on võetud korruptsioonivastase võitluse üldstrateegia ja selle rakendamise tegevuskava, kuid rakendamine ei ole alanud ja järelevalvemehhanisme ei ole veel hinnatud. Maksustamise ja riigihangete valdkonnas on võetud kasutusele elektroonilised menetlused. Korruptsioonivastase uurimise tulemusena on ametist vabastatud ja mõnel juhul arreteeritud mitu ametnikku. Korruptsiooni mittelubataavust on hakatud mõistma. Ometi on korruptsioon endiselt laialt levinud ja kujutab endast eriti rasket probleemi. Korruptsioonivastase võitluse institutsionaalne kord ja asutustevaheline kooskõlastamine on endiselt nõrk. Kohtusüsteemi korruptsiooniga võitlemine jääb võtmeküsimuseks. Gerdecis toimunud plahvatust tuleb põhjalikult uurida. Kõigi selle probleemi tahkudega, sealhulgas kohtunike vastutuse ja parteide rahastamise läbipaistvusega, on vaja teha veel palju tööd.

⁷ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Õigusraamistik on üldiselt paigas. On tehtud teatavaid jõupingutusi, et esitada süüdistused *väärkohtlemises* kohtueelse kinnipidamise korral. Ehitatud on uusi *vanglaid* ja kohtueelse kinnipidamise keskusi. Sellest hoolimata peab tegema veel suuri jõupingutusi, et kaitsta inimõigusi ja esitada rikkumistes kahtlustavatele süüdistused. On olemas *õiguskaitse kättesaadavust* käsitlevad õigusaktid, et tagada tasuta õigusabi, kuid neid ei kohaldata tõhusalt. Kinnipidamisasutuste äärmiselt halb olukord, mida raskendab ülerahvastatus, on endiselt väga muret tekitav.

Albaania on teinud täiendavaid edusamme *sõnavabaduse* valdkonnas. Meediapoliitika õigusraamistik on paranenud, kuid kehtivate õigusaktide rakendamist peab tõhustama. Laimu dekriminaliseerimiseks ning teabevabaduse ja avalik-õiguslikku ringhäälingut reguleeriva asutuse sõltumatuse tagamiseks tuleb teha täiendavaid jõupingutusi.

Kodanikuühiskonna organisatsioonide õigusraamistik on soodne. On loodud kodanikuühiskonna fond, et edendada valitsusväliseid organisatsioone, kuid rakendusmehhanismid puuduvad. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on endiselt nõrgad ja nende osalemist poliitika kujundamises peab veelgi tugevdama.

Naiste õiguste kaitse parandamisel on tehtud täiendavaid edusamme. Vastu on võetud uued õigusaktid soolise võrdõiguslikkuse kohta. Vastu on võetud koduvägivalla tõkestamise strateegia, kuid seda ei ole rakendatud. Naiste kaitse kõigi vägivallavormide eest ei ole piisav ja see on endiselt muret tekitav valdkond. *Laste õiguste* valdkonnas on tehtud täiendavaid edusamme. Vastu on võetud karistusseadustiku muudatused laste ärakasutamise kohta, kuid lapstööjõu probleemi lahendamiseks tuleb teha suuremaid jõupingutusi. Alaealisi saab nüüd karistada üldkasuliku tööga või tingimisi. Koolikohustuse täitmine mustlaslaste seas on mõnevõrra paranenud. Õigusaktide täielikku rakendamist takistab aga vahendite puudumine. Vastu on võetud sotsiaalse kaitse strateegia aastateks 2008–2013, kuid rakendusmehhanismid puuduvad. *Sotsiaalselt vähekindlustatud isikute ja puudega inimeste* tugimehhanismid on endiselt piiratud. Valitsusasutuste tööd on vaja paremini kooskõlastada. Diskrimineerimisvastase poliitika valdkonnas on õigusraamistiku küsimuses tehtud väheseid edusamme. Edusammude puudumine tööõiguse muutmisel takistab sotsiaaldialogi arengut.

Omandiõiguste tugevdamisel on tehtud edusamme. Kinnisvara esmane registreerimine on peaaegu lõpuleviidud ning käimas on omandi hindamine tagastamis- ja hüvitamisnõuete hindamiseks. Lahendamata omandiküsimused on takistanud toimiva maaturu arendamist ja hoidnud välisinvesteeringute taseme võimalikust allpool.

Albaania on võtnud teatavaid meetmeid *vähemuste* kaitsega seotud kohustuste täitmiseks, eelkõige vähemuskeelte kasutamise edendamiseks. On vaja täiendavaid edusamme, eelkõige kogudes usaldusväärseid andmeid vähemuste hulga ja olukorra kohta. Teatavaid samme on astunud *mustlaste* olukorra parandamiseks, eelkõige koolidesse registreerimise küsimuses, kuid kõnealuste meetmete mõju on olnud piiratud. Mustlaste integreerimiseks ja olemasolevate strateegiade rakendamiseks on vaja paremat kooskõlastamist ja piisavaid vahendeid. Mustlasvähemus peab jätkuvalt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja kannatab diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste vallas on Albaanial jätkuvalt konstruktiivne roll piirkonna stabiilsuse säilitamisel ning heade suhete edendamisel teiste Lääne-Balkani riikide ja ELi kuuluvate naaberriikidega. Riik on osalenud aktiivselt piirkondlikus koostöös, sealhulgas hiljuti asutatud piirkondlikus koostöönõukogus ja

Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus. Rahvusvahelist Kriminaalkohut käsitlev Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuuniteedilepe ei ole kooskõlas ELi asjaomase ühise seisukoha ja juhtpõhimõtetega.

Albaania **majandus** kasvas jätkuvalt suhteliselt kiiresti. Inflatsioonisurvet suudeti kontrollida, kuid maksebilansi tasakaal halvenes ja rahanduspoliitika lõdvenes. Mitme struktuurireformi toel suudeti makromajanduslik stabiilsus enamjaolt säilitada. Ärikeskkond paranes. Majandusarengut takistasid aga jätkuvalt ebausaldusväärne energiavarustus, nõrk infrastruktuur ning õigusriigi ja lepingute täitmise nõrkus.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Albaania teinud täiendavaid edusamme toimiva turumajanduse loomise suunas. Vaja on jätkata struktuurireforme ning teha ulatuslikke infrastruktuuri- ja haridusinvesteeringuid, et võimaldada majandusel pikas perspektiivis toime tulla Euroopa Liidu sisese konkurentsisure ja turujõududega.

Säilitatud on poliitiline konsensus turule orienteeritud majanduspoliitika põhialuste küsimuses ja makromajanduslik stabiilsus. Majandus tuli hästi toime tugeva survega, mida avaldasid ülemaailmselt tõusvad toiduainehinnad, ja tööturu toimimist suudeti parandada. Riigi rahanduse haldamist tõhustati, mille tulemuseks olid kõrgemad maksutulud. Suurte riigiettevõtete erastamine edenes ja ettevõtete registreerimise korda lihtsustati ulatuslikult.

Võeti meetmeid, et parandada töötajate oskusi ja soodustada investeeringuid infrastruktuuri, ning ettevõtete restruktureerimine edenes. Valitsus tugevdas võitlust korrupsiooni ja maksudest kõrvalehoidmise vastu. Rahandussektor jäi endiselt usaldusväärseks, kusjuures laenuturu läbipaistvus suurenes. Endiselt esines vaid üksikuid riigi poolt põhjustatud konkurentsimoonutusi.

Makromajanduslikud riskid siiski kasvasid, kuna jooksevkonto puudujääk suurenes, peamiselt energia ja seadmete impordi järele kasvanud nõudluse tõttu. Eksport jäi piiratuks ja oli impordist oluliselt väiksem. Rahastamise valdkonnas jäi kapitali sissevool suhteliselt väikeseks. Arvestades infrastruktuuri suunatud riiklike investeeringute kasvu, andis eelarve tasakaalustamisega hiline mine samuti oma osa olemasolevasse säästude ja investeeringute vahelisse koondvahesse. Eelarveriskiks jäi riigi omandis oleva kahjumliku energeetikaettevõtte restruktureerimise lõpetamata jätmine.

Ebausaldusväärne energiavarustus pidurdas endiselt majanduslikku arengut. Majanduse konkurentsivõimet takistasid jätkuvalt kvalifitseeritud töötajate puudujääk ja piiratud kapital, sealhulgas nõrk infrastruktuur. Põllumajandussektoris töötavate inimeste osakaal oli endiselt ebaproportsionaalselt kõrge. Maksu- ja kulupoliitika puudused nagu ka õiguskaitse, sealhulgas korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse nõrkused, soodustavad ulatuslikku varimajandust. Varimajandus on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Albaania on teinud edusamme oma õigusaktide, poliitika ja suutlikkuse **Euroopa nõuetega** vastavusseviimisel ja oma vahelepingust tulenevate kohustuste täitmisel. Näiteks tolli ja konkurentsi valdkonnas on edusammud jätkunud. Mõnes teises valdkonnas, näiteks energeetikas, transpordis ja intellektuaalomandiõigustes on tehtud üksikuid edusamme. Endiselt on vaja edusamme veterinaar- ja fütosanitaarkontrolli valdkonnas, et saada täielikult kasu stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu kaubanduskontsessioonidest. On vaja teha täiendavaid jõupingutusi, et parandada haldussuutlikkust stabiliseerimis- ja

assotsieerimislepingu muid kui kaubandust käsitlevate sätete osas ja seaduste tõhusaks rakendamiseks.

Siseturu mõnes valdkonnas on tehtud edusamme, kuid stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste täitmiseks tuleb Albaanial teha täiendavaid jõupingutusi. Euroopa tehniliste standardite vastuvõtmisel ja akrediteerimisel on tehtud jätkuvaid edusamme. Olukord on metroloogia ja turujärelevalve valdkonnas mõneti paranenud, kuid peab tegema täiendavaid jõupingutusi. *Tarbijakaitse* õigusraamistik on paranenud. *Asutamisoiguse* valdkonnas ei ole olulisi edusamme tehtud. Endiselt kehtivad teatavad *kapitali liikumise* liberaliseerimise piirangud.

Tolli haldussuutlikkuse valdkonnas jätkati edusamme. Parandatakse piiripunktide infrastruktuuri. Vahelepinguga ettenähtud tollimaksude vähendamine toimus õigeaegselt ja tollitulud kasvasid endiselt. On aga vaja ette näha infotehnoloogia- ja koolitusstrateegiad ning infrastruktuuri ja ELi tavadega vastavusseviimist peab veelgi parandama. *Maksustamise* valdkonnas on tehtud edusamme. Üksikisikute ja ettevõtete tulumaksust saadavad tulud on tõusnud. Ometi on maksude kogumine endiselt ebatõhus, eriti kohalike omavalitsuste tasandil. Maksude kogumist, kontrollistrateegiat ning õigusaktide jätkuvat vastavusseviimist ELi õigustiku ja tavadega peab veelgi tugevdama.

Konkurentsi valdkonnas jätkusid edusammud. Konkurentsiametit tugevdati veelgi, kehtestades olulistest sektorites monopolidevastased trahvid. Õigusraamistik on *acquis*'ga enamjaolt kooskõlas, kuid selle kohaldamiseks on vaja teha täiendavaid jõupingutusi. Albaania on teinud täiendavaid edusamme stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate riigiabi valdkonna kohustuste täitmisel. Valminud on abikavade loend.

Riigihangete valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Kasutusele on võetud elektroonilised hankemenetlused, kuid eriti kontsessioonide ja avalike teenuste valdkonnas peab õigusakte veelgi ühtlustama. Riigihankeameti suutlikkus on paranenud, kuid seda peab veelgi tugevdama. Tagada tuleb kaebuste erapooletu lahendamine. Kaebuste käsitlemise praegused menetlused ei vasta rahvusvahelistele standarditele. Vastu võeti tolliseadustiku muudatused *intellektuaalomandiõiguste* kohta ja tööstusomandiõigusi käsitlev seadus. Intellektuaalomandiõiguste jõustamine on aga endiselt nõrk ja kohtu ette jõudnud rikkumiste arv on väike. Patentide ja autoriõiguse ameti suutlikkus on endiselt nõrk. Vahelepingu intellektuaalomandiõigusi käsitlevate kohustuste täitmiseks peab tegema märkimisväärsed täiendavaid jõupingutusi.

Tööhõive- ja sotsiaalpoliitika ühtlustamisel Euroopa nõuetega on tehtud teatavaid edusamme. Välja on töötatud programmid, millega edendatakse haavatavate rühmade tööhõivet. Tugevdati tööinspektsiooni, kuid selle suutlikkus töötajate õiguste jõustamisel on piiratud. Töötervishoiu ja –ohutuse standardid on endiselt puudulikud. *Rahvatervise* valdkonnas jätkusid edusammud. *Hariduse* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Hariduseelarve on jätkuvalt kasvanud. Kasutusele võeti ülikoolidesse kandideerimise uus digitaalne kesksüsteem. Puudega tudengite juurdepääs on paranenud. Keskkooliõppurite arv maapiirkondades on aga endiselt väike. *Teadusuuringute* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, kuid suutlikkust peab veelgi tugevdama.

Mõnes **valdkondlikus poliitikas** on tehtud edusamme. *Tööstus- ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonnas on tehtud edusamme Euroopa väikeettevõtjate harta rakendamisel. *Põllumajanduses* on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige seoses õigusraamistiku ja maaelu arengu struktuuride loomisega. *Toiduohutuse ning veterinaar- ja*

fütosanitaarvaldkonna poliitika õigusraamistik on paranenud, kuid vastavus ELi nõuetele on endiselt puudulik ja institutsioonilise suutlikkuse parandamiseks on vaja teha täiendavaid jõupingutusi. *Kalanduse* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme seoses järelevalve, kontrolli ja rahvusvahelise koostööga. Õigusaktide jõustamisele ja rakendamisele peab pöörama täiendavat tähelepanu.

Keskkonna valdkonnas on olukord seoses horisontaalõigusaktidega paranenud, kuid nende rakendamine ja jõustamine on mahajäänud. Keskkonnapoliitika kujundamise ja jõustamise haldussuutlikkust tuleb parandada.

Transpordi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Albaania osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses. Kõiki transpordisektoreid on vaja siiski oluliselt parandada.

Energeetikasektoris tehti üksikuid edusamme. Kooskõlas oma energiaühenduse lepingust tulenevate kohustustega tegi Albaania edusamme ELi õigusaktide rakendamisel. Elektrienergiaettevõtte restruktureerimisel jätkusid edusammud ja praegu tehakse jõupingutusi selle finantsolukorra parandamiseks. Energeetikasektor on aga endiselt kriitilises seisus. Elektrienergia tarnekindlus ei ole tagatud, sest tootmisvõimsus ei ole sisenõudluse rahuldamiseks piisav ja piiratud ühendusvõimsus takistab jätkuvalt importi.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Vastu võeti elektroonilist sidet ja elektroonilist allkirja käsitlevad uued õigusaktid ning alustati turu liberaliseerimisega. Reguleeriva raamistik ei ole aga *acquis*'ga veel kooskõlas ja telekommunikatsiooni valdkonda reguleeriva asutuse suutlikkus ei ole piisav. Audiovisuaalpoliitika valdkonnas tugevdati ringhäälinguasutuse haldussuutlikkust, kuid tehnilised vahendid on endiselt piiratud. *Finantskontrolli* valdkonnas võeti vastu uus eelarveseadus. Juhtide vastutus ja finantskontroll on veel aga lapsekingades. *Statistika* valdkonnas on tehtud mõõdukaid edusamme. Albaania statistikaameti suutlikkus paranes. Kooskõlas ELi nõuetega rakendatakse enamikku statistilistest klassifikatsioonidest. Õigusaktide vastavusseviimine on edenenud tagasihoidlikult.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on enamikus küsimustes tehtud teatavaid, ehkki ebauhtlaseid edusamme. Kõigis valdkondades on vaja täiendavaid edusamme. *Viisade* küsimuses on dokumentide turvalisuse suurendamiseks loomisel usaldusväärne rahvastikuregister ja aadressisüsteem. Võeti vastu välismaalaste seadus. EÜ-Albaania tagasivõtuleping on kehtinud alates 2006. aastast. Jõustus EÜ-Albaania viisalihtsustusleping ja algatati dialoog viisavabaduse üle. Välja tuleb anda ELi nõuetele vastavad biomeetriliste andmetega passid. Viisarežiim ei ole ELi nõuetega veel kooskõlas.

Piirihaldust, paremat infrastruktuuri ja ametkondadevahelist koostööd käsitleva uue seaduse tulemusena on parandatud *piirikontrolli*. Alanud on integreeritud piirihalduse strateegia rakendamine. Piirivalve isikkoosseis ja väljaõpe vajab aga täiendamist. Piiriülest koostööd tuleb tõhustada. *Varjupaigapoliitika* valdkonnas on tehtud väheseid edusamme. Õigusraamistiku ülevaatamist selle vastavusseviimiseks ELi nõuetega ei ole lõpule viidud. Rakendamissuutlikkus on endiselt nõrk ja asutustevahelist koostööd tuleb tugevdada. *Rände* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Asutati piirkondlike tagasivõtukeskuste üle järelevalvet teostav tagasisaatmise ja tagasivõtmise keskküsus. Rändekontroll piiridel on tõhusam, kuid vaja on märkimisväärseid edasisi jõupingutusi.

Rahapesu tõkestamise valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Rahapesu õigusraamistik ning pankade ja rahandusasutuste vaheline nimetatud valdkonna koostöö on paranenud.

Varade konfiskeerimise jõustamissuutlikkus on aga endiselt nõrk. Uurimisvahendeid, asutustevahelist koostööd ja jõustamissuutlikkust tuleb veelgi parandada.

Uimastite vastases võitluses on tehtud üksikuid edusamme ja uimastiäri on endiselt keeruline probleem. Süüdistuste esitamine uimastitega seotud kohtuasjades on kasvanud. Valminud on konfiskeeritud uimastite kohtueelse hoidmise parem infrastruktuur. Nimetatud valdkonnas piisavate tulemuste saavutamiseks on vaja aga tugevat otsustavust, ühtlasi tuleb parandada tuvastamismeetmeid ja -varustust piiridel.

Seoses uue politseiseaduse rakendamisega jätkusid edusammud *politseitöö* valdkonnas. Alanud on Europoliga sõlmitud strateegilise lepingu ja Kagu-Euroopa politseikoostöö konventsiooni rakendamine. Politsei juhtimist, personali, väljaõpet ja sisekontrollstruktuure tuleb aga veelgi tugevdada. Usaldusväärse kuritegevusstatistika arendamiseks tuleb teha suuremaid jõupingutusi.

Organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses on tehtud üksikuid edusamme ja see on endiselt keeruline probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda. Vastu võeti organiseeritud kuritegevusega võitlemise riiklik strateegia. Õigusraamistik paranes. Interpoliga tehtav koostöö on paranenud, mis võimaldas täita mitmeid rahvusvahelisi vahistamismäärusi. Organiseeritud kuritegevusega võitlemise jõupingutusi takistavad aga korruptsioon ja puudulik tunnistajakaitse. Politsei ja prokuröride koostööraskused vähendasid jätkuvalt uurimise tõhusust.

Vastu on võetud *inimkaubandusega* võitlemise strateegia. Palju on veel teha eelkõige tunnistajakaitse valdkonnas. Inimkaubandusega võitlemise strateegia rakendamiseks, eriti tunnistajakaitse valdkonnas, on vaja suuremat poliitilist tahet ja paremat kooskõlastamist. Albaania on jätkuvalt riik, kust lähtub märkimisväärne inimkaubandus, nii naiste ja tüdrukute seksuaalse ärakasutamise kui ka sunniviisilise töö seisukohast. Riigisisene kauplemine naiste ja lastega on tõusuteel.

Isikuandmete kaitse valdkonnas on tehtud häid edusamme. Õigusraamistik on nüüd paigas ja moodustatud on andmekaitsega tegelev sõltumatu järelevalveasutus. Selle volituste nõuetekohaseks rakendamiseks on vaja aga piisavaid vahendeid.

Bosnia ja Hertsegoviina

Euroopa partnerlusest tulenevate **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel on Bosnia ja Hertsegoviina teinud üksikuid edusamme. Pärast edusamme komisjoni ja nõukogu poolt 2005. aastal sätestatud neljas olulises valdkonnas⁸ allkirjastati 2008. aasta juunis stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping. Konsensuse puudumine seoses riigi ülesehitamisel järgitavate peamiste joontega, Daytoni/Pariisi rahulepingu pidev kahtluse alla seadmine ja vaenu õhutav retoorika on aga negatiivselt mõjutanud asutuste tööd ning pidurdanud reformide kulgu. Poliitiliste juhtide ühine nägemus riigi arengusuuna ja ELiga seonduvate tähtsamate reformide küsimuses ning võime rääkida ühel häälel ELi ja rahvusvahelistes küsimustes kujutavad endast olulist tegurit riigi edasiliikumisel Euroopa Liidu poole. Bosnia

⁸ 1) politseireformi rakendamine vastavalt 2005. aasta oktoobris vastuvõetud politsei restruktureerimise kokkuleppele; 2) täielik koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (EJRK); 3) kõigi vajalike avalik-õiguslikku ringhäälingut käsitlevate õigusaktide vastuvõtmine ja rakendamine; ning 4) õigusraamistiku ja haldussuutlikkuse arendamine, et võimaldada stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu nõuetekohast rakendamist.

ja Hertsegoviina peab veelgi parandama ka oma haldussuutlikkust, eelkõige riigi tasandil, ning intensiivistama korrupsioonivastaseid jõupingutusi.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas on toimivamate ja tõhusamate riigistruktuuride loomisel tehtud üksikuid edusamme ning *põhiseaduse* reformi valdkonnas ei ole edusamme tehtud. Bosnia ja Hertsegoviina valitsussüsteemi on endiselt kaasatud rahvusvaheline tugi. Kõrge esindaja büroo sulgemise tingimuseks on Bosnia ja Hertsegoviina edusammud konkreetsete nõudmiste täitmisel⁹.

2008. aasta oktoobris toimunud kohalikud valimised olid rahvusvaheliste nõuetega kooskõlas. Bosnia ja Hertsegoviina *parlamentaarset* assamblee tõhususe parandamisel on tehtud teatavaid edusamme. Assamblee võttis 2008. aasta esimesel poolel vastu mitu Euroopa partnerlusel põhinevat olulist seadust, kuid selle tööd on negatiivselt mõjutanud poliitiline kliima, süstemaatiline hääletamine etnilise kuuluvuse alusel ja ebapiisavad haldusvahendid. Riigi tasandi *valitsemise* küsimuses aitas Euroopaga integreerumise alane konsensus seadusandluse tööplaani kuni 2008. aasta kevadeni edasi viia. Viimastel kuudel on reformid aga peatunud. Sisepinged ning riigi ja piirkondlike üksuste vaheline killustatud ja kooskõlastamata poliitikakujundus on endiselt peamised takistused riigi tasandi valitsuse tõhusale tööle. Poliitilise tahte puudumine ning suutlikkusega seotud probleemid valitsuses ja parlamendis pidurdavad jätkuvalt õigusaktide vastuvõtmist. Euroopa integratsiooni direktoraat on jätkuvalt täitnud tähtsat rolli Euroopaga integreerumise edendamisel, kuid seda on negatiivselt mõjutanud piiratud vahendid personali jaoks ja keeruline poliitiline kliima. Asjaolu, et riigis ei ole viimasel ajalt toimunud rahvaloendust, kujutab endast tõsist takistust Bosnia ja Hertsegoviina poliitika kujundamisele tervikuna.

Avaliku halduse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, aga tuleb teha täiendavaid jõupingutusi. Avaliku halduse reformi koordinaatori bürood on tugevdatud. Rakendamisel on avaliku halduse reformistrateegia: Euroopa partnerluse põhiline prioriteet. Tegutsema on hakanud avaliku halduse reformifond. Riigi ja piirkondlike üksuste tasandi avaliku teenistuse asutuste vaheline kooskõlastamine on paranenud, nad osalevad ühiselt mitmes ulatuslikus koolituskavas. Sellest hoolimata on endiselt vaja teha järjekindlaid jõupingutusi, et vältida poliitilist sekkumist, piirata rahvusliku kuuluvuse tähtsust ametitesse nimetamisel ning luua tulemustel ja oskustel põhinev professionaalne ja tõhus avalik teenistus. Riigivara seaduse eelnõu koostamine, mis on kõrge esindaja büroo sulgemise tingimus, on kulgenud väga aeglaselt. Nelja riikliku ombudsmani ametisse nimetamine ja ombudsmanide pädevuste üleandmine riigi tasandile on edasi lükatud.

Bosnia ja Hertsegoviina on jätkanud edusamme *kohtusüsteemi* parandamisel. Vastu on võetud kohtusüsteemi arendamise riiklik strateegia, mille eesmärk on veelgi tugevdada kohtusüsteemi sõltumatust, vastutust, tõhusust, professionaalsust ja ühtlustamist. Kõrgem kohtu- ja prokuratuurinõukogu jätkas jõupingutusi kohtusüsteemi olukorra parandamiseks. Kohtute tööd takistavad aga endiselt kohtusüsteemi killustatus ja õigusraamistiku keerukus. Endiselt esineb piirkondlikes üksustes ja kantonites probleeme süüdistuste esitamisega

⁹ Need hõlmavad viit eesmärki: 1) vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus riigi ja teiste valitsemistasandite vahelise vara jagamise küsimuses; 2) vastuvõetav ja jätkusuutlik lahendus kaitsejõudude vara küsimuses; 3) Brčko küsimuse lõplik lahendamine; 4) rahanduse jätkusuutlikkus (mida toetavad kaudsete maksude ameti alalist koefitsiendimeetodit käsitlev leping ja riikliku maksunõukogu loomine); ning 5) õigusriikluse kindlustamine (mille tunnistuseks on sõjakuritegude riikliku strateegia, välismaalaste ja varjupaigaseaduse ning kohtusüsteemi reformi riikliku strateegia vastuvõtmine) ning kaks eritingimust: 1) stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu allkirjastamine ning 2) stabiilne poliitiline olukord.

organiseeritud kuritegevuse ja sõjakuritegude eest. Kohtusüsteemi sõltumatust, vastutust ja tõhusust tuleb veelgi tugevdada. Serblaste Vabariigi valitsus on seadnud kahtluse alla riiklike kohtuasutuste kohtualluvuse ja -pädevuse nende sõltumatuks tegutsemiseks Serblaste Vabariigis ja see annab põhjust tõsiseks mureks.

Korruptsioonivastases võitluses on Bosnia ja Hertsegoviina teinud väheseid edusamme, korruptsioon on endiselt laialt levinud ja kujutab endast keerulist probleemi. Riiklikku korruptsioonivastast strateegiat ei rakendata nõuetekohaselt. Süüdi mõistmine korruptsioonis on endiselt äärmiselt piiratud. Avaliku halduse tegevuse läbipaistvust ähmastab avalike välisauditi asutuste ja korruptsioonivastaste „valvekoerte” vastane poliitiline surve. Bosnia ja Hertsegoviina vajab korruptsiooniga võitlemiseks tugevdatud kohustusi ja otsusekindlaid meetmeid.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Bosnia ja Hertsegoviina on ratifitseerinud kõik tähtsamad inimõigusi käsitlevad ÜRO ja rahvusvahelised konventsioonid, sealhulgas läbivaadatud Euroopa sotsiaalharta 2008. aasta juulis. Inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste konventsioonide rakendamist peab aga parandama. Mitmel juhul ei ole Bosnia ja Hertsegoviina konstitutsioonikohtu inimõiguste komisjoni otsuseid nõuetekohaselt rakendatud.

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. *Kodanikuühiskonna* arengu toetamiseks on astutud samme. Kodanikuühiskonna nõukogu loomine on positiivne areng, ehkki *kodanikuühiskonna* organisatsioonid on üldiselt ikka veel nõrgad ja nende osalemist poliitika kujundamises peab veelgi tugevdama. On tagatud vahendid, mis on vajalikud riikliku *vangla* ehitamiseks. Jätkuvalt puudub aga riigi ja piirkondlike üksuste vaheline kriminaalkaristuste ühtlustamise praktika. Vangide ja kinnipeetavate *väärkohtlemine* on jätkuvalt probleem. Täideviijate vastu esitatud süüdistuste arv on endiselt väike. Jätkuvalt tekitab muret *õiguskaitses kättesaadavus* tsiviil- ja kriminaalasjades ning võrdsus seaduse ees ei ole alati tagatud.

Riigi ja piirkondlike üksuste põhiseadustes on sätestatud *sõna- ja meediavabadus, kogunemis- ja ühinemisevabadus* ning *usuvabadus*. Nendes valdkondades on tehtud aga väheseid täiendavaid edusamme ja kehtivate õigusaktide rakendamist peab tõhustama. Föderatsiooni tasandil on vastu võetud avalik-õiguslikku ringhäälingut käsitlev seadus, kuid endiselt peab selle täielikult ühtlustama asjaomaste riiklike õigusaktidega. Selle Euroopa partnerluse olulise prioriteedi täitmiseks tuleb kõiki avalik-õiguslikku ringhäälingut käsitlevaid seadusi nõuetekohaselt rakendada. On esinenud rahaliste vahendite avalik-õiguslikust ringhäälingust eemalehoidmise katseid. Taas on esinenud ajakirjanike ja toimetajate vastaseid füüsilisi rünnakuid.

Majanduslike ja sotsiaalsete õiguste valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Järjekindlaid jõupingutusi tuleb teha seoses *naiste* kaitsega kõigi vägivallavormide eest. Ehkki kehtestatud on *laste* tegevuskava, on alles probleemid tervishoiu, sotsiaalkaitse, hariduse ja lastevastase koduvägivalla valdkonnas. Sotsiaalhoolekandesüsteemide puudused mõjutavad negatiivselt *haavatavate rühmade*, sealhulgas vaimuhaigete tingimusi. Läbivaadatud Euroopa sotsiaalharta ratifitseerimine kujutab endast edusammu, kuid keerukas valitsussüsteem ja õigusaktide killustatus pidurdavad endiselt riigi eri osades toimuvat sotsiaaldialoogi. *Omandiõiguste* ja maareformi valdkonnas on jätkunud edusammud. Ümberasustatud isikute ja pagulaste omandiga seotud nõuete komitee volitusi on laiendatud, et oleks võimalik tegeleda allesjäänud vara tagastamise küsimustega. Bosnia ja Hertsegoviina õigusraamistik sisaldab

majanduslike ja sotsiaalsete õiguste kaitse sätteid, kuid üldiselt on rakendamine jätkuvalt nõrk.

Kultuuriliste õiguste ja vähemuste õiguste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Riiklikul tasandil on asutatud rahvusvähemuste nõukogu ja Serblaste Vabariigis tegutseb rahvusvähemuste riiklik nõukogu. On vaja teha täiendavaid samme, et parandada rahvusvähemuste seaduse rakendamist, ning on vaja muuta riikliku tasandi põhiseadust, et anda vähemustele juurdepääs kõigile poliitilistele funktsioonidele. Endiselt on probleemiks asjaolu, et lapsed jagatakse koolis etnilise kuuluvuse alusel. Bosnia ja Hertsegoviina on ühinenud mustlaste integreerimise algatusega (2005–2015). Mustlaste eluaseme, tervishoiu ja tööhõive tegevuskava ning kooskõlastamismehhanism on paigas. *Mustlasvähemus* peab aga jätkuvalt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja kannatab diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik. Elanike registreerimise puudumine takistab jätkuvalt nende juurdepääsu põhilistele sotsiaalsetele ja majanduslikele õigustele.

Seoses *pagulaste ja riigisisest ümberasustatud isikutega* võis täheldada olukorra täiendavat paranemist kaitstuse küsimuses, kuid tagasipöördujate sotsiaalmajandusliku integratsiooni parandamisel on tehtud väheseid täiendavaid edusamme.

Mis puutub *piirkondlikesse küsimustesse ja rahvusvahelistesse kohustustesse*, siis on Bosnia ja Hertsegoviina jätkanud aktiivset osalemist piirkondliku koostöö algatustes, sealhulgas piirkondlikus koostöönõukogus, mille peakorter asutati 2008. aasta veebruaris Sarajevos, ning Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus (CEFTA). Bosnia ja Hertsegoviina on säilitanud rahuldava koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (EJKK), mis on Euroopa partnerluse oluline prioriteet. Rahvusvahelist Kriminaalkohtu käsitlev Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuuniteedilepe ei ole kooskõlas ELi ühise seisukoha ja põhimõtetega. Bosnia ja Hertsegoviina on seoses oma Euroopa Nõukogu liikmesusest tulenevate kohustustega ikka veel järelevalve all.

Üldiselt on Bosnia ja Hertsegoviina suhted oma naabritega olnud head, kuid lahendamata küsimuste, sealhulgas Horvaatia ja Serbiaga seonduvate kaubandus- ja piiriküsimuste lahendamisel on tehtud väga väheseid edusamme.

Bosnia ja Hertsegoviina **majandus** on endiselt kiiresti kasvanud. Maksebilansi puudujäägi suurenemise, kõrgema inflatsiooni ja ekspanstiivse eelarvepoliitika tulemusel halvenes makromajanduslik stabiilsus. Jätkuvalt väga kõrge töötus ja vähene tööturul osalemine maapiirkondades koos piirkondlike üksuste lahknevate reformivalikutega on endiselt suured probleemid.

Majanduslike kriteeriumite täitmisel on Bosnia ja Hertsegoviina teinud teatavaid ebaühtlaseid edusamme toimivaks turumajanduseks saamise suunas. Selleks et riik suudaks pikas perspektiivis Euroopa Liidu sisese konkurentsiturve ja turujõududega toime tulla, peab otsustavalt jätkama märkimisväärseid täiendavaid reforme.

Teatavaid edusamme on tehtud konsensuse saavutamisel majanduspoliitika põhialuste küsimuses ja majanduspoliitika valdkonnas tehtav piirkondlike üksuste vaheline koostöö on paranenud. Riiklikku maksunõukogu käsitleva seaduse vastuvõtmise ja septembri alguses uue seaduse alusel toimunud maksunõukogu ametisse astumisega võeti maksupoliitika kooskõlastamise parandamise kohustus. Jõuti kokkuleppele kaudsete maksude jagamise küsimuses. Valuutakomitee süsteem toimis endiselt sujuvalt ning rahvusvahelisest

ebakindlusest ja riigisisese laenamise kõrge kasvumäärast hoolimata suudeti finantsstabiilsus enamjaolt säilitada. Mõned tööturu näitajad paranesid. Föderatsiooni ettevõtete ja üksikisikute kõrget tulumaksumäära vähendati ning topeltnmaksustamise vältimiseks riigis võeti õiguslikke meetmeid.

Ettevõtete registreerimise, pankrotimenetluse ja maa registreerimise valdkonnas ettevõtluskeskkond mõnevõrra paranes. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate sektor saab kasu paremast juurdepääsust rahastamisele. Serblaste Vabariigis toimunud suurte erastamiste toel kasvasid 2007. aastal välismaised otseinvesteeringud, mis katsid jooksevkonto puudujäägi täielikult. Füüsilise kapitali uuendamine kiirenes, mida toetas ka riiklike investeeringute kiire kasv Serblaste Vabariigis.

2007. ja 2008. aastal jätkus 2006. aastal alanud eelarvepuudujäägi kasv. Föderatsioonis on eelarveriskid tõusnud, mille põhjuseks on sotsiaalvaldkonna suured kulukohustused, mis on võetud langevatest eelarvetuludest hoolimata. Lisaks on kõigil valitsustasanditel lõdvendatud avaliku sektori palgapoliitikat palgatõusude ja indekseerimismehhanismide kaudu, mis nõrgendavad rahanduse jätkusuutlikkust ja erasektori konkurentsivõimet. Riigiettevõtete restruktureerimine ja likvideerimine edenes aeglaselt ning föderatsioonis tehti erastamisel vaid tühiseid edusamme. Töötus on jätkuvalt väga kõrge.

Tootmise struktuuri ümberkujundamine kõrgemat lisandväärtust tootvate tegevuste suunas on jätkuvalt loid. Töökohtade loomist takistavad nõrk tootmisvõimsus ja struktuuriline jäikus – sotsiaalmaksude kõrge määr, moonutatud palgamehhanismid, kõrged ja halvasti suunatud sotsiaaltoetused ning tööjõu väike liikuvus. Ettevõtluskeskkonda kahjustab endiselt ebatõhus haldamine. Reguleeriva raamistiku nõrkus, mittesobiv maksu- ja kulupoliitika ning õiguskaitse, sealhulgas korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse puudused soodustavad ulatuslikku varimajandust. See on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme oma õigusaktide ja poliitika **Euroopa nõuetega** vastavusseviimisel. Vahelepingu jõustumisele 1. juulil 2008 järgnenud tollisätete rakendamine on olnud üldiselt rahuldav. Bosnia ja Hertsegoviina haldussuutlikkust peab aga tugevdama ning riik peab tegema edusamme stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu täitmisel.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme Euroopa partnerluse prioriteetide täitmisel *siseturu* valdkonnas. *Kaupade vaba liikumise* küsimuses on tehtud üksikuid edusamme standardimise, sertifitseerimise ja turujärelevalve valdkonnas. Õigusraamistiku ühtlustamiseks ELi vastava valdkonna õigusaktidega ja vajaliku haldussuutlikkuse arendamiseks peab tegema jätkuvaid jõupingutusi. Vastu on võetud farmaatsias ja meditsiinis kasutatavaid seadmeid käsitlev seadus, mis aitab kaasa nimetatud sektori ühtse siseturu saavutamisele Bosnias ja Hertsegoviinas. Täies ulatuses on hakanud tegutsema *tarbijakaitse* nõukogu.

Teenuste, asutamisõiguse ja äriühinguõiguse valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Ettevõtete registreerimise valdkonnas on tehtud edusamme. Pangandussektori ühtse riikliku järelevalveasutuse loomisel ning liisingut ja võlaõigust käsitlevate riiklike õigusaktide vastuvõtmisel ei ole aga edusamme tehtud.

Kapitali vaba liikumise valdkonnas ei ole tekkinud uusi arengusuundi, kuid Bosnia ja Hertsegoviina ettevalmistused selles valdkonnas kulgevad kavakohaselt. *Tolli* valdkonnas on

tehtud edusamme, nii õigusaktide vastavusseviimise kui ka haldussuutlikkuse seisukohast. Nüüd tuleb sõnastada tollistrateegiad, eelkõige koolituse, infotehnoloogia ja muudes valdkondades. Ka *maksustamise* valdkonna Euroopa partnerluse prioriteetide saavutamisel on tehtud edusamme. Riiklik maksunõukogu nimetati ametisse 2008. aasta septembris. Majandustegevuse elavnemise ja registreeritud käibemaksukohustuslaste arvu suurenemise tulemusena paranes käibemaksu laekumine.

Konkurentsi valdkonnas on Bosnia ja Hertsegoviina teinud teatavaid edusamme seoses monopolidevastase kontrolliga. Konkurentsiniõukogu tegevus on intensiivistunud, ehkki edasist vastavusseviimist *acquis*'ga ei ole toimunud. Riigiabi valdkonnas ei ole edusamme tehtud ning oma tegevuses sõltumatut riigiabi järelevalve ametit käsitlevad õigusaktid ootavad vastuvõtmist ja amet loomist. *Riigihangete* valdkonnas on tehtud vaid üksikuid edusamme. Riigihankemenetluse nõuetekohane rakendamine terves riigis ei ole veel tagatud. *Intellektuaalomandiõiguste* jõustamisel on tehtud väheseid edusamme. Õigusraamistik on puudulik ja rakendamissuutlikkust tuleb parandada.

Sotsiaal- ja tööhõivepoliitika valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Rahvatervise valdkonna kooskõlastamine ja strateegiline planeerimine on paranenud. Alustatud on tervishoiuministrite koostumistega, mis leiavad aset regulaarselt. Mõningaid samme on tehtud Maailma Terviseorganisatsiooni raamkonventsiooni rakendamiseks, ehkki rakendamist tuleb parandada. Sotsiaalvaldkonda ja tööhõivet käsitlevad õigusaktid on aga endiselt äärmiselt killustatud. Riigi institutsionaalne ülesehitus kujutab endast ikka veel suurt takistust vajalike kooskõlastatud lähenemisviiside väljatöötamisele.

Hariduse valdkonna Euroopa nõuete valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Ministrite koostumiste algatamise tulemusena on riigi neljateistkümneme haridusministri vaheline kooskõlastamine pisut paranenud. Vastu on võetud riiklik kutseõppeseadus. Bosnia ja Hertsegoviina on ka astunud täiendavaid samme Bologna reformide rakendamise poole. Piirkondlike üksuste ja kantoni tasandi õigusakte pole aga lõpuni ühtlustatud ja rakendamine terves riigis on ebahütlane. Teadusuuringute küsimuses on alanud riigi teadusuuringute seitsmendasse raamprogrammi kaasamise menetlus, mis peaks suurendama ELi partneritega tehtava teaduskoostöö võimalusi. Riigi teadusuuringute alase suutlikkuse parandamiseks on ikkagi jätkuvalt vaja märkimisväärseid jõupingutusi.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud suhteliselt häid edusamme ettevalmistustel ühinemiseks *Maailma Kaubandusorganisatsiooniga*, kuid riik peab tegema kiiresti täiendavaid jõupingutusi, et täita tema enda poolt seatud varase ühinemise eesmärgi.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme mitmete **valdkondlike poliitikate** vastavusseviimisel Euroopa nõuetega. *Tööstus- ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Üleriigilist väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate strateegiat ei ole vastu võetud. Tööstuspoliitika strateegia on samuti vastuvõtmata.

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna lähendamisel ELi poliitikale on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud riiklik põllumajandus-, toidu- ja maaelu arengu seadus. Riikliku põllumajandusministeeriumi loomisel ei ole aga edusamme tehtud. Tervikliku põllumajandusstrateegia väljatöötamine on edasi lükatud. Toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Endiselt esineb probleeme ebapiisava inimressursi ja rahaliste vahendite ning riigi ja piirkondliku üksuse tasandi teenistuste töö nõrga kooskõlastamise tõttu. Bosnia ja Hertsegoviina ettevalmistused

keskkonna valdkonnas on jätkuvalt algusjärgus. Vastu ei ole võetud riiklikku keskkonnaseadust, millega loodaks riiklik ühtlustatud keskkonnakaitseraamistik, ja loodud ei ole ka riiklikku keskkonnaametit.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme *transpordisektoris*, nii institutsioonilise ülesehituse tugevdamisel kui ka reguleeriva raamistiku kohandamisel. Üleeuroopaliste transpordivõrkude arendamisel on tehtud edusamme, kuid raudtee valdkonnas peab endiselt tegema märkimisväärsed reforme ja viima õigusaktid ühenduse õigustikuga vastavusse. Riik osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses. Euroopa ühtse õhuruumi lepingu ratifitseerimise järel on turg avatud kommertslende sooritavatele lennuettevõtjatele. Lepingut tuleks aga kohaldada järjepidevalt. Institutsioonilise ülesehituse ümberkujundamise lõpuleviimiseks ja turu avamise tingimuste tagamiseks kõigi transpordiliikide puhul on vaja teha täiendavaid jõupingutusi.

Energeetikavaldkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Energiaühenduse lepingu osalisena tuleb Bosnial ja Hertsegoviinal rakendada ELi asjaomaseid energeetikat käsitlevaid õigusakte, kuid mitmes energiaga seotud valdkonnas on rakendamine märkimisväärselt maha jäänud. Eriti on ajakavast maha jäänud gaasisektori reformid. Elektrienergiasektoris on ülekandevõrkude omandisuhted eraldatud ning loodud on sõltumatu süsteemihaldur ja ülekandevõrkude ettevõtja. Areng seoses ülekandevõrkude ettevõtjaga, eelkõige Serblaste Vabariigi ettepanek ettevõtja piirkondlike üksuste alusel osadeks jaotada, seavad aga ohtu elektrienergiasektoris tehtud edusammud. Terviklikku energeetikastrateegiat ei ole välja töötatud.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud teatavaid edusamme *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas. Föderaalse avalik-õigusliku ringhäälingu seaduse vastuvõtmisega on valminud Bosnia ja Hertsegoviina avalik-õigusliku ringhäälingu õigusraamistik, ehkki see on vastavate riiklike õigusaktidega veel täielikult ühtlustamata. Töötajate uued palgaeeskirjad ja raskused peadirektori ametissenimetamisel on taas kahtluse alla seadnud sideteenuseid reguleeriva asutuse sõltumatuse. Riikliku tasandi teabeameti loomisel ei ole edusamme tehtud. *Finantskontrolli* valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme.

Statistika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Riigi ja piirkondlike üksuste tasandi statistikaasutuste vahelist koostöölepingut ei ole aga nõuetekohaselt rakendatud. Poliitiliste erimeelsuste tõttu ei ole ikka veel vastu võetud otsust, mis kinnitaks rahvaloenduse läbiviimist 2011. aastal. Bosnias ja Hertsegoviinas tõhusa, ELi nõuetele vastava statistikasüsteemi loomiseks on vaja teha märkimisväärsed jõupingutusi.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on jätkatud edusamme *viisahalduses, piirihalduses, varjupaigaõiguses ja rändeküsimustes*. Kõigi nimetatud valdkondade olukorra parandamiseks tuleb ikkagi teha jätkuvald jõupingutusi. EÜ ning Bosnia ja Hertsegoviina vaheline viisalihtsustusleping jõustus 2008. aasta jaanuaris. Euroopa Komisjoniga on algatatud dialoog viisavabaduse üle. On tehtud edasisi samme biomeetriliste andmetega passide kasutuselevõtuks. Kodanike tuvastamise kaitse süsteemi, sealhulgas süsteemi turvalist ja tõhusat haldamist peab aga veelgi parandama. Vastu on võetud uus integreeritud piirihalduse strateegia. 2008. aasta juulis asutati integreeritud piirihalduse strateegia koordineerimise ja rakendamise eest vastutav riiklik piirihalduskomisjon. Nüüd on vaja täiendavaid meetmeid, et parandada erinevate asutuste koostööd piiridel. Täiendavaid edusamme on tehtud toimiva varjupaigasüsteemi loomisel. Rände valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Mais avati ebaseaduslike ümberasujate ajutine vastuvõtukeskus, kuid

uus rändestrategia on veel vastu võtmata. Bosnia ja Hertsegoviina on hästi rakendanud Euroopa ühendustega sõlmitud tagasivõtulepingut, mis jõustus 2008. aasta jaanuaris.

Rahapesu tõkestamise valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Rahvusvaheline koostöö on paranenud ja jõustunud on Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise ning terrorismi rahastamise konventsioon. Riiklikud õigusaktid on aga konventsiooniga veel ühtlustamata. Pealegi ei ole riikliku uurimis- ja julgeolekuameti rahapesu andmebürood personali seisukohast märkimisväärselt tugevdatud. Rahapesu tõkestamise haldussuutlikkuse parandamiseks on vaja suuremaid jõupingutusi. Teatavaid samme on astunud *uimastite* vastases võitluses ja asutatud on narkootikumide komisjon. Bosnia ja Hertsegoviina ei ole aga vastu võtnud ebaseaduslike uimastite strateegiat ega sellega seonduvat tegevuskava. Uimastiäri on endiselt keeruline probleem, mis vajab jätkuvaid jõupingutusi.

Politseitöö valdkonnas on tehtud edusamme. Positiivne areng on asjaomaste politseid käsitlevate õigusaktide vastuvõtmine, millega nähakse riigi tasandil ette seitse uut ametit. Nimetatud seadusi tuleb nüüd viivitamatult rakendada ja uute ametite direktorid tuleb ametisse nimetada. Teatavaid samme on astunud riikliku uurimis- ja julgeolekuameti töö lihtsustamiseks. Bosnia ja Hertsegoviina politseijõud on aga endiselt killustatud ning sidesüsteemide, andmebaaside, arvutipõhise uurimise, kriminoloogilise analüüsi süsteemide ja kohtumeditsiiniga seotud oskusteave on endiselt jagatud.

Bosnia ja Hertsegoviina on teinud üksikuid edusamme *organiseeritud kuritegevuse* vastases võitluses, mis on endiselt tõsiselt muret tekitav probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda. Organiseeritud kuritegevusega võitlemise strateegia rakendamine on olnud ebapiisav. Õigusraamistik on olemas, kuid õigusaktide rakendamist tuleb parandada. Piisavalt ei ole järgitud 2006. aasta terrorismivastast strateegiat. Bosnia ja Hertsegoviina on vastu võtnud *inimkaubandusega* võitlemise uue riikliku tegevuskava aastateks 2008–2012. Jõustunud on Euroopa Nõukogu inimkaubandust käsitlev konventsioon. Rakendamist tuleb aga parandada. Bosnia ja Hertsegoviina on inimkaubanduse lähte-, transiit- ja sihtriik. See teeb endiselt muret. Riiklik *andmekaitseamet* ei tegutse veel.

Horvaatia

Horvaatia täidab jätkuvalt **poliitilisi kriteeriume**. Kõikides valdkondades on tehtud edusamme, kuid mitmetes valdkondades, sealhulgas kohtu- ja haldusreform, korrupsioonivastane võitlus, vähemuste õigused ja pagulaste tagasipöördumine, on veel vaja teha järjekindlaid täiendavaid jõupingutusi. Ühinemispartnerluse prioriteetidele on pööratud osalist tähelepanu.

Demokraatiat ja õigusriiki on veelgi tugevdatud. Nii valitsus kui ka parlament on tegutsenud jätkuvalt hästi. Siiski on kohtusüsteemis, avalikus halduses ja korrupsioonivastases võitluses veel palju arenguruumi. *Acquis'* täieliku rakendamise jaoks tugeva aluse loomiseks on äärmiselt oluline teha kõnealustes valdkondades märkimisväärsed täiustusi.

Avaliku halduse reformi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Valitsus on vastu võtnud avaliku halduse reformistrateegia ja haldusmenetluse üldseaduse muutmise ettepaneku ning avaliku teenistuse seadust on parandatud. Halduse riikliku keskameti suutlikkust on tugevdatud. Käivitatud on mitu e-valitsuse algatust. Tänapäevase ja professionaalse avaliku teenistuse ülesehitamise õiguslik alus ei ole aga ikka veel täielik. Kõiki avaliku teenistuse seaduse rakendamiseks vajalikke määrusi ei ole vastu võetud. Avaliku teenistuse seadust ei

rakendata riigiasutuste lõikes ühtlaselt. Haldusmenetlusi käsitlevate õigusaktide ülevaatamine on ikka veel pooleli. Haldussüsteem on endiselt ebatõhus. Endiselt esineb inimressursside juhtimise puudujääke ning avalik teenistus kannatab endiselt suure personalivoolavuse ja kvalifitseeritud personali puuduse all. Detsentraliseerimine on märkimisväärselt hilineanud. Kõikides valdkondades on vaja täiendavaid järjekindlaid jõupingutusi.

Kohtusüsteemi reformimisel on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud uued õigusaktid ja 2008. aasta juunis kiideti heaks läbivaadatud tegevuskava, milles käsitletakse kõiki tähtsamaid reformidega seonduvaid küsimusi. Kohtute järelevalvesüsteem on hakanud vilja kandma. Aeglaselt on esile kerkimas tasakaalustatum lähenemisviis sõjakuritegude menetlemisele, kusjuures kasvanud on valmisolek esitada süüdistusi täideviijatele, sõltumata nende rahvaskuuluvusest. Kohtutele esitatud asjade kuhjumine on aga endiselt suur ja kohtumenetlused pikad. Kohtute ratsionaliseerimine ei ole veel tegelikult alanud. Veelgi peab edendama kohtunike vastutust, professionaalsust ja pädevust. Seoses sõjakuritegudega kohaldatava kriminaalvastutuse ühtset standardit ei kohaldata erapooletult, arvestamata rahvaskuuluvust. Paljude säärase kuritegudega seoses ei esitata süüdistust. 1990ndatel tagaselja langetatud kohtuotsuste probleemiga ei ole piisavalt tegeldud. Õigusasutuste reformid üldiselt jätkuvad, ehkki suhteliselt aeglaselt, kuid vaja on konkreetseid tulemusi. Tõhus õigusemõistmine ei ole Horvaatia kodanikele praegu alati tagatud.

Korruptsioonivastases võitluses on tehtud teatavaid edusamme. Õigusraamistikku on veelgi parandatud ning vastu on võetud muudetud korruptsioonivastane strateegia ja tegevuskava. Olemas on uus ministeeriumidevaheline kooskõlastamissüsteem korruptsioonivastaste jõupingutuste jälgimiseks. Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise amet tõhustab jätkuvalt oma tegevust. Siiski on korruptsioon jätkuvalt laialt levinud. Korruptsioonivastaste jõupingutuste rakendamisel puudub endiselt tõhus koordineerimine ja erapooletu järelevalve ning institutsioonilist suutlikkust peab suurendama. Politsei peab korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tulemuslikumaks muutuma. Süüdistuse esitamiseni jõudnud korruptsioonijuhtumite koguarv on kasvanud, kuid süüdimõistvate otsuste arv on endiselt väike. Kõrgemal tasemel esineva korruptsiooniga võitlemiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Huvide konfliktide vältimisel on tehtud väheseid edusamme. Puudub poliitilise vastutuse kultuur.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Inimõiguste kaitse on üldiselt tagatud, kuid rakendamisel esineb ikka veel teatavaid olulisi probleeme. Vähemuste õiguste ja pagulaste tagasipöördumise valdkonnas tuleb teha järjekindlaid jõupingutusi.

Vastu on võetud õigusabi käsitlev uus seadus ning advokaatide tasu käsitlevad õigusaktid, mille eesmärk on parandada õiguskaitse *kättesaadavust*, mida eelmistel aastatel on piiranud olemasolevate õigusaktide nõrkused ja kohtusüsteemi puudujäägid. Teatavad meetmed on võetud puudulike *vanglatingimustega* tegelemiseks. Probleemideks on aga endiselt vanglate personalipuudus ja suutlikkus ning uut õigusabisüsteemi ei ole veel rakendama hakatud.

Horvaatia õigusaktidega on tagatud *sõnavabadus*, sealhulgas meediavabadus ja mitmekesisus, ning nendest peetakse üldiselt kinni. Sellest hoolimata on esinenud ajakirjanike ähvardamise ja nendevastaste rünnakute juhtumeid, eriti nende ajakirjanike puhul, kes töötavad korruptsiooni- ja organiseeritud kuritegevuse juhtumite kallal. Hiljuti mõrvati kaks ajakirjanikku. Toimetajad ja ajakirjanikud annavad endiselt teada lubamatust poliitilisest survest.

Naiste ja laste õiguste kaitse parandamise poliitika on jätkuvalt parandanud üldsuse teadlikkust. Siiski tuleb asjaomaste õigusaktide rakendamist veelgi parandada. Laste õiguste kaitseks võetud meetmete rakendamist peab samuti hoogustama.

Loodud on puudega inimeste ombudsmani amet ja koostatud on sotsiaalse kaasamise riiklik rakenduskava aastateks 2007-2008. Siiski on vaja teha täiendavaid jõupingutusi seoses *sotsiaalselt vähekindlustatud ja puudega inimestega*. Vaimse tervise valdkonnas ei ole poliitika, mille raames osutatakse ravi kohalike teenuste, mitte raviasutuste kaudu, andnud märkimisväärseid tulemusi.

2008. aasta juulis võeti vastu laiaulatuslik *diskrimineerimisvastane* seadus, mis märkis olulist edu. Tegelikult diskrimineerimisvastase kaitse tase ja kohtulike süüdistuste esitamine selles küsimuses ei ole aga ELi nõuetega veel kooskõlas. Teatavaid nõrkusi on ilmnunud politsei ning tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi asutuste töös.

Vähemuste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud rahvusvähemusi käsitleva põhiseadusliku seaduse rakendamise tegevuskava nagu ka 2008. aasta kava vähemustesse kuuluva personali riigiasutustesse töölevõtmiseks. Vähemuste rahastamist on veelgi suurendatud. Jätkuvalt on pööratud tähelepanu mustlasvähemusele, parandatud on nende alusharidust. Üheks asepeaministriks on määratud serblane.

Ometi esineb vähemustega seoses ikka veel mitmeid probleeme. Horvaatia peab õhutama tolerantset suhtumist serbia vähemusse ja võtma asjakohaseid meetmeid kaitsmaks isikuid, kes võivad ikka veel olla ähvarduste või diskrimineerivate, vaenulike või vägivaldsete tegude objektiks. Vähemused peavad endiselt toime tulema eriliste raskustega tööhõive valdkonnas, seda seoses alaesindatusega nii avalikus teenistuses, õigusemõistmises ja politseis kui ka laiemas avalikus sektoris. Mustlasvähemus peab toime tulema rasketes elamistingimustes ning probleeme esineb hariduse, sotsiaalkaitse, tervishoiu, eluaseme ja tööhõive valdkonnas. Õigusnorme ja programme tuleb rakendada otsusekindlamalt ning tagama peab piisava järelevalve, eriti tööhõive küsimuses.

Pagulaste tagasipöördumise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Vastu on võetud eluasemeprogrammide kiirendatud rakendamise tegevuskava, mille eesmärkide saavutamise tähtaeg on 2009. aasta lõpp. Vastu on võetud olulised otsused, mis avavad võimaluse pensioniõiguste tõendamiseks. Jätkunud on eluasemete taastamine. Tänapäevaks on enamjaolt täidetud 2007. aasta eesmärk tagada 1 400 elukohta (endiste eluruumi kasutamise õiguse valdajate jaoks ettenähtud eluasemeprogrammide raames esitatud taotluste koguarv on 12 500). Linnapiirkondades on lahendatud vaid 12% juhtumitest. Valitsuse kehtestatud rakendamise seotud eesmärkide täitmine on ajakavast maas, ehkki viimastel kuudel on rakendamine jälle hoo sisse saanud. Tagasipöördujate teised põhilised mured on seotud vaenulikkusega teatavates piirkondlikes üksustes, ja tööhõivega. Kiirendada tuleb jõupingutusi, et luua majanduslikud ja sotsiaalsed tingimused, mida on vaja pagulaste pagasipöördumisvõimaluse jätkumiseks.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste vallas on jätkunud koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (EJRK). Lahendama peab aga probleemid, millega EJRK seisab silmitsi juurdepääsul teatavatele Horvaatias asuvatele dokumentidele. Tagatud on üldine vastavus Daytoni/Pariisi ja Erduti leppele. Tagada tuleb EJRK poolt Horvaatia pädevusse antud kohtuasjade ja riigi sees algatatud kohtuasjade erapooletu menetlemine.

Piirkondliku koostöö valdkonnas on jätkunud üldine areng. Horvaatia on jätkuvalt aktiivselt osalenud piirkondlikes algatustes, sealhulgas uues piirkondlikus koostööühenduses ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus. Oluline edusamm on see, et Horvaatia, kooskõlas varasemate kohustustega, taas kord peatas keskkonna- ja kalanduskaitseala kohaldamise ELi laevade suhtes. Horvaatia ja tema naabrite vaheliste teatavate lahendamata kahepoolsete küsimuste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Peab aga tegema edasisi edusamme, et leida lõplik lahendus mitmetele lahendamata kahepoolsetele küsimustele, eelkõige seoses piiridega. Vaja on jõupingutusi, et edasi arendada koostööd ja heanaaberlikke suhteid.

Horvaatia **majandus** on olnud püsivalt tulemuslik. Sisenõudluse jahtudes on kasv aeglustunud. Makromajanduslik stabiilsus on säilinud, kuid inflatsioon on enamjaolt energia ja toiduainete hinna tõusu tõttu märkimisväärselt kasvanud. Siiani on finantsturgude ebastabiilsus mõjutanud Horvaatia majandust vaid piiratud ulatuses, kuid suurem maksebilansi puudujääk ja võlatase on suurendanud välist haavatavust. Struktuurireformid on kulgenud üldiselt aeglaselt. Hädasti on vaja tugineda tehtud edusammudele, parandades ettevõtluskeskkonda veelgi.

Majanduslike kriteeriumide alusel on Horvaatia toimiva turumajandusega riik. Ta peaks olema võimeline keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsivõime ja turujõududega toime tulema, tingimusel et edaspidigi jätkatakse otsusekindlalt laiaulatuslikku reformiprogrammi struktuursete nõrkuste kõrvaldamiseks.

Säilinud on poliitiline konsensus turumajanduse põhialuste küsimuses. Järjest ebakindlama rahvusvahelise keskkonna kiuste on säilitatud stabiilsusele orienteeritud makromajanduspoliitika. Stabiilne vahetuskursipoliitika on teeninud riiki hästi ja see on jätkuvalt finantsstabiilsuse oluline faktor. Eelarve tasakaalustamine on valitsemis sektori eelarve puudujääki veelgi vähendanud, kuid selliste tegevuste olemasolu, mis võivad kaasa tuua maksude saamata jäämise, võib endast kujutada täiendavat eelarveriski ja ohustab eelarve läbipaistvust. Majanduskasv oli endiselt tugev ja esines teatavat tasakaalustamist seoses tarbimise vähenemise ja erainvesteeringute jätkuva kasvuga.

Tööturg on saanud kasu tööhõive kõrgest kasvumäärast ja töötus on endiselt langenud. Riigi rahanduse tehnilist ja institutsioonide suutlikkust on veelgi tugevdatud. Täiendavad ettevaatusabinõud tõid kaasa üldiselt usaldusväärse pangandussektori suurema elastsuse ja vähendasid makromajanduslikke riske. Horvaatia majandus on ELiga hästi integreeritud.

Valitsuse majanduspoliitika puhul võib aga mõnikord täheldada konkreetse keskmise tähtaja suunitluse puudumist. Struktuurireformide kava täitmine on edenenud aeglaselt ning tihti on esinenud lõhe poliitiliste strateegiade vastuvõtmise ja nende tegeliku rakendamise vahel. Valitsuse suhtlus keskpangaga on mõnikord olnud nõrk, avaldades negatiivset mõju poliitika kooskõlastamise kvaliteedile. Kasvav inflatsioon ja suurenev maksebilansi puudujääk kujutavad endast ohtu makromajanduslikule stabiilsusele ning nõuavad eelarve paremat tasakaalustamist. Riiklike kulutuste tõhustamisel, eelkõige tervishoiusektoris, on tehtud üksikuid edusamme. Sotsiaalvaldkonna kulutused on endiselt kõrged ega ole õigesti suunatud, põhjustades ebatõhusust. Riigi rahanduses on ikka veel probleemiks strateegiapõhise eelarve planeerimise ja rakendamise puudumine.

Ettevõtjatele antud märkimisväärsed toetusi ei ole kasutatud tõhusalt ehk siis ümberkorraldamiseks ning erastamine on jätkunud ebaühtlases tempos. Ettevõtjate registreerimise korra lihtsustamisel on tehtud täiendavaid edusamme, kuid erasektori algatusi takistasid jätkuvalt ülereguleerimine ja *ad hoc* nõuded, mis tõenäoliselt takistavad turule

sisenemist ja sealt väljumist. Endiselt jääb tähtsaks struktuurireformide sihikindlam tugevdamine ja süvendamine.

Horvaatia on parandanud oma **võimet täita liikmesusest tulenevaid kohustusi**. ELi nõuete täitmiseks tehtavate ettevalmistustega on ühtlases tempos edasi mindud ja mitu sektorit on ELi eeskirjadega suures osas vastavusse viidud. Enamikus valdkondades on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige õigusaktide vastavusseviimise osas, aga ka seoses haldussuutlikkuse parandamisega. Mitme peatüki puhul on säilitatud eelmistel aastatel saavutatud edu. Eesootavad aga märkimisväärsed jõupingutused ning täiendavaid edusamme on vaja veel teha õigusaktide vastavusseviimise üldise taseme ja haldussuutlikkuse parandamiseks.

Õigusaktide *kaupade vaba liikumist käsitleva acquis*'ga vastavusseviimisel on tehtud häid edusamme. Nimetatud peatüki *acquis*'ga vastavusseviimine edeneb kavakohaselt. Sellest hoolimata on endiselt tähtsaks ülesandeks vastavushindamise infrastruktuuri ja turujärelevalvemeetmete kohandamine. On vaja märkimisväärsed jõupingutusi, et jätkata õigusaktide *acquis*'ga vastavusseviimise ning selle tõhusa rakendamise ja jõustamise protsessi.

Tööjõu vaba liikumise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimisel on saavutatud rahuldav tase. Horvaatia õigusaktid ei ole aga veel kooskõlas tööturule juurdepääsu käsitlevate ELi õigusaktidega. Järjekindlaid jõupingutusi tuleb teha ka vajaliku, eelkõige sotsiaalkindlustussüsteemide kooskõlastamise haldussuutlikkuse arendamiseks.

Asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, kuid on vaja teha märkimisväärsel hulgal täiendavat tööd. Nimetatud valdkonnas esineb jätkuvalt mitmeid takistusi. Õigusaktide vastavusseviimine on edenenu üldiselt mõõdukalt, kuid mõnes valdkonnas tuleb veel teha märkimisväärsed jõupingutusi. Vastava valdkonna haldussuutlikkust peab tugevdama.

Kapitali vaba liikumise valdkonnas, peamiselt seoses ELi kodanike (kinnisvara ostmise loa) taotluste käsitlemise ning rahapesuvastase tegevuskava ja vastavate uute õigusaktide vastuvõtmisega on tehtud teatavaid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimine on edenenu üldiselt tagasihoidlikult, kuid eriti rakendamise ja jõustamise valdkonnas tuleb veel teha täiendavaid jõupingutusi.

Riigihangete valdkonnas on tehtud häid edusamme: paigas on vajalik institutsiooniline struktuur ja vastu on võetud laiaulatuslik strateegia. Jätkata tuleb aga õigusaktide vastavusseviimist ja haldussuutlikkust tuleb jätkuvalt parandada. Korruptsioonivastased meetmed peavad hõlmama õigusraamistikku ja selle funktsionaalset kohaldamist, et tagada parem läbipaistvus ja suurem tõhusus.

Äriühinguõiguse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimine vastab ajakavale, kuid hiljuti vastuvõetud muudatuste rakendamiseks ja haldussuutlikkuse parandamiseks peab tegema jätkuval jõupingutusi.

Intellektuaalomandiõiguse valdkonnas on tehtud häid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimine on väga kõrgel tasemel. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema intellektuaalomandiõiguste jõustamise haldussuutlikkuse suurendamiseks, sidusrühmade teadlikkuse parandamiseks ning piraatluse ja võltsimise vastase võitluse jätkamiseks.

Konkurentsipoliitika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige seoses terasesektorile antava riigiabiga ning regionaalabi kaardiga ja riigiabikavade ühenduse õigustikuga vastavusseviimisega. Siiski peab tegema märkimisväärseid jõupingutusi, eelkõige seoses laevatehastele restruktureerimiseks antava riigiabiga, mida tuleb käsitleda tehaste tulevase erastamise kontekstis.

Finantsteenuste valdkonnas on tehtud häid edusamme. Õigustikuga vastavusseviimine edeneb kavakohaselt, kuid täiendavat tähelepanu on vaja pöörata õigusaktide nõuetekohasele rakendamisele. Mõlemad järelevalveasutused peavad suurendama jõupingutusi, et parandada oma järelevalverolli ja sektoriga konsulteerimist.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud põhjanevaid edusamme, eelkõige seoses elektroonilise side turu liberaliseerimise ja meediareformiga. Nimetatud peatükis on saavutatud *acquis*'ga vastavusseviimise hea tase, kuid elektroonilise side turu nõuetekohaseks toimumiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi.

Põllumajanduse ja maaelu arengu valdkonnas on edusammud olnud väga ebaühtlased. Kvaliteedipoliitika ja mahepõllumajanduse valdkonnas on olukord juba hea. Maaelu arengu valdkonnas on ühinemiseelse abi kasutamisel saadud hea kogemus, kuid ELi toetuste kasutamise suutlikkust peab selles valdkonnas parandama. Makseasutuse, ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi ning maatükkide identifitseerimissüsteemi osas peab jõupingutusi märkimisväärselt ja kiiresti tugevdama. Horvaatia praegune, tootmisega seotud toetussüsteem, erineb reformitud ühise põllumajanduspoliitika süsteemist. Valmistumaks sujuvaks üleminekuks ühisele põllumajanduspoliitikale, peaks hakkama toetussüsteemi sellega vastavusse viima.

Toiduohutuse ning fütosanitaar- ja veterinaarpoliitika valdkonnas on tehtud üldiselt häid edusamme, eelkõige seoses rakendusaktide vastuvõtmisega. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema eelkõige seoses loomade heaolu ning haldus- ja kontrollisutlikkuse tugevdamisega.

Horvaatia on teinud teatavaid edusamme *kalanduse* valdkonnas. Alustatud on ettevalmistustega, kuid puudujääke esineb laevastike haldamise, järelevalve ja kontrolli, struktuurimeetmete ning riigiabi valdkonnas. Horvaatia peab kiiresti tegema täiendavaid jõupingutusi nende vajakajäämistele kõrvaldamiseks.

Transpordi valdkonnas on tehtud edusamme. Horvaatias on veel asutamata pädev ja tõhus raudteetranspordi reguleeriv asutus. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema järgmistes valdkondades: maanteetranspordi käsitlevate ELi eeskirjade jõustamine, kombineeritud kaubavedu ja ELi lennundust käsitlevate õigusaktide rakendamine, sealhulgas haldussutlikkuse parandamine.

Energeetika valdkonnas on tehtud üldiselt häid edusamme. Siiski on vaja veel märkimisväärseid jõupingutusi, eelkõige energiatõhususe valdkonnas, reguleeriva asutuse sõltumatuse küsimuses ja asutuse tugevdamisel ning haldussutlikkuse küsimuses.

Maksustamise valdkonnas on Horvaatia teinud väga üksikuid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimisel ei ole edusamme tehtud. Ehkki maksualaste õigusaktide üldstruktuur sarnaneb *acquis*'ga, peab kõikides valdkondades tegema märkimisväärseid jõupingutusi. Horvaatia ja komisjon on kokku leppinud lahenduses sigarettide diskrimineeriva maksustamise kaotamiseks. Olulisi jõupingutusi on vaja teha ka haldussutlikkuse, sealhulgas infotehnoloogiasüsteemide ühilduvuse parandamiseks.

Majandus- ja rahapoliitika valdkonnas on tehtud olulisi edusamme. Õigusaktide vastavusseviimine on majandus- ja rahapoliitika valdkonnas üldiselt hästi edenenud.

Statistika valdkonnas on tehtud üldiselt häid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimisel on saavutatud rahuldav tase. Peab aga tegema täiendavaid jõupingutusi, eelkõige tugevdama haldussuutlikkust ning põllumajanduse, makromajanduse ja äritegevuse statistikat.

Sotsiaalpoliitika ja tööhõive valdkonnas on tehtud häid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimisel on saavutatud hea tase, ehkki esineb mõningaid puudujääke. Peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et piisavalt aegsasti enne ühinemist suurendada haldussuutlikkust, et tagada õigusaktide nõuetekohane rakendamine ja jõustamine.

Horvaatia on teinud häid edusamme *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas, eelkõige seoses väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid käsitleva poliitikaga ning terasetööstuse tööstusstrateegia ja ümberkorraldamisega. Muudes sektorites, näiteks laevaehituses, peab tegema märkimisväärseid jõupingutusi. Üldiselt on Horvaatia saavutanud õigusaktide vastavusseviimisel hea taseme.

Üleeuroopaliste võrkude küsimuses on Horvaatia teinud häid edusamme ja riik osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses.

Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Horvaatial tuleb teha veel jõupingutusi, et saavutada institutsiooniline ja haldussuutlikkus. Üldiselt on Horvaatia oma õigusaktid nimetatud peatüki *acquis*'ga osaliselt vastavusse viinud.

Horvaatia on teinud teatavaid edusamme *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* valdkonnas. Õigusasutuste reformid jätkuvad, ehkki suhteliselt aeglaselt. Lahendamist vajavad veel märkimisväärsed probleemid. Enamik korruptsiooniga võitlemise mehhanisme on paigas, kuid probleemi ulatust arvestades ei rakendata neid piisavalt otsustavalt. Põhiõigusi reguleerivad õigusnormid on üldiselt asjakohased, kuid mõningast edust hoolimata esineb rakendamisel ikka veel mitmeid olulisi probleeme.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on Horvaatia teinud teatavaid edusamme, eelkõige seoses uimastite ja inimkaubanduse vastase võitlusega. Sellest hoolimata tuleb teha olulisi jõupingutusi välispiiride halduse valdkonnas. Konkreetseid tulemusi on vaja saavutada ka organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, mis teeb muret. Horvaatia peab kiiresti tegema täiendavaid jõupingutusi, et ühinemisel tagada *acquis*' rakendamiseks ja jõustamiseks vajalik haldussuutlikkus.

Teadusuuringute ning hariduse ja kultuuri valdkonnas on tehtud häid edusamme. Üldiselt on saavutatud õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimise hea tase, kuid endiselt tuleb teha teatavaid täiendavaid jõupingutusi.

Keskkonna peatükis on tehtud üldiselt häid edusamme, eelkõige õhukvaliteedi, kemikaalide ja geneetiliselt muundatud organismide valdkonnas. Tuleb teha märkimisväärseid jõupingutusi seoses vee, tööstussaaste piiramise ja riskijuhtimise, kliimamuutuse ja horisontaalsete valdkondadega. Seoses investeringutega tuleb teha olulisi jõupingutusi.

Tarbijakaitse ja tervishoiu valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimisel on saavutatud hea tase. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema

aga tarbekaupade ohutuse, sealhulgas RAPEXi hoiatussüsteemi ning tubakat ja reproduktiivkudesid ja –rakke käsitleva rahvatervisealase *acquis* valdkonnas.

Horvaatia on teinud häid edusamme *tolliliidu* valdkonnas. Tuleb aga teha veel jõupingutusi, et jätkata õigusaktide vastavusseviimist, et luua tingimused tollieeskirjade tõhusaks rakendamiseks ja teha täiendavaid edusamme infotehnoloogiasüsteemide ühilduvuse alal.

Horvaatia on teinud täiendavaid edusamme *välissuhete* valdkonnas. Nimetatud valdkonna õigusaktide vastavusseviimine vastab ajakavale.

Horvaatia on jätkanud edusamme *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas. Üldiselt on Horvaatia saavutanud õigusaktide vastavusseviimise hea taseme, kuid peab tugevdama relvastuskontrolli rakendamist ja jõustamist, sealhulgas relvi käsitleva teabe läbipaistvust.

Finantskontrolli valdkonnas on Horvaatia teinud teatavaid edusamme. Siiski tuleb teha jätkuvaid jõupingutusi, et luua tugev ja asjakohane sisefinantskontrolli süsteem, eelkõige seoses ELi rahaliste vahendite haldamise süsteemiga.

Teatavaid täiendavaid edusamme on tehtud seoses *finants- ja eelarvesätetega*, eelkõige omavahendite koordineerimise struktuuri väljatöötamise valdkonnas. Üldiselt on Horvaatia jõudnud õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimisel heale tasemele.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on teinud eelmise aasta jooksul teatavaid edusamme, kuid riik ei täida veel **poliitilisi kriteeriume**. 2008. aasta parlamendivalimised ei vastanud põhilistele rahvusvahelistele nõuetele ja Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo (OSCE/ODIHR) soovitudele peab pöörama täielikku tähelepanu. Peamiste parteide ja huvirühmade vahelise konstruktiivse poliitilise dialoogi puudumine avaldas poliitiliste institutsioonide toimimisele negatiivset mõju; nüüd tehakse poliitilise dialoogi soodustamiseks kasvavaid jõupingutusi. On astunud samme ühinemispartnerluse oluliste prioriteetidega tegelemiseks ja tegema peab täiendavaid jõupingutusi.

Ohridi raamlepingu rakendamine aitab kaasa **demokraatia ja õigusriigi** tugevdamisele. Keelteseaduse vastuvõtmine tähistas olulist edasiminekut riigi rahvusrühmade vahelistes suhetes. Ohridi lepingu eesmärkide saavutamiseks tuleb teha täiendavaid konstruktiivseid jõupingutusi.

2008. aasta ennetähtaegsete parlamendivalimiste läbiviimist varjutasid vägivald ja rikkumised. Ametiasutused on hakanud rikkumiste täideviijaid kohtu ette tooma ja järgima OSCE/ODIHRi soovitusi valimiste läbiviimise kohta, eelkõige muutes valimisseadustikku. Juulis moodustati uus paljurahvuseline *valitsuskoalitsioon*. Opositsiooniparteid boikoteerisid uut *parlamenti* pika ajavahemiku jooksul ja parlament kasutas õigusaktide vastuvõtmiseks ohtralt erakorralist menetlust. Poliitilise dialoogi parandamiseks ja jätkamiseks tuleb teha olulisi täiendavaid jõupingutusi.

Avaliku halduse reformi küsimuses on tehtud teatavaid edusamme: on kehtestatud palgamotivaatorid ja võetud vastu täiendõppesüsteem vastavalt avaliku teenistuse seaduses nõutule. Sellest hoolimata on tehtud väheseid edusamme, et tagada kõrgema taseme ametnike värbamine ametioskuste põhjal. Tuleb pöörata tähelepanu stabiilse, professionaalse ja tulemuspõhise avaliku teenistuse loomisele. Avalike teenistujate ameti rolli tuleb tugevdada ja

eri ministeeriumide personaliüksuste suutlikkust suurendada. Edenenud on politseireformi rakendamine. Vastavalt seaduses nõutule on ametisse nimetatud kaheksa uut piirkondlikku komandöri ja kõik 38 uut kohalikku komandöri. Jätkatud on politseiametnike koolitamist ja parandatud on personalitööd. Tõsist muret tekitab aga mõne piirkonna politsei kõrgema taseme ametnike politiseeritus.

Kohtureformi valdkonnas on tehtud häid edusamme. Uus apellatsioonikohus, uus halduskohus ja kohtunõukogu töötavad ning uus prokuröride nõukogu on alustanud kohtumist. Kohtunikke ja prokuröre koolitav akadeemia toimib ja kohtutes on kasutusele võetud uued IT-süsteemid. Kohtusüsteemi peab aga veelgi tugevdama selle sõltumatus, tõhususe, personali ja eelarveraamistiku seisukohast. Vabad töökohad prokuratuuris tuleb täita. Kohtutele esitatud asjad kuhjuvad endiselt ning on vaja saada ülevaade hiljutiste reformide rakendamisest, eelkõige seoses kohtusüsteemi erapooletuse, vastutuse ja tõhususega.

Korruptsioonivastase võitluse poliitika rakendamisel on tehtud täiendavaid edusamme. Valitsuse tegevuskavale on eraldatud konkreetne eelarve. Korruptsiooniasjade uurimisel võib nüüd kasutada erimeetmeid. Vastu on võetud huvide konfliktide vastane tegevuskava. Mõnes tähtsamas kohtuasjas on jõutud süüdimõistva otsuseni. Korruptsiooni mittelubatavust on hakatud mõistma. Ometi on korruptsioon endiselt laialt levinud ja kujutab endast eriti tõsist probleemi. On vaja edasisi samme, eelkõige õiguskaitseasutuste tegevuse kooskõlastamise tugevdamiseks ning parteide ja kampaaniate rahastamise reguleerimiseks.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse õiguslik ja institutsiooniline raamistik on üldiselt paigas. Sellest hoolimata peab tegema täiendavaid jõupingutusi rakendamise parandamiseks mitmes valdkonnas.

Politseipoolse väidetava *väärkohtlemise* juhtumeid tuleb uurida ja tulemuslikumalt neis asjades süüdistusi esitada. *Vanglate* infrastruktuuri järk-järgult renoveeritakse. Sellest hoolimata on vaja meetmeid ebainimlike ja alandavate tingimuste kaotamiseks ning professionaalse juhtimise juurutamiseks. *Naiste õiguste* kaitseks on vastu võetud koduvägivallaga võitlemise riiklik strateegia ja on tõhustatud vägistamist käsitlevaid õigusakte. Sellest hoolimata tuleb seoses *naiste kaitsega kõigi vägivallavormide eest* teha järjekindlaid jõupingutusi. *Laste õiguste* valdkonnas on kohustusliku hariduse kestust pikendatud ja jõustunud on seadus, mis käsitleb kohtumõistmist alaealiste üle. Jõupingutusi laste õiguste kaitsmisel tuleb aga tugevdada.

Kultuuriliste õiguste ja vähemuste õiguste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme Ohridi raamlepingust tuleneva tasakaalustatud esindatuse strateegia rakendamisel. Vastu on võetud keelteseadus, milles on sätestatud albaania keele ulatuslikum kasutamine parlamendis. Vastu on võetud väiksemate kogukondade õiguste edendamise ja kaitse seadus, milles on eelkõige sätestatud valdkonnaga tegeleva ameti loomine.

Ametiasutustel tuleb teha aga täiendavaid jõupingutusi, et edendada riigi rahvusrühmade integratsiooni, eriti hariduse valdkonnas. Väiksemate rahvusvähemuste probleemidele ei pöörata piisavat tähelepanu. *Mustlastega* seoses on tehtud väheseid edusamme. Asjaomaseid tegevuskavu rakendatakse aeglaselt. Mustlased peavad endiselt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja nad kannatavad diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste vallas on endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik teinud täielikku koostööd endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise

kriminaalkohtuga (EJRK). Algatatud on kohtusüsteemi reformid, mis on vajalikud riigi ametiasutustele tagasi suunatud kohtuasjade nõuetekohase menetlemise tagamiseks ning korraldatud on vastavaid koolitusi kohtunikele ja prokuröridele. Rahvusvahelist Kriminaalkohtu käsitlev Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuuniteedilepe ei ole kooskõlas ELi asjaomase ühise seisukoha ja põhimõtetega.

Riik on jätkuvalt aktiivselt osalenud piirkondlikes algatustes, sealhulgas uues piirkondlikus koostööõukogus. Riik sai 2006. aasta Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu (CEFTA) jõustumise järel selle esimeseks eesistujamaaks.

Kosovoga asutati piirimärkimise ühiskomisjon ja selle töö on lõppjärgus. Oktoobris otsustas valitsus tunnustada Kosovo iseseisvust.

Endisel Jugoslaavia Makedoonia Vabariigil on piirkonna riikidega üldiselt head suhted. Lahendamata nimeprobleem on suhteid Kreekaga aga veelgi halvendanud. Vältida tuleks tegevust ja avaldusi, mis võivad heanaaberlikke suhteid halvendada. Endiselt on oluline säilitada heanaaberlikud suhted, sealhulgas leida nimeprobleemile ÜRO egiidi all läbiräägitud ja mõlemaid pooli rahuldav lahendus.

Endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi **majanduse** kasv oli endiselt tugev. Ebasoodsam rahvusvaheline majanduskeskkond on aga põhjustanud maksebilansi tasakaalu järsu halvenemise ja inflatsiooni tõusu. Struktuurireformide edusammud on jätkunud ja ettevõtluskeskkonda on parandatud. Suur probleem on aga väga kõrge tööpuuduse püsimine. Institutsioonide nõrkus ja õigusriigi puudujäägid takistavad jätkuvalt turumajanduse toimimist ja kahjustavad ärikliimat.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik teinud häid edusamme. Riik on liikunud toimivaks turumajanduseks saamise suunas. Riik peaks olema võimeline keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsivõime ja turujõududega toime tulema, tingimusel et jätkatakse otsusekindlalt laiaulatuslikku reformiprogrammi oluliste struktuursete nõrkuste vähendamiseks.

Riik on säilitanud laiapõhjalise poliitilise konsensuse majanduspoliitika põhimõtetes. Poliitika oli enamjaolt kooskõlas makromajandusliku stabiilsuse ja prognoositavuse põhimõtetega. Riigi majanduskasv on endiselt tugev. Riigi rahanduse kvaliteeti on parandatud, vähendades maksumäärasid ja tõhustades maksude kogumist ning suurendades investeringuid infrastruktuuri ja haridusse. Riigivõlg on endiselt suhteliselt väike. Paranenud maksude kogumine viitab teatavatele edusammudele varimajanduse vähendamisel.

Otseste välisinvesteeringute sissevool kasvas eelmisel aastal märgatavalt. Erastamine on üldiselt lõpule viidud. Erasektori osakaal kogutoodangus moodustab umbes 80 % lisandväärtusest. Hinnad ja kaubandus on liberaliseeritud praktiliselt kõigis sektoris. Pankrotimenetlust on veelgi lühendatud ja kinnisvara registreerimist kiirendatud. Järelevalve- ja reguleerivate asutuste rahalist sõltumatust on mõnevõrra tugevdatud. Finantsvahendussektor on kasvanud. Võrgutööstuse konkurentsi on parandatud. Lisaks on võetud meetmeid inimkapitali kvaliteedi parandamiseks. Majanduslik integratsioon ELiga on hästi edenenud.

Riigi maksebilansi tasakaalu halvenemine on aga suurendanud välist haavatavust, muutes sellega eelarvedistsipliini veelgi tähtsamaks. Tööturg toimib endiselt halvasti, tööpuuduse määr on endiselt väga kõrge. Turumajanduse toimimist takistavad endiselt institutsioonide nõrkus ja vajadus tugevdada õigusriiklust. Avalik haldus on endiselt ebatõhus ja mõnes

sektoris on õiguskindlus endiselt väike, mis avaldab negatiivset mõju riigi atraktiivsusele välisinvesteeringute seisukohast. Kohtusüsteem on endiselt pudelikaelaks ning reguleerivatel ja järelevalveasutustel puuduvad mõnikord ikka veel vahendid tõhusaks toimimiseks.

Varimajanduse vähendamise katsetest hoolimata on see jäänud endiselt ulatuslikuks. Varimajandust soodustavad reguleeriva raamistiku nõrkus ja puudused õiguskaitstes, sealhulgas võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu. Varimajandus on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik on teinud täiendavaid jõupingutusi, et parandada oma **võimet täita liikmesusest tulenevaid kohustusi**. Ühinemispartnerluse prioriteetide täitmisel on tehtud teatavaid edusamme. Riik peab aga jätkuvalt toime tulema suurte puudustega, mis takistavad õigusaktide rakendamist ja tõhusat jõustamist. *Acquis'* täielikuks rakendamiseks puuduvad piisavad inimressursid ja rahalised vahendid.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on haldussuutlikkus paranenud, kuid nõuetekohase jõustamise tagamiseks on see endiselt ebapiisav. Nimetatud valdkonna *acquis'*st on enamik veel üle võtmata ja rakendamata. Üksikuid edusamme on tehtud *tööjõu vaba liikumise* ning *asutamisõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas, kus õigusaktide *acquis'*ga vastavusseviimine on endiselt veel algusjärgus. Häid edusamme on tehtud seoses õigusaktide vastavusseviimisega *kapitali vaba liikumise* valdkonnas. Rahapesuvastase võitluse haldussuutlikkus ja jõustamine ei ole piisavad.

Riigihangete valdkonnas on tehtud põhjapanevaid edusamme. Kontsessioone ning avaliku ja erasektori partnerlust käsitlevad hiljuti vastuvõetud õigusaktid ei ole aga veel *acquis'*ga vastavusse viidud. Jätkama peab käimasolevaid jõupingutusi tellijate ja ettevõtjate koolitamisel riigihangete uute eeskirjade valdkonnas. Häid edusamme on tehtud *äriühinguõiguse* valdkonnas, kus ühenduse õigustikuga vastavusseviimine on rahuldav. *Intellektuaalomandiõiguse* valdkonnas on tehtud edusamme õigusliku raamistiku tugevdamisel ja haldussuutlikkuse parandamisel. Jõustamine on pikkamööda paranemas, kuid tuleb teha täiendavaid jõupingutusi, et saavutada rahuldav tase piraatluse ja võltsimise vastases võitluses.

Konkurentsi, sealhulgas riigiabipoliitika valdkonnas on tehtud häid, kuid ebaühtlaseid edusamme. Konkurentsiamet vajab jätkuvalt paremaid ja kvalifitseeritumaid töötajaid ning piisavaid rahalisi vahendeid. Riigiabi *eel*kontroll ei ole piisavalt tõhus.

Edusamme on tehtud *finantsteenuste* valdkonna õigusaktide vastavusseviimisel *acquis'*ga. Endiselt esineb puudujääke järelevalveasutuste haldussuutlikkuses, eelkõige seoses kindlustuse valdkonnaga, kus jõustamine on iseäranis ebapiisav.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud olulisi edusamme õigusaktide vastavusseviimisel elektroonilise side valdkonna *acquis'*ga, sealhulgas jõustamisega seotud meetmete rakendamisel. Tarbijad on sellest kasu saanud konkurentsivõimelisemate tingimuste näol. Endiselt tekitab aga muret ringhäälingunõukogu ja avalik-õigusliku ringhäälingu finantsolukord.

Põllumajanduse ja maaelu arengu valdkonnas on poliitika väljatöötamisel tehtud edusammudele järgnenud asjaomaste asutuste haldussuutlikkuse kasv ja parem jõustamine, ehkki õigusaktide vastavusseviimine *acquis'*ga on endiselt algusjärgus. *Toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas on tehtud tagasihoidlikke edusamme, mis on seotud peamiselt õigusaktidega. Haldussuutlikkust on parandatud, kuid see ei ole *acquis'*

nõuetekohase rakendamise tagamiseks veel piisav. *Kalanduse* valdkonna õigusaktide vastavusseviimisel on tehtud edusamme, kuid arendada tuleb veel haldussuutlikkust.

Häid edusamme on tehtud *transpordipoliitika* valdkonnas. Ometi on haldussuutlikkus kõikides sektorites endiselt ebapiisav. Maantee-, õhu- ja raudteetranspordi reguleerimise ja ohutusega tegelevad asutused ei ole veel tööle hakanud. Raudteesektoris ettevõetud reformide rakendamist tuleb endiselt jätkata.

*Energeetikasektor*is on tehtud edusamme, eelkõige seoses õigusaktide vastavusseviimise ja elektrituru liberaliseerimisega. Sellest hoolimata vajavad veel tähelepanu teatavad hindade ja elektrienergia edastamisega seotud lahendamata küsimused. Energiatõhususe poliitika ja kiirguskaitse eeskirjade jõustamise haldussuutlikkus on paranenud, kuid seda peab veelgi tugevdama. Reguleerivate asutuste sõltumatuse tase on endiselt ebapiisav.

Kaudse *maksustamise* õigusaktide vastavusseviimise tase on piisav, kuid otsese maksustamise valdkonnas peab taset tõstma. Maksude kogumise haldussuutlikkus on märgatavalt paranenud ja maksutulu on kasvanud, kuid jätkuvalt tuleb teha jõupingutusi maksualaste õigusaktide tõhusa rakendamise ja jõustamise tagamiseks. Jätkata tuleb märkimisväärseid jõupingutusi nimetatud valdkonnas korruptsiooni piiramiseks.

Teatavaid edusamme on tehtud *majandus- ja rahapoliitika* valdkonna õigusaktide vastavusseviimisel *acquis*'ga ja haldussuutlikkuse alal. *Statistika* valdkonnas on tehtud edusamme nii statistika infrastruktuuri kui ka valdkondliku statistika parandamise suunas. Klassifikatsioonide vastavusseviimine *acquis*'ga on edenenud jõudsalt. Statistika piisava kvaliteedi saavutamiseks ja selle taseme hoidmiseks tuleb teha täiendavaid jõupingutusi.

Piiratud edusamme on tehtud *sotsiaalpoliitika ja tööhõive* valdkonnas. Õigusaktide vastavusseviimisel on saavutatud tagasihoidlik tase. Ehkki haldussuutlikkust aeglaselt tugevdatakse, ei piisa sellest vastuvõetud õigusaktide ja poliitika nõuetekohaseks rakendamiseks.

Häid edusamme on tehtud *ettevõtlus- ja tööstuspoliitika* valdkonnas, eelkõige seoses reguleeriva raamistiku ja valdkondliku poliitikaga.

Edusamme on tehtud *üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas. Riik osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses. Infrastruktuuri uuendamiseks vajalikud ulatuslikud rahalised vahendid on endiselt suureks takistuseks.

Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, ehkki märkimisväärne hulk tööd ootab veel ees struktuurifondide eelkäijatena käsitletavate ühinemiseelse abi rahastamisvahendi komponentide rakendamisel. Piirkondliku ja kohaliku tasandi ning eri ministeeriumide haldussuutlikkust peab märkimisväärselt tugevdama.

Teatavaid edusamme on tehtud *kohtusüsteemi ja põhiõiguste* valdkonnas. Kohtureformiga seoses võib märkida, et kohtunõukogu töötab, asutatud on prokuröride nõukogu ning vastu on võetud prokuratuuriseadus. Kohtusüsteemi peab aga veelgi tugevdama selle sõltumatuse, tõhususe, personali ja eelarveraamistiku seisukohast. Muudeti kriminaalmenetluse seadustikku, et korruptsiooniasjade uurimisel saaks kasutada erimeetmeid. Korruptsioonivastasele tegevuskavale on eraldatud konkreetne eelarve. On vaja täiendavaid jõupingutusi, eelkõige seoses parteide ja valimiskampaaniate rahastamisega. Põhiõiguste valdkonnas võeti vastu keelteseadus, milles sätestatakse albaania keele ulatuslikum

kasutamine avalikus sfääris. Siiski on vaja teha täiendavaid jõupingutusi, et pöörata tähelepanu väiksemate rahvusvähemuste, sealhulgas mustlaste probleemidele.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on vastavate ametiasutuste tegevussuutlikkus veelgi paranenud. Edusamme on tehtud politseikoostöö, organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, rände, varjupaiga- ja viisapoliitika ning piirihalduse valdkonnas. Õigusaktid on üldiselt olemas ja käimas on nende rakendamine. EÜ ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi vahelised viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingud jõustusid 2008. aasta jaanuaris. Euroopa Komisjoniga on algatatud dialoog viisavabaduse üle. Häid edusamme on tehtud viisavabadussuuniste sihttasemetel saavutamisel, eriti seoses biomeetriliste passide kasutuselevõttuga. Edusamme on tehtud inimkaubandusega seotud kuritegelike rühmituste väljaselgitamisel ja purustamisel, kuid riik on endiselt inimkaubanduse lähte-, transiit- ja sihtriik. Kõrgemate politseiametnike politiseeritus on viinud kuritarvitusteni. Üldist haldussuutlikkust peab veelgi tugevdama ja organiseeritud kuritegevus on endiselt muret tekitav probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda.

Teadusuuringute valdkonnas on tehtud edusamme riikliku teaduskoostöö organiseerimisel, kuid suutlikkus on endiselt ebapiisav. Teadusuuringute seitsmendas raamprogrammis osalemise esimene aasta on andnud häid tulemusi. Endiselt on vajalikud põhjapanevad jõupingutused, et hõlbustada integreerumist Euroopa teadusruumi.

Hariduse ja kultuuri valdkonnas on tehtud häid edusamme, ehkki vastuvõetud õigusaktide rakendamise suutlikkus on endiselt ebapiisav. Riik peaks jätkama jõupingutusi, et valmistuda elukestva õppe programmi ja programmi „Aktiivsed noored” juhtimiseks.

Edusamme on tehtud *keskkonna* valdkonna õigusliku raamistiku arendamisel, eelkõige seoses horisontaalõigusaktide ning õhu ja jäätmetega. Jätkuvalt on ettevalmistamata märkimisväärne hulk rakendusakte. Teatavad sektorid, näiteks vee kvaliteet ja looduskaitse, on maha jäänud. Haldussuutlikkust peab märkimisväärselt tugevdama ning ehkki rahaliste vahendite suurendamiseks on tehtud märkimisväärsed jõupingutusi, on investeeringud keskkonnainfrastruktuuri endiselt enamjaolt ebapiisavad. Edusamme on tehtud *tarbijakaitse ja tervishoiu* valdkonnas, parandades tarbijakaitse institutsioonilist suutlikkust ja suurendades rahvatervise rahastamist. Tõhus ja läbipaistev turujärelevalvesüsteem ei ole aga veel paigas. Rahvatervise valdkonna õigusaktide, strateegiate ja tegevuskavade täielikuks rakendamiseks ei ole haldusvahendid piisavad.

Põhjapanevaid edusamme on tehtud *tolliliidu* valdkonnas. Tulude laekumine on märkimisväärselt kasvanud ja piiriülese kuritegevuse vastases võitluses on saavutatud häid tulemusi. Tollioigusaktid on *acquis*'ga hästi vastavusse viidud, kuid neid peab siiski veelgi ühtlustama. Haldus- ja tegevussuutlikkus on märkimisväärselt paranenud ja korrupsioonivastasel võitlusel on käegakatsutavad tulemused.

Teatavaid edusamme on tehtud õigusaktide vastavusseviimisel *ELi välissuhete* poliitikaga, eelkõige Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu rakendamise tulemusena, ning *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitika* valdkonnas. Nimetatud valdkondade haldussuutlikkuse tugevdamiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi.

Finantskontrolli valdkonna õigusaktide vastavusseviimisel ja rakendamisel on tehtud üksikuid edusamme. Avaliku sektori sisefinantskontrolli ja välisauditi eest vastutavate asutuste haldussuutlikkust on tugevdatud, kuid *acquis*'st tulenevate kohustuste täitmiseks on see endiselt ebapiisav. *Finants- ja eelarvesätete* valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme

käibemaksu- ja tollipettustega võitlemisel. Aja jooksul on vaja omavahendite valdkonna asjakohaseid koordineerimisstruktuure, rakenduseeskirju ja tõhusamat haldussuutlikkust.

Montenegro

Montenegro on kooskõlas Euroopa partnerlusega teinud olulisi edusamme **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel, õigusliku raamistiku parandamisel ja institutsioonilise suutlikkuse tugevdamisel. Põhiseaduse rakendamine edenes hästi. Montenegro peab siiski veel suurendama jõupingutusi reformide rakendamiseks. Erilisi jõupingutusi on vaja kohtureformi lõpuleviimiseks. Vaatamata teatavatele edusammudele jääb korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus üheks valupunktiks. ELiga seonduvates küsimustes on poliitiline konsensus endiselt tugev, kuid seda peab laiendama ka riigi ülesehitamise teistesse valdkondadesse. Haldussuutlikkust peab parandama.

Demokraatiat ja õigusriiki on tugevdatud. Teatavaid edusamme on tehtud 2007. aasta oktoobris vastu võetud uue põhiseaduse rakendamisel. Sellest hoolimata peab parandama valitsemist ja kohtusüsteemi toimimist ning üles näitama suuremat poliitilist tahet saavutada tulemusi korruptsioonivastases võitluses.

Parlament asutas Euroopa integratsiooni nõukogu, mida juhib opositsiooni liige. Õigusloometegevus on olnud elav. Parlament peab aga veelgi tugevdama oma suutlikkust ja tõhusust seadusandliku ja poliitilise järelevalveorganina.

Valitsus on jätkuvalt kohanenud nõuetega, mis tulenevad riigi iseseisvusest. Valitsus on veelgi parandanud Euroopa integratsiooni kooskõlastamist. Haldus ja suutlikkus on aga eelkõige eri ministriumides endiselt nõrk.

Edusamme on tehtud *avaliku halduse* õigusliku raamistiku tugevdamisel. Teatavaid edusamme on tehtud inimressursside juhtimisel ja kohaliku omavalitsuse reformimisel. Inimressursside ja rahaliste vahendite puudumine ning struktuursed nõrkused ja korruptsioon takistavad aga endiselt avaliku halduse üldist tõhusust. Haldussuutlikkus on endiselt piiratud. Olulistest valdkondades, näiteks linnaplaneerimises ja keskkonnakaitstes, on olemasolevad haldusstruktuurid ja suutlikkus ebapiisavad ja neid peab parandama. Veelgi tuleb parandada avaliku teenistuse õigusakte ja tagada nende sidus rakendamine. Kahe aseombudsmani ametikoha loomisega tugevdati ombudsmani institutsiooni, kuid selle üldine tõhusus on endiselt piiratud.

Teatud edusamme on tehtud *kohtusüsteemi* reformi valdkonnas. Montenegro on vastu võtnud uue põhiseaduse rakendamise tegevuskava ja seonduvad õigusaktid. 2008. aasta septembris loodi kõrgemates kohtutes eriosakonnad võitlemiseks organiseeritud kuritegevuse, korruptsiooni, sõjakuritegude ja terrorismiga. Endiselt on aga puudu reformi käsitlevad alusõigusaktid, et tagada kohtusüsteemi sõltumatus ja vastutus. Kohtusüsteemi üldine tõhusus on endiselt väike. Endiselt tekitab muret nii tsiviil- kui ka kriminaalasjade kuhjumine ja liiga pikk kohtumenetlus. 1992. aastal küüditatud ja kadunud rohkem kui 80 Bosnia tsiviilisiku juhtumi kriminaalmenetlus on ikka veel pooleli.

Teatavaid edusamme on tehtud *korruptsioonivastase võitluse* strateegilise ja haldusraamistiku tugevdamisel. Korruptsiooni mittelubatavust on hakatud mõistma. Rakendamine on aga endiselt nõrk ja tulemused on siiani olnud piiratud. Olulisi õigusakte, näiteks huvide konflikti käsitlevat uut seadust, ei ole veel vastu võetud. Montenegrol ei ole tugevaid ja sõltumatuid järelevalve- ja auditasutusi. Õiguskaitseasutuste uurimissuutlikkus on endiselt ebapiisav,

mille tulemuseks on süüdimõistvate lõppotsuste väga väike arv korrupsioonijuhtumite puhul. Korrupsioon on endiselt laialt levinud ja kujutab endast eriti tõsist probleemi.

Teatavaid edusamme on tehtud *inimõiguste ja vähemuste kaitse* valdkonnas, milles Montenegro on Euroopa nõuetega üldiselt kooskõlas. Põhiseaduse rakenduseaduses peab täpsustama *inimõiguste Euroopa konventsiooni* tagasiulatuva kohaldamise tagatist. 2007. aasta novembris võeti vastu sotsiaal- ja lastekaitse, puudega inimeste integreerimise ja vanurite kaitse mitmeaastased strateegiad, kuid tegelikkuses pole tingimused veel põhjanevalt paranenud. Naistevastase koduvägivallaga tegelemiseks on vaja avalikkuse laiemat tähelepanu ja asjakohaseid õigusakte. Peab tegema edusamme rakendusmehhanismide kindlaks määramisel, kaitse parandamisel ja soopõhise diskrimineerimisega seotud teadlikkuse suurendamisel. Hiljutiste sündmuste, sealhulgas ajakirjanikevastaste rünnakute valguses peab paremini kaitsma *sõnavabadust*. Selliste juhtumite uurimine peab olema põhjalik. Muret tekitab ajakirjanikevastane vägivald ja laim. *Kodanikuühiskonna* organisatsioonide tingimused on endiselt enamasti rahuldavad, kuid valitsuse ja kodanikuühiskonna koostöö valdkonnas on arenguruumi. *Omandiõiguste* valdkonnas on käimas tagastamis- ja hüvitamisprotsess ning jätkuvalt esitatakse kaebusi kolme esimese astme piirkondliku tagastamiskomisjoni tehtud otsuste suhtes.

Montenegro tegi teatavaid edusamme *vähemuste kaitse* raamistiku tugevdamisel, võttes vastu vähemusi käsitleva poliitilise strateegia ja *mustlaste* riikliku strateegia, luues riiklikud vähemusnõukogud ja konkreetseid rahastamismehhanismid. Veel on aga võtmata enamik rakendusmeetmeid, sealhulgas seoses rahaliste vahendite jaotusega. Rahvustevahelised suhted on head, kuid ümberasustatud isikute, nende seas paljude Kosovo mustlaste sotsiaalsed ja majanduslikud õigused ei ole veel tagatud. Mustlas-, aškali ja egiptuse vähemus peab jätkuvalt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja kannatab diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik. Nüüd peab rakendama hiljuti vastuvõetud valitsuse tasandi strateegiat aastateks 2008–2012.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste vallas on Montenegro piirkonnas jätkuvalt täitnud konstruktiivset rolli ja aktiivselt osalenud piirkondlikus koostöös, sealhulgas hiljuti asutatud piirkondlikus koostöönõukogus ja Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingus. Koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga on endiselt rahuldav ja Montenegro on Serbia ja Horvaatia riigiprokuratuuriga sõlminud sõjakuritegusid käsitlevad koostöölepingud.

Soodustati häid suhteid ja koostööd naaberriikidega. Kahepoolne koostöö on veelgi edenenud. Eelkõige on tehtud edusamme Montenegro ja Horvaatia vaheliste kahepoolsete piiriküsimuste lahendamisel, kuna nad otsustasid ühiselt anda Prevlaka poolsaare küsimuse lahendamiseks Rahvusvahelisele Kohtule. Montenegro tunnustas Kosovo iseseisvust¹⁰ 2008. aasta oktoobris.

Rahvusvahelist Kriminaalkohtu käsitlev Ameerika Ühendriikidega sõlmitud kahepoolne immuniteedilepe ei ole kooskõlas ELi asjaomase ühise seisukoha ja juhtpõhimõtetega.

Montenegro **majandus** on endiselt ulatuslikult kasvanud. Struktuurireformide tempo kasvas ja institutsioonilist suutlikkust tugevdati. Suureneva inflatsiooni ja välise haavatavuse tõttu halvenes makromajanduslik stabiilsus. Õigusriikluse puudused ja nende lahendamine on endiselt majandusarengu põhiline probleem.

¹⁰ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel.

Majanduslike kriteeriumide täitmisel on riik teinud täiendavaid edusamme toimiva turumajanduse loomise suunas. Keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsiturve ja turujõududega toime tulemiseks peab käimasolevad reformid lõpule viima ja need kiirelt rakendama.

Otseste välisinvesteeringute tugeva sissevoolu ja sisenõudluse toel oli majanduskasv endiselt tugev, alandades sellega jätkuvalt töötust. 2008. aastal aset leidnud kommertspankade laenukasvu aeglustumine stabiilsema tasemeni parandas makromajanduslikku stabiilsust. Tugev rahanduslik olukord võimaldas täiendavaid kapitalimahutusi ja välisvõla täiendavat vähendamist. Erastamisprotsess kiirenes, vähendades riigi rahanduse koormust ja parandades konkurentsivõimet.

Hoo sai sisse transpordi- ja energeetikasektori ümberkorraldamine. Uue pangandusseaduse muutmise ja rakendamisega ning kindlustuse järelevalveasutuse loomisega paranes finantsteenuste sektori reguleerimine ja toimimine. Loodi nõukogu ettevõtlust takistavate tõkete kaotamiseks. Tõhusamate koostisavade rakendamisega jätkus inimressursside täiustamine. Majanduslik integratsioon ELiga on endiselt kõrge.

Jooksevkonto puudujääk saavutas aga enneolematu taseme ja selle rahastamise struktuur muutus vähem soodsamaks. Tsüklilise paranemise ajutisest iseloomust hoolimata jäi rahanduspoliitika soodsaks. Energia- ja toiduainete hinna tõusu tõttu suurenes koguinflatsioon. Kutseoskuste mittedobivus ja nendega seotud puudujäägid surusid töötasu üles. Investorite huvipuuduse tõttu mõne ettevõtja erastamine ebaõnnestus.

Tööstustoodang oli endiselt suhteliselt kõikumine. Väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ekspordivõime on endiselt väga piiratud. Turule sisenemise, kinnisvara registreerimise ja ehituslubade väljastamise puhul on probleemiks haldusega seotud nõrkused. Reguleeriva raamistiku nõrkus ja puudused õiguskaitstes, sealhulgas võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu, soodustavad ulatuslikku varimajandust. See on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Montenegro on teinud täiendavaid edusamme oma õigusaktide **Euroopa nõuetega** vastavusseviimisel. Üldiselt kohaldatakse vahelepingut alates 1. jaanuarist 2008 ladusalt. Häid edusamme tehti teenuste vaba liikumise, tolli ja maksustamise, põllumajanduse, maanteetranspordiliikluse ja teadusuuringute valdkonnas. Teatavaid edusamme on tehtud seoses õigusliku raamistiku loomisega kaupade vaba liikumise, konkurentsi, riigihangete, intellektuaalomandiõiguste, hariduse, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika, tööstus- ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate, toiduohutuse, õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas. Sellest hoolimata on nimetatud valdkondades siiski vaja täiendavaid jõupingutusi, et täiendada õiguslikku raamistikku, institutsioonilist struktuuri ja haldussuutlikkust. Erilisi jõupingutusi peab tegema õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas. Transpordi, energeetika, keskkonna ja infoühiskonnaga seotud edusammud olid endiselt ebaühtlased. Statistikasüsteemi areng ei ole olnud rahuldav.

Siseturu valdkonnas on Montenegro teinud teatavaid edusamme seonduvate Euroopa partnerluse prioriteetide saavutamisel. *Kaupade vaba liikumise* valdkonnas jätkub institutsioonide ülesehitamine. Montenegro peab aga veelgi tugevdama vastavat haldus- ja töötajate suutlikkust, et tõhustada asjaomaste riiklike institutsioonide vahelist koostööd ja viia horisontaalne õiguslik raamistik kooskõlla ühenduse õigustikuga. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema ka valdkondliku *acquis'* küsimuses.

Isikute vaba liikumise valdkonna õiguslikku raamistikku parandati tööhõivet ja välismaalaste töötingimusi käsitleva seaduse vastuvõtmisega, mida hakatakse kohaldama alates 1. jaanuarist 2009. Seoses käimasolevate WTO ühinemisläbirääkimiste raamistikus toimuva liberaliseerimisega tehti olulisi edusamme *teenuste vaba liikumise* valdkonnas. *Asutamisõiguse* valdkonnas muudeti äriühinguõigust, et seda ELi ettevõtlusdirektiividega veelgi paremini kooskõlla viia.

Edusamme tehti ka *kapitali vaba liikumise* valdkonnas, kus muudeti välisvaluuta- ja väliskapitalitehinguid käsitlevaid õigusakte, tühistades mõned kaitsemeetmed.

Häid edusamme tehti *tolli ja maksustamise* valdkonnas. Õigusakte on *acquis*'ga järjest ulatuslikumalt vastavusse viidud. Jätkuvaid jõupingutusi peab tegema aga nii õigustikuga vastavusseviimisel kui ka maksude kogumise parandamisel. Veelgi peab parandama tolli- ja maksuasutuste haldussuutlikkust, sealhulgas riskianalüüsi tõhusat kasutamist ja arvutistamist. Korruptsioonivastane võitlus on endiselt prioriteet.

Konkurentsi valdkonnas jätkus institutsioonilise struktuuri ülesehitamine: asutati konkurentsikaitse amet ja riigiabi kontrollikomisjon. Tagama peab nende tegevuse sõltumatuse ja nende haldussuutlikkust peab tugevdama.

Edusammud jätkusid *riigihangete* süsteemis. Mõnes valdkonnas, näiteks avalikud teenused, kontsessioonid ning avaliku ja erasektori partnerlus, on õigustiku vastavusseviimine jätkuvalt nõrk. Riigihankeameti töötajaid on koolitatud, kuid selle haldussuutlikkust peab veelgi tugevdama.

Täiendavaid edusamme peab veel tegema *intellektuaalomandiõiguste* kaitse valdkonnas. Montenegro intellektuaalomandiamet avati ametlikult 28. mail 2008, kuid selle institutsiooniline ja jõustamissuutlikkus ning üldsuse teadlikkuse tase on endiselt piiratud.

Täiendavaid edusamme tehti *tööhõivepoliitika* ja seonduvate õigusaktide arendamisel: võeti vastu tööseadus, kuid rakendamissuutlikkus on endiselt mahajäänud. *Sotsiaalpoliitika* ja haavatavate rühmade kaitse valdkonnas, milles Montenegro täidab jätkuvalt üldjoontes talle esitatavaid nõudeid, tehti teatavaid edusamme seoses õigusliku raamistiku ja sotsiaalnõukogu kui sotsiaaldialoogi tõhustamise platvormi loomisega.

Kuigi valitsus on astunud teatavaid esimesi samme *rahvatervisepoliitika* valdkonnas, on üldine edasimineku olnud piiratud.

Edusamme on tehtud *hariduse* valdkonnas. Tugevdatud on hariduse õiguslikku raamistikku ja kvaliteedi tagamise süsteemi. Laiaulatusliku elukestva õppe poliitika rakendamiseks peab tegema täiendavaid edusamme. Häid edusamme on tehtud *teadusuuringute* valdkonnas, eelkõige seoses strateegia väljatöötamise ning piirkondliku ja rahvusvahelise, sealhulgas ELiga tehtava koostööga.

Montenegro ühinemine *WTOga* on jõudnud lõppfaasi. Edusamme tehti nii mitme- kui ka kahepoolset tasandil, sealhulgas saavutati aprillis kokkulepe Euroopa Komisjoniga.

Valdkondliku poliitika küsimuses on tehtud edusamme *väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonnas, ehkki litsentside ja lubade väljaandmise menetluse ühtlustamisel ja kiirendamisel ning ettevõtluse infrastruktuuri loomisel on edusammud endiselt piiratud.

Põllumajanduse ja maaelu arengu, toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarküsimuste ning kalanduse valdkonnas on tehtud edusamme õigusliku reformi ja arengu planeerimise valdkonnas. Sellest hoolimata peab tõhustama rakendamist ja looma integreeritud toiduohutuse süsteemi.

Teatavaid edusamme on tehtud õigusaktide vastavusseviimisel *keskkonna* valdkonna *acquis*'ga. Sellest hoolimata peab tegema olulisi jõupingutusi nende rakendamisel ja jõustamisel. Erilist tähelepanu peab pöörama haldussuutlikkuse tugevdamisele ja tõhusate järelevalvetalituste loomisele. Tuleks teha täiendavaid jõupingutusi keskkonnakaitseküsimuste alase teadlikkuse suurendamiseks. Keskkonnakaitse tekitab üldiselt muret, eelkõige rannikualadel ja rahvusparkides.

Edusamme on tehtud *transpordi* liberaliseerimisel, eelkõige seoses maanteetransiidliiklusega. Raudteed on ümberkorraldamisel, kuid kindlaks peab määrama veel infrastruktuurile juurdepääsu tingimused. Maanteeliikluse ohutuse, meretranspordi ja transpordi arendamise süstemaatilise lähenemise valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Ühenduse lennunduse *acquis*' rakendamiseks peab tegema põhjanevaid jõupingutusi. Montenegro osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses.

Energeetikasektoris on tehtud edusamme, kuid need on endiselt ebäühtlased. Energiaühenduse lepingu nõuete täitmiseks tuleb endiselt teha jätkuval jõupingutusi.

Teatavaid edusamme on tehtud *infoühiskonna ja meedia* valdkonnas. Sellest hoolimata tekitab muret uue elektroonilise side ameti sõltumatus. Lisaks võib volituste uuele reguleerivale asutusele üleandmisel olla ulatuslik negatiivne rahaline mõju ringhäälingumetile.

Avaliku sektori *sisefinantskontrolli* ja välisauditi areng on algusjärgus. Vaja on ulatuslikke jõupingutusi teadlikkuse suurendamiseks ja uusi süsteeme käsitlevat koolitust. Riikliku auditeerimisasutuse sõltumatust ja suutlikkust peab põhjanevalt tugevdama.

Statistika väljaandmisel on tehtud üksikuid edusamme ja haldussuutlikkus on jätkuvalt väga nõrk. Statistikaametil (MONSTAT) on oma kohustuste täitmisel tõsiseid raskusi ja amet ei ole oma tegevuses endiselt sõltumatu. ELi standarditega kooskõlas oleva taseme saavutamiseks peab kõigis valdkondades tegema põhjanevaid jõupingutusi.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on Montenegro hakanud tegelema oma prioriteetidega, kuid rakendamine on endiselt piiratud.

Montenegro tegi edusamme *viisapoliitika* valdkonnas. EÜ ja Montenegro vahelised viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingud jõustusid 2008. aasta jaanuaris. Euroopa Komisjoniga on algatatud dialoog viisavabaduse üle. Montenegro võttis vastu asjaomased uued õigusaktid ja hakkas välja andma biomeetriliste tunnustega reisidokumente. Viisarežiim ei ole aga Euroopa nõuetega täielikult kooskõlas ja viisavabadussuunistes sätestatud kriteeriumide täitmiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi.

Piirihalduse valdkonnas on Montenegro hakanud rakendama integreeritud piirihalduse strateegiat ja tegevuskava ning tugevdama piirivalve ja tolliasutuste vahelist koostööd. Riigipiiri valvet käsitlevat uut seadust ei ole aga ikka veel vastu võetud. Mitme piiripunkti tehniline varustus on ebapiisav.

Varjupaiga ja rände valdkonnas on tehtud ebäühtlaseid edusamme. Varjupaiga valdkonnas tehti teatavaid edusamme: võeti vastu teiseid õigusakte ning loodi varjupaigaamet ja

varjupaigaküsimuste riiklik apellatsioonikomisjon. Rände valdkonna ettevalmistused on aga endiselt algusjärgus. Välismaalaste seadus on veel vastu võtmata. Hiljuti vastuvõetud rändestrategiat peab rakendama tõhusalt. Endiselt puudub ebaseaduslike ümberasujate vastuvõtukeskus.

Rahapesu valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme: vastu on võetud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlev uus seadus. Nüüd peab vastu võtma teised õigusaktid ja parandama rakendamissuutlikkust. Rahapesu andmebüroo pädevus ja suutlikkus on endiselt piiratud. Õiguskaitseasutuste uurimissuutlikkus on endiselt ebapiisav. Endiselt tekitab tõsist muret rahapesu ning selle tõkestamiseks ja sellega võitlemiseks peab tegema olulisi täiendavaid jõupingutusi.

Vastu on võetud uus uimastitevastane strateegia ning piirivalve ja tolli töötajad on saanud täiendavat koolitust, kuid eelkõige organiseeritud kuritegelike rühmituste poolne *uimastit*transiit ja –kaubandus tekitab endiselt tõsist muret. Uimastite kuritarvitamine ja uimastitega seotud kuritegevus kasvab riigis endiselt. Montenegro on hakanud oma prioriteetidega tegelema, kuid vaja on täiendavaid meetmeid.

Politseitöö valdkonnas on tehtud tagasihoidlikke edusamme. *Politseisisene* ümberkorraldamine ja koolitustsükliid jätkusid, kuid varustust, hooneid ja ametialast suutlikkust peab veelgi parandama.

Organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses tehti teatavaid edusamme, eelkõige võeti vastu täiendatud tegevuskava ja organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks loodi kõrgemates kohtutes eriosakonnad. Organiseeritud kuritegevus on aga endiselt tõsiselt muret tekitav probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda. Uut kriminaalmenetluse seadustikku ei ole veel vastu võetud. Uurimine on endiselt nõrk ja süüdimõistvate lõppotsuste arv on väga väike. *Inimkaubanduse* tõkestamisel on tehtud üksikuid edusamme. Montenegro on endiselt inimkaubanduse lähte-, transiit- ja sihtriik. Nimetatud valdkonda uuritakse harva ning rakendada tuleb proaktiivsemat lähenemisviisi ohvrite väljaselgitamisele ja abistamisele.

Isikuandmete kaitse valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Uue õigusakti ning sõltumatu ja tõhusa järelevalveasutuse puudumisel on olemasolevad andmekaitseeskirjad endiselt rakendamata, mis tekitab tõsist muret.

Serbia

Serbia on teinud teatavaid edusamme **poliitiliste kriteeriumide** täitmisel kooskõlas Euroopa partnerlusega. 2008. aasta aprillis sõlmiti stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping, mis kujutab endast ELi-Serbia suhete teetähist. Koostööl endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga on tehtud olulisi edusamme. Täielik koostöö on jätkuvalt tähtsamaid rahvusvahelisi kohustusi, mida peab täitma täielikult. Nõukogu 29. aprilli 2008. aasta järeldustes jõudsid ELi ministrid kokkuleppele esitada stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping liikmesriikide parlamentidele ratifitseerimiseks ning ühendus nõustus rakendama vahelepingut niipea, kui nõukogu otsustab, et Serbia teeb EJRKga täielikku koostööd. Aasta jooksul domineeris Serbia poliitilises elus märkimisväärsel määral Kosovo iseseisvusdeklaratsioon¹¹. Parteide erimeelsused olulistest poliitilistes küsimustes mõjutasid parlamendi ja valitsuse tegevust negatiivselt, viies ennetähtaegsete seadusandliku kogu valimiseni. Pärast presidend- ja seadusandliku kogu valimisi on valitsus olnud märgatavalt

¹¹ ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel.

stabiilsem ning Euroopa integratsiooni küsimuses on valitsenud ulatuslikum konsensus. 2008. aasta juulis moodustatud uus valitsus on hakanud tegelema peamiste poliitiliste prioriteetidega ja kiirendama reformiprotsessi.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme uut *põhiseaduslikku* raamistikku rakendavate õigusaktide vastuvõtmisel. On vaja aga edasisi reforme, et tagada kohtusüsteemi käsitlevate põhiseaduslike sätete rakendamine kooskõlas Euroopa nõuetega.

Parlament ratifitseeris stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu 2008. aasta septembris ja on alustanud tööd mitme valdkonna õigusaktide Euroopa nõuetega vastavusseviimise paketi kallal. Tulemused õigusaktide vastuvõtmisel olid aga piiratud ja aruandeperioodi jooksul võeti vastu väike arv seadusi. Parlamentaarne reform on edasi lükatud ning partei kontrolli küsimusega parlamendiliikmete mandaadi üle ei ole tegeletud. Parlamendi komisjonide suutlikkus on endiselt piiratud ja valimisi käsitlevaid õigusakte ei ole veel muudetud.

Suurel osal aruandeperioodist mõjutasid *valitsuse* tegevust Kosovoga seotud küsimused ja konsensuse puudumine suhete küsimuses ELiga. 2008. aasta juulis ametisse astunud uus valitsus on võtnud endale ülesandeks tugevdada sidemeid ELiga ja edendada reformiprotsessi. Ministeeriumide ja ametite vahelist üldist poliitilist koordineerimist peab parandama. Kohaliku omavalitsusega seonduva õigusliku reformi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Nimetatud valdkonnas peab tegema täiendavaid edusamme ja viima õigusaktid vastavusse Euroopa nõuetega.

Avaliku halduse valdkonnas on Serbia üldine suutlikkus hea. Euroopasse integreerumisega tegelevaid struktuure on tugevdatud ja Serbia ametiasutused osalesid Serbia eurointegratsiooniameti koordineerimisel aktiivselt ELi integreerumise riikliku kava ettevalmistamisel, mille Serbia valitsus võttis vastu 2008. aasta oktoobris. Hiljuti loodud riikliku ombudsmanni amet vastas aktiivselt kodanike abipalvetele ja esitas mitmeid muudatusi õigusaktide eelnõudesse. Sõltumatud ja reguleerivad asutused on rasketes tingimustes töötanud suhteliselt hästi. Serbia ametiasutused peavad näitama suuremat otsusekindlust sõltumatute reguleerivate asutuste volitamisel ja selle tagamisel, et nad tegutseksid tõhusamalt. Täiendavaid jõupingutusi peab tegema professionaalsuse ja vastutuse tugevdamisel terves avalikus teenistuses.

Mitme seaduse vastuvõtmisega tehti edusamme *julgeolekujõudude üle teostatava tsiviiljärelevalve* tagamisel. Nimetatud valdkonna reform on veel lõpule viimata ja parlament peab tagama tõhusa demokraatliku järelevalve.

Kohtusüsteemi valdkonnas jätkas konstitutsioonikohus pärast presidendi ja viieteistkümnest kohtunikust kümne ametissenimetamist oma ülesannete täitmist. Kohtunike koolitusasutuste koolitus- ja personalitingimused on veelgi paranenud. *Kohtusüsteemi* reform on siiski veel algjärgus ja kohtusüsteemi reformi rakendamise õiguslik raamistik ei ole täielikult paigas. Haldus- ja apellatsioonikohtuid ei ole loodud. Serbia peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et tagada kohtusüsteemi sõltumatus, vastutus ja tõhusus.

Korruptsioonivastases võitluses tehti teatavaid edusamme. 2008. aasta oktoobris võeti vastu parteide rahastamise seaduse muudatused ja korruptsioonivastase võitluse eest vastutava asutuse loomist käsitlev seadus, mis sisaldab uusi sätteid ka huvide konflikti kohta. Korruptsiooni tsiviilõiguslike aspektide konventsioon ja korruptsiooni kriminaalõiguslike aspektide konventsiooni lisaprotokoll ratifitseeriti 2007. aasta novembris. Sellest hoolimata ei ole veel olemas konkreetset korruptsioonivastast strateegiat. Sellistes valdkondades nagu

parteide rahastamine, huvide konflikt, riigihanked ja erastamine puuduvad piisavalt sõltumatud järelevalveasutused ja praktilised tulemused on olnud piiratud. Üldiselt on korrupsioon Serbias endiselt laialt levinud ja see kujutab endast tõsist probleemi.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse üldine raamistik on Serbias olemas. Põhiseaduses on sätestatud kodaniku- ja poliitiliste õiguste tagamine ja need on üldiselt kaitstud. Nimetatud õigusi mõjutas aga riigis vahetult pärast Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni valitsenud õhkkond. Esines mitmeid kodanikuühiskonna organisatsioonide, inimõiguste kaitsjate ja teatavate meediaväljaannete vastaseid vaenuliku retoorika ja vägivaldajuhtumeid. Täielikult peab rakendama nimetatud valdkonna olemasolevaid põhiseaduslikke ja õiguslikke tagatisi. Reformitud on *vannglasüsteemi*. Ülerahvastatus, vägivald ja uimastite kuritarvitamine kujutavad endast aga tõsist probleemi.

Majanduslike ja sotsiaalsete õiguste kaitset käsitlevad õigusaktid on Serbias üldiselt olemas. Õiguslikku raamistikku tuleb aga edasi arendada, sealhulgas tuleb vastu võtta laiaulatuslik diskrimineerimisvastane seadus. Õigusakte peab rakendama täielikult. *Naiste õiguste* valdkonnas on naiste õigusi aktiivselt edendanud töö- ja sotsiaalministeerium. Soolist võrdõiguslikkust käsitlevat konkreetset seadust ega naiste positsiooni parandamise ja soolise võrdõiguslikkuse suurendamise riiklikku strateegiat ei ole aga veel vastu võetud. Naiste ja laste kaitset kõigi vägivaldavormide eest peab parandama. *Laste, puudega inimeste ja haavatavate rühmade* sotsiaalse kaasamise, eelkõige tervishoiu ja korraliku hariduse kättesaadavuse parandamiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi. *Omandiõiguste* valdkonnas ei ole veel vastu võetud õigusakte vara tagastamise kohta ja see takistab tagastamisprotsessi korralikku käivitamist.

Vähemuste õigustest peetakse Serbias üldiselt kinni. *Vähemuste* riiklikke nõukogusid reguleerivaid õigusakte ei ole aga vastu võetud. Vahetult Kosovo iseseisvusdeklaratsioonile järgnenud ajavahemikul leidis Vojvodinas aset mitu, eelkõige albaania rahvusvähemuse vastu suunatud vahejuhtumit. Olukord Lõuna-Serbias on endiselt stabiilne, kuid pinev, samas kui olukord Sandžakis on moslemi kogukonna siseste lõhede süvenemise tõttu halvenenud. *Pagulaste ja riigisisest ümberasustatud isikute* staatuse lahendamisele ei ole pööratud piisavat tähelepanu. Mustlasvähemus peab jätkuvalt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja kannatab diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik. Elanike registreerimise puudumine takistab jätkuvalt nende juurdepääsu põhilistele sotsiaalsetele ja majanduslikele õigustele.

Piirkondlike küsimuste ja rahvusvaheliste kohustuste vallas on Serbia teinud olulisi edusamme endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (EJRK) tehtava koostöö parandamisel, arreteerides ja andes Haagile üle süüdistatavad Stojan Župljanini ja Radovan Karadžići. Täielik koostöö EJRKga on rahvusvaheline kohustus, mida peab täitma täielikult, ja üks olulisi Euroopa partnerluse prioriteete.

Serbia osales aktiivselt piirkondlikes algatustes, sealhulgas hiljuti asutatud piirkondlikus koostöönõukogus. Serbia tegi Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu rakendamise tagamisel konstruktiivset koostööd. Serbia on nõudnud, et Kosovo ametiasutusi esindaks piirkondlikes koostööorganisatsioonides ÜRO ajutine missioon Kosovos. On tähtis, et Serbia suhtuks konstruktiivselt Kosovo osalemisse piirkondlikes algatustes ja rahvusvahelistes foorumites.

ELi ja Serbia vahelisi suhteid on mõjutanud *Kosovo* iseseisvusdeklaratsioon. 2008. aasta veebruaris toimunud iseseisvusdeklaratsiooni vastane meeleavaldus lõppes vägivaldselt:

paljud meeleavaldajad ründasid Belgradis asuvaid välisriikide esindusi, sealhulgas ELi esindusi. EL mõistis nimetatud rünnakud hukka ja kutsus Serbia ametivõime üles tegema kõik nendest sõltuva, et edasist vägivalda ära hoida.

Serbia on lubanud kasutada üksnes rahumeelseid vahendeid ja tema reaktsioon Kosovo assamblee iseseisvusdeklaratsioonile on olnud vaoshoitud. Serbia valitsus on iseseisvusdeklaratsiooni õiguspärasuse vaidlustamiseks kasutanud juriidilisi ja diplomaatilisi meetmeid. Serbia ametivõimud kutsusid oma esindajad tagasi riikidest, kes Kosovot tunnustasid, sealhulgas ELi liikmesriikidest. ELi liikmesriikidest tagasi kutsutud Serbia saadikud on nüüdseks naasnud oma ametikohtadele. 2008. aasta oktoobris hääletas ÜRO Peaassamblee Serbia esitatud resolutsiooni poolt, millega taotleti Rahvusvahelise Kohtu mittesiduvat arvamust Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni õiguspärasuse kohta.

Serbia on olnud vastu rahvusvahelise tsiviilkohaloleku ümberkorraldamisele Kosovos ja ELi õigusriigimissioon lähetamisele ilma ÜRO Julgeolekunõukogu loata. ÜRO Kosovo ajutise missiooni vastuseisust hoolimata korraldas Serbia 2008. aasta mais Kosovos kohalikud valimised ja on tugevdanud Kosovos paralleelseid institutsioone, sealhulgas asutanud kohalike omavalitsuste kogu.

Serbia **majandus** kasvas endiselt tugevalt. Makromajandusliku stabiilsuse valdkonna edusammud olid aga vastuolulised. Eelarve tasakaalustamatuse jätkuv kasv võimendas makromajanduslikke riske. Struktuurireformid aeglustusid ja kõrge töötuse määr ning kasvav inflatsioonisurve on endiselt olulised probleemid.

Majanduslike kriteeriumide alusel tegi Serbia teatavaid edusamme toimiva turumajanduse loomise suunas. Selleks et Serbia suudaks keskmise tähtaja jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsisure ja turujõududega toime tulla, peab tegema täiendavaid jõupingutusi.

Üldiselt säilitati konsensus turumajanduse põhialuste küsimuses. Inflatsioonisihide uus rahapoliitikaraamistik võimaldas Serbial saavutada inflatsioonisihid 2007. aastal. Erastamisel tehti teatavaid edusamme. Algselt suhteliselt madala tasemega finantsvahendus jätkas kasvamist. Mittepangandusliku finantssektori arendamisel on tehtud olulisi edusamme.

Sellest hoolimata ning ka ülemaailmse finantskriisi valguses halvenes maksebilansi tasakaal, rahastamise kvaliteet langes, välisvõlg suurenes ja makromajandusliku haavatavuse määr kasvas. Eelarvepoliitika oli endiselt ekspansiivne, halvendades maksebilansi tasakaalu ja põhjustades 2008. aastal taas inflatsioonisurvet. Viimaste aastate kõrge majanduskasvust hoolimata oli töötus endiselt suur probleem. Samas oli majanduses järjest suuremaks probleemiks kvalifitseeritud tööjõu puudumine. Riiklike ettevõtjate ja pankade erastamisel tehti teatavaid edusamme. Ebastabiilne poliitiline kliima on mõjutanud välisinvesteeringuid.

Konkurentsivõimelist ja dünaamilist erasektorit ei ole veel täielikult loodud. Turule sisenemist ja sealt väljumist takistavad endiselt liigsed bürokraatlikud nõuded ja õigusaktide keerukus. Õiguslik prognoositavus ja õigussüsteemi usaldamine olid endiselt piiratud, eelkõige seoses omandiõiguste tõhusa jõustamisega. Ehkki riigi mõju konkurentsivõimele on langenud, on see endiselt kõrge. Reguleeriva raamistiku nõrkus, mitesobiv maksu- ja kulupoliitika ning õiguskaitse, sealhulgas korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse puudused soodustavad ulatuslikku varimajandust. See on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Euroopa nõuete valdkonnas on stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust ning eelkõige vahelepingust tulenevate kohustuste täitmine Euroopa partnerluse oluline prioriteet. Serbia

valitsus võttis 2008. aasta oktoobris vastu otsuse rakendada vaheleping 1. jaanuariks 2009. Serbia on tänu suurele haldussuutlikkusele stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu ning vahelepingu rakendamiseks endiselt heas positsioonis. Et saada stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust kasu ning saavutada täielik vastavus sellest tulenevatele kohustustele, peab Serbia tegema täiendavaid jõupingutusi, eelkõige võtma vastu ja rakendama õigusakte ning tugevdama haldus- ja jõustamissuutlikkust, muu hulgas reguleerivate asutuste puhul.

Serbia on teinud mõningaid edusamme *siseturu* valdkondades. Õigusaktide vastavusseviimisel on toimunud aga vähe arenguid. *Kaupade vaba liikumise* valdkonnas tehti edusamme standardimisel, akrediteerimisel ja vastavushindamisel. Institutsioonilise ja haldussuutlikkuse ning õigusraamistiku tugevdamisel peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Standardimist, metrooloogiat ja tooteohutust käsitlevaid õigusakte peab ajakohastama ja Serbia peab hakkama looma turujärelevalvestruktuuri.

Isikute ja teenuste vaba liikumise ning asutamisõiguse valdkonna ettevalmistused on edenenud tagasihoidlikult. Õigusaktide *acquis*'ga vastavusseviimise tagamiseks peab tegema suuremaid jõupingutusi, eelkõige äriühinguõiguse ja panganduse valdkonnas. Finantsteenuste sektori järelevalveasutuse suutlikust peab edasi arendama. Väärtpaberikomiteed hiljuti tugevdati, kuid tema suutlikkus oma ülesannete täielikul täitmisel kooskõlas rahvusvaheliste standarditega on endiselt ebapiisav. *Kapitali vaba liikumise* valdkonnas on kapitalivooge Bosnia ja Hertsegoviinaga veelgi liberaliseeritud ning endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigiga tehtav pangandusjärelevalvekoostöö on paranenud. Üldiselt on ettevalmistused stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingust tulenevate kohustuste täitmiseks edenenud nimetatud valdkonnas tagasihoidlikult.

*Tolli- ja maksustamis*asutuste haldussuutlikkuse parandamine andis positiivseid tulemusi võitluses ebaseadusliku äri ja salakaubandusega ning maksude kogumise parandamisel. Kooskõlas *acquis*'ga hakkasid kehtima sigarettide uued *väärtuselised* ja koguselised tollimaksud. Tolli infrastruktuuri parandamiseks on haldussuutlikkust vaja siiski veelgi tugevdada. Serbia peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et täita ELi otsese maksustamise valdkonna standardeid.

Konkurentsi käsitlevate õigusaktide rakendamisel on tehtud teatavaid edusamme. Konkurentsikaitse komisjoni haldussuutlikkust tugevdati. Kehtivate monopolidevastaste õigusaktide vastavusseviimiseks vahelepingu nõuetega peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Konkurentsiiga tegelevate ametiasutuste jõustamissuutlikkust peab veelgi parandama. Serbia ei ole veel vastu võtnud riigiabi õigusraamistikku ega loonud oma tegevuses sõltumatut riigiabiga tegelevat ametit ega *eel*kontrollisüsteemi. *Riigihangete* valdkonnas on menetlused muutunud läbipaistvamaks. Sellest hoolimata ei ole Serbial veel modernset ja täielikult toimivat riigihankesüsteemi. Peab tegema täiendavaid jõupingutusi: muutma õigusakte ja tugevdama stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu nõuete rakendamise suutlikkust.

Intellektuaalomandiõiguse valdkonnas on tugevdatud intellektuaalomandiameti suutlikkust. Suurema järjepidevuse ja eeskirjade tõhusama jõustamise tagamiseks peab ameti haldussuutlikkust ja sõltumatust aga edasi arendama. Patentide väljaandmise menetlust on kooskõlas Euroopa nõuetega lihtsustatud. Jõustamise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, muu hulgas on konfiskeeritud võltsitud kaupu.

Tööhõive- ja sotsiaalpoliitika valdkonna ühtlustamisel Euroopa nõuetega on rakendamine osaliselt paranenud, kuid see on endiselt ebapiisav. Sotsiaalpoliitika ja rahvatervise valdkonnas peab veel vastu võtma õigusakte ja haldussuutlikkust peab tugevdama. Vaimse

tervise valdkonnas peab edasi arendama kohalikke teenuseid kui alternatiive raviasutusse paigutamisele. *Hariduse* valdkonnas on tehtud väheseid edusamme. Tugevdama peab haldussuutlikkust, asutustevahelist kooskõlastamist ja sidemeid tööturuga. *Teadusuuringute* valdkonnas on Serbia edukalt osalenud teadusuuringute seitsmendas raamprogrammis. Sellest hoolimata peab Serbia veel arendama ühtset teaduspoliitikat, sealhulgas suurendama investeringuid ja teadlaste liikuvust. Serbia on teinud suhteliselt häid edusamme ettevalmistustel ühinemiseks *Maailma Kaubandusorganisatsiooniga*, kuid riik peab tegema kiiresti täiendavaid jõupingutusi, et täita tema enda poolt seatud varase ühinemise eesmärki.

Valdkondliku poliitika küsimuses järgib Serbia *tööstus- ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonnas endiselt Euroopa väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate hartat, eelkõige parandades avaliku ja erasektori sidusrühmade koostööd. Riik peab sellest hoolimata vastu võtma ELi lähenemisega kooskõlas oleva uue tööstuspoliitika.

Põllumajanduse valdkonnas on mõnevõrra paranenud haldussuutlikkus. Sellest hoolimata peab vastu võtma asjaomase õigusraamistiku ja haldussuutlikkuse tugevdamiseks peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Maaelu arengu ja fütosanitaarvaldkonnas on tehtud väheseid edusamme.

Keskkonna valdkonnas on Serbia ettevalmistused endiselt tagasihoidlikud. Endiselt peab kõigil tasanditel parandama õigusaktide rakendamist. Veemajanduses puudub endiselt ulatuslik õigus- ja institutsiooniline raamistik.

Transpordi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Serbia osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses. Euroopa ühise lennunduspiirkonna loomise esimese etapi rakendamine on jätkunud, kuid lepingut ei ole veel ratifitseeritud. Serbia on vastu võtnud raudtee-, maantee-, vee-, õhu- ja mitmeliigilise transpordi arendamise uue strateegia, mis hõlmab X koridori laiendamist. Nimetatud strateegiat peab aga täiendama tegevuskavade ning sektoripõhiste õigus- ja haldusmeetmetega.

Energeetika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Elektrienergia edastamise hinnasüsteeme on ajakohastatud ja avatud on äriklientide turud. Serbia peab siiski vastu võtma energiaseaduse muudatused ja tugevdama haldussuutlikkust, et täita energiaühenduse lepingu nõudeid.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud väheseid edusamme. Vastu võeti elektroonilist allkirja käsitlevad õigusaktid, kuid ebapiisav õigusraamistik ning piiratud institutsiooniline ja kontrollisuutlikkus takistavad jätkuvalt elektroonilise side, infoühiskonna teenuste ja audiovisuaalpoliitika valdkonna täiendavat arengut.

Finantskontrolli valdkonnas ei ole ikka veel paigas avaliku sektori sisefinantskontrolli ulatuslik poliitika. Avaliku sektori finantskontrolli modernse ja tõhusa süsteemi juurutamise ettevalmistused on Serbias üldiselt väga algusjärgus. Siseauditiüksuseid ei ole loodud kõigis ministriumides. Riiklik auditeerimisasutus ei ole veel tööd alustanud.

Statistika valdkonnas on Serbia stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu ning Euroopa partnerluse nõuete täitmisel teinud tagasihoidlikke edusamme. Haldussuutlikkust peab veelgi tugevdama.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on tehtud tagasihoidlikke edusamme. Euroopa Liidu ja Serbia vahelised viisalihtsustus- ja tagasivõtulepingud jõustusid 2008. aasta jaanuaris ning alanud on dialoog viisavabaduse üle. Ometi ei ole Serbia viisarežiim Euroopa nõuete

täielikult kooskõlas. 2008. aasta augustis hakkas Serbia välja andma biomeetrilisi passe. *Piirikontrolli* valdkonnas võeti 2008. aasta oktoobris vastu riigipiiride kaitset käsitlev uus seadus. Integreeritud piirihalduse riikliku strateegia ja tegevuskava rakendamine on olnud aga aeglane. Piiripunktide varustus on ebaühtlane.

Varjupaiga valdkonda käsitleva uue õigusakti vastuvõtmise järel võttis Serbia ÜRO pagulaste ülemvolinikult üle vastutuse varjupaigaga seotud juhtumite menetlemise eest. Sellest hoolimata on alles menetluslikud kitsaskohad ja vastu peab võtma rakendusaktid. *Rände* valdkonna edusammud olid aeglasel. Eelkõige peab parandama tagasipöördujate taasintegreerimist.

Rahapesu on jätkuvalt tõsine probleem. Valitsus võttis 2008. aasta septembris vastu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riikliku strateegia, kuid asjaomased õigusaktid on veel vastu võtmata. Kahtlastest tehingutest teatamise kohustuse täitmise ja nende teadete hindamise tõhusad meetmed ei ole paigas ja õiguskaitseasutuste uurimissuutlikkus on ebapiisav.

Serbia asub Balkani poolsaare ühel suuremal *uimastite* salakaubaveo teel. Serbia ametiasutused konfiskeerisid aruandeperioodi jooksul märkimisväärse koguse uimasteid. Sellest hoolimata ei ole vastu võetud uimastite kuritarvitamise tõkestamise ja pakkumise vähendamise riiklikku strateegiat ja tegevuskava. Uimastiäri on endiselt tõsine probleem.

Politsei ametialane suutlikkus on täiendava koolituse tulemusel paranenud, kuid üksustevahelised erinevused on endiselt märkimisväärsed. Alles on struktuurilised probleemid, näiteks vähene kooskõlastamine, läbipaistvus ja ülesannete selge jaotus.

Organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on aga Serbia puhul endiselt tõsiselt muret tekitav probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda. 2008. aasta oktoobris võeti vastu uued õigusaktid kriminaalsel teel saadud varade arestimise ja juriidiliste isikute kriminaalvastutuse kohta. Uue kriminaalmenetluse seadustiku jõustumise hilinemise tõttu on aga õigusraamistik endiselt puudulik. Riiklikku strateegiat ega tegevuskava ei ole vastu võetud. Eriasjade prokuröri tõhusat tööd takistab lühike ametiaeg. Rahvusvaheline politseikoostöö ja politsei eriteenistuste finantskuritegevuse uurimise suutlikkus on endiselt ebapiisavad. Konfiskeeritud kriminaalsel teel saadud varade haldamise suutlikkus ei ole paigas ja kriminaaltulu konfiskeerimist käsitlevaid sätteid ei rakendata piisavalt.

Serbia on jätkuvalt *inimkaubanduse* lähte-, transiit- ja sihtriik. Uurimisel ja süüdistamisel tehti teatavaid jõupingutusi, kuid serblastest ohvrite arv on kasvanud. Riigiasutuste ja valitsusväliste organisatsioonide vahelise koostöö parandamiseks ja ohvrite tõhusamaks toetamiseks tuleb suurendada jõupingutusi.

Andmekaitse valdkonnas kirjutas Serbia alla Euroopa Nõukogu vastavale protokollile ja võttis vastu andmekaitset käsitlevad uued õigusaktid. Sõltumatu ja tõhusa andmekaitse järelevalveasutuse puudumisel ei ole kehtivaid andmeeeskirju aga rakendatud.

Kosovo¹²

Kosovo kuulutas end iseseisvaks 17. veebruaril 2008 ja võttis vastu põhiseaduse, mis jõustus 15. juunil. Veebruaris otsustas EL algatada Kosovos EJKP õigusriigimissiooni ja nimetas

¹² ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244/99 alusel.

ametisse eriesindaja. ELi õigusriigimissioon on praegu rakendamisel. ÜRO peasekretär on hakanud ÜRO ajutist missiooni Kosovos ümber kujundama. ÜRO Kosovoga seotud volituste rahvusvaheliseks õigusraamistikuks on endiselt ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 1244/99. 2007. aasta detsembris ja 2008. aasta juunis kohtunud Euroopa Ülemkogu väljendas ELi valmisolekut toetada Kosovo majandus- ja poliitilist arengut, pidades silmas konkreetset Euroopa perspektiivi ning kooskõlas piirkonna Euroopa perspektiiviga.

Poliitiliste kriteeriumide alusel on Kosovo teinud teatavaid edusamme peamiste Euroopa partnerluse prioriteetide osas. Aprillis vastuvõetud põhiseadus on kooskõlas Euroopa nõuetega. Vastu võeti märkimisväärne hulk olulisi õigusakte. Nüüd peab neid rakendama. Peamised poliitilised ülesanded on õigusriigi tugevdamine, korrupsioonivastane poliitika, organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus ning kogukondadevahelise dialoogi tõhustamine ja kogukondade lepitamine. Kosovo albaanlaste ja Kosovo serblaste vahelised suhted on endiselt pingelised, eriti Põhja-Kosovos. Deklaratsiooni järel jäi julgeolekusituatsioon suhteliselt rahulikuks, kui mitte arvestada kaht tõsist intsidenti Põhja-Kosovos – kahe piiripunkti hävitamist ja Mitrovica kohtuhoone ründamist, mis tõi kaasa ühe hukkunu ja palju vigastatud. Paralleelsed Serbia asutused takistavad valitsusel oma volituste elluviimist terves Kosovo riigis.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas on mitmest vahejuhtumist hoolimata säilitatud üldine stabiilsus. Kosovo poliitilised juhid on jätkanud koostööd rahvusvahelise üldsusega. Keeruline õiguslik keskkond takistab õigusriiklust. Kosovo institutsioone tuleb jätkuvalt kõigil tasanditel tugevdada.

Assamblee tegi teatavaid samme oma struktuuri tugevdamiseks. Kosovo serblaste kogukonna esindajad jätkasid pärast iseseisvusdeklaratsioonile järgnenud boikotti osalemist assamblee töös. Jätkuvalt peab pöörama tähelepanu assamblee töös esinevatele puudustele, eelkõige ebapiisavale suutlikkusele õigusaktide eelnõude analüüsil ja parlamentaarse kontrolli teostamisel valitsuse üle.

Uus *valitsus* astus ametisse 2008. aasta jaanuaris. See võttis oma prioriteediks Euroopa integratsiooni küsimused ning võttis vastu Euroopa integratsiooni kava ja Euroopa partnerluse tegevuskava. Reforme on aga edasi lükatud, sest valitsuse tööd mõjutas märkimisväärsel määral riigi staatus ja teised Kosovo iseseisvusdeklaratsiooniga seotud küsimused. Jätkuvalt on vaja veelgi tugevdada suutlikkust ja strateegilist planeerimist. Ministeeriumidevahelist kooskõlastamist ning valitsuse ja assamblee vahelist suhtlust peab parandama.

Kosovo *avalik haldus* on nõrk ja ebatõhus. Avaliku halduse reformistrateegia ja sellega seotud tegevuskava vajavad endiselt tõhusat rakendamist nii kesk- kui ka kohalikul tasandil. Poliitilisest survest mõjutamata professionaalse, tõhusa, sõltumatu ja tulemuspõhise avaliku teenistuse raamistiku kehtestamiseks peab tegema suuri jõupingutusi.

Kohtusüsteemi valdkonnas võttis assamblee vastu mitu olulist seadust, mille eesmärk on tugevdada kohtusüsteemi toimimist. Tööd on alustanud õigusriikluse kooskõlastusnõukogu. Kohtusüsteem on aga endiselt nõrk. Vaja on laiaulatuslikku kava kehtivate ja tihti konkureerivate õigusaktide ühtlustamiseks. Kohtusüsteemi ees seisavad tõsised inimressursside ja korraldusega seotud probleemid ning kohtuasjade kuhjumine on jätkuvalt tõsine probleem. Tunnistajakaitse on ebatõhus. Endiselt tegutsevad serbia õigusakte kohaldavad paralleelsed kohtud.

Korruptsioonivastase võitluse valdkonnas parandas korruptsioonivastase võitluse amet oma töömeetodeid ja tõhusust. Ometi on korruptsioon endiselt laialt levinud ja see on jätkuvalt väga tõsine probleem. Endiselt on vaja korruptsioonivastast strateegiat ja tegevuskava. Korruptsiooniga võitlemise institutsiooniline raamistik on ebaselge ja ameti ressursid ebapiisavad.

Põhiseaduses on sätestatud *inimõiguste ja vähemuste kaitse* tagamine. On kehtestatud juriidilised kaitsemeetmed, et tagada inimõiguste kaitse. Jätkuvalt on vaja tugevamat poliitilist tahet ja tõhusat järelevalvet. Iseisvusdeklaratsiooni järel jätkas valitsus pöördumist rahvusvähemuste, eelkõige Kosovo serblaste poole. Kosovo serblaste ja teiste kogukondade integreerimiseks on vaja aga otsusekindlaid jõupingutusi.

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Õigusabisüsteem toimib. Kosovo vanglasüsteemi parandamisel on tehtud edusamme, kuid endiselt esineb probleeme, eelkõige seoses üliturvalistele vanglatele esitatavate nõuetega. *Sõnavabaduse* valdkonnas on tehtud teatavaid üksikuid edusamme. Laim kujutab endast aga endiselt kuritegu. Meedia on endiselt poliitilise surve poolt haavatav. Põhiseadusega on tagatud ühinemis- ja kogunemisvabadus, kuid asjaomane õigusraamistik ei ole veel paigas. Kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkus on endiselt nõrk.

Majanduslikud ja sotsiaalsed õigused on tagatud üksnes osaliselt. Järjekindlaid jõupingutusi tuleb teha seoses naiste ja laste kaitsega kõigi vägivallavormide eest. Sotsiaalselt haavatavate rühmade ja puudega inimeste integratsioon ja kaitse ei ole tagatud. Järelevalve *diskrimineerimisvastaste* õigusaktide rakendamise üle on nõrk ja kodanikud ei ole nende sätetest teadlikud. *Omandiõiguste* valdkonnas on tehtud väheseid edusamme. Viivitused õigusaktide rakendamisel ja selle takistamine on viinud õiguste rikkumiseni. Nimetatud valdkonnas takistab olulisel määral edusamme asjaolu, et Kosovo ametiasutustele ei lubata juurdepääsu Belgradis asuvale maaregistrile. Kirikuvara kaitset käsitlevate õigusaktide jõustamist peab tugevdama (nt Dečani/Deçani ja Đakovica/Gjakovë omavalitsused rikuvad õigeusu kiriku vara puutumatuset käsitlevaid õigusakte).

Vähemuste õiguste, kultuuriliste õiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on tehtud edusamme vähemuste ja kultuurilisi õigusi käsitlevate õigusaktide küsimuses. Õigusraamistikus on sätestatud rahvusvähemuste osalemine Kosovo ühiskonnas. Serbia on aga Kosovo serblaste kogukonda õhutanud mitte osalema. Ulatuslikke rahvustevahelisi vahejuhtumeid ei ole toimunud, kuid jätkuvalt antakse teada juhuslikest puhangutest. Vähemuskogukondade elamistingimused on endiselt halvad. *Tagasipöördujate, pagulaste ja riigisiselt ümberasustatud isikute* küsimuses tehti teatavaid edusamme, nii kiideti 2007. aasta oktoobris heaks taasintegratsioonistrateegia, kuid iseseisvusdeklaratsiooni järel tagasipöördumisprotsess aeglustus and see kujutab endast jätkuvalt suurt probleemi. Mustlas-, aškali ja egiptuse vähemus peab jätkuvalt toime tulema väga rasketes elamistingimustes ja kannatab diskrimineerimise all, nende juurdepääs haridusele, sotsiaalkaitsele, tervishoiule, eluasemele ja tööhõivele on puudulik. Kõigi vähemuste kaitseks ja integreerimiseks peab valitsus tegema täiendavaid jõupingutusi.

Mis puutub piirkondlikesse küsimustesse ja rahvusvahelistesse kohustustesse, siis osaleb Kosovo aktiivselt piirkondlikes koostööalgatustes. Kosovo ja Serbia peavad üles näitama konstruktiivset suhtumist oma jätkuvasse osalemisse. ÜRO ajutine missioon Kosovos on teinud ettepaneku lihtsustada Kosovo rahvusvahelistes kokkulepetes jätkuva osalemise korda. Kosovo ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigi ühiskomisjon alustas piirimärkimistööd.

Kosovo **majandus** on kasvanud enam kui eelmistel aastatel. Noore ja kasvava elanikkonna pakutava täiendava tööjõu ärakasutamiseks on kasv aga endiselt liiga väike. Makromajanduslikke tulemusi iseloomustas eelarve kõikuv täitmine, kasvav inflatsioon, väga kõrge töötuse määr ja maksebilansi tasakaalu halvenemine. Majanduspoliitika põhimõtete alast konsensust nõrgendasid valitsuse tähelepanu koondumine poliitilisele arengule ja eelarve ebastabiilsuse kasv. Majandusarengut takistavad jätkuvalt paigalseis erastamises, ebakindel energiavarustus, õigusriigi nõrkus, piiratud tootmisvõimsus, nõrk infrastruktuur ja ebapiisav haridus.

Majanduslike kriteeriumide alusel on Kosovo teinud toimiva turumajanduse loomise suunas väga üksikuid ja ebauhtlaseid edusamme. Selleks et riik suudaks pikas perspektiivis Euroopa Liidu sisese konkurentsiturve ja turujõududega toime tulla, peab tegema pidevaid reforme ning ulatuslikke infrastruktuuri- ja haridusinvesteeringuid.

Üldiselt oli majanduspoliitika endiselt turule orienteeritud. Valitsus esitas laiaulatusliku keskmise tähtajaga kulude raamistiku aastateks 2009–2011. Eelnevate aastatega võrreldes kasv mõnevõrra kiirenes ja majandustegevust juhib järjest enam erasektori dünaamilisus. Otsesed välisinvesteeringud kasvasid. Finantsvahendus süvenes Kosovos veelgi. Mõnesid turule sisenemise ja sealt väljumise menetlusi on ettevõtjate jaoks lihtsustatud ning majanduslik integratsioon ELiga jätkus.

Ebakindlas poliitilises keskkonnas nõrgenes aga majanduspoliitika järjepidevus ja usaldusväärsus. 2007. aastal planeeritud paremale eelarve tasakaalustamisele järgnes 2008. aasta ekspansiivne eelarvekava, mis suurendas eelarve ebastabiilsust. Eelarvet ei kasutata rahanduspoliitika tõhusa vahendina ja see ei aita kaasa majandusarengu prognoositavusele. Selle asemel kajastab eelarve *ad hoc* kulutuste avaldatavat survet. Inflatsioon jätkus ja töötuse määr oli jätkuvalt väga kõrge. Maksebilanss oli endiselt tasakaalust väljas, samal ajal kui kaubandusbilansi puudujääk suurenes veelgi ja Kosovol puudub jätkuvalt ekspordisuutlikkus.

Pärast ülemkohtu otsust, millega seati erastamise meetod kahtluse alla, ning pärast üleminekut ÜRO Kosovo ajutise missiooni investeerimisagentuurilt Kosovo erastamisagentuurile erastamine 2008. aastal ajutiselt peatati. Kvaliteetstatistika puudumine oli endiselt tõsine takistus hea poliitika väljatöötamisele. Erasektori arengut takistavad muu hulgas oluliselt ebausaldusväärne energiavarustus, kutseoskuste ebapiisavus ja nõrk füüsiline infrastruktuur. Ettevõtjatel on rahastamisele ebavõrdne juurdepääs ning hoiuste ja laenude intresside vahe on endiselt väga suur. Reguleeriva raamistiku nõrkus, mittesobiv maksu- ja kulupoliitika ning õiguskaitse, sealhulgas korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse puudused soodustavad ulatuslikku varimajandust. See on jätkuvalt oluline probleem, kuna see vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust.

Kosovo on teinud teatavaid edusamme oma õigusaktide ja poliitika lähendamisel **Euroopa nõuetele**, eelkõige tolli, põllumajanduse ja kaupade vaba liikumise valdkonnas. Õigusaktide tõhusal rakendamisel ja jõustamisel on tehtud siiski väheseid edusamme. Edasiseks lähendamiseks Euroopa nõuetele ja nende nõuete rakendamiseks peab tegema rohkem jõupingutusi, eelkõige organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, rahapesu, uimastite, maksustamise, energia ja tööhõive valdkonnas.

ELi *siseturu* valdkonda kuuluvate Euroopa partnerluse prioriteetide rakendamisel olid edusammud vastuolulised. *Kaupade vaba liikumist* käsitlevas ELi õigustikus nõutava vajaliku horisontaalse infrastruktuuri loomisel on tehtud teatavaid edusamme, kuid õigusaktide

Euroopa nõuetega vastavusseviimine on nimetatud valdkonnas endiselt piiratud. Endiselt peab tegema märkimisväärseid jõupingutusi, et arendada infrastruktuuri ja täiendada asjaomast haldussuutlikkust, et tagada Euroopa nõuete nõuetekohane ülevõtmine ja rakendamine. *Isikute ja teenuste vaba liikumise ning asutamisõiguse* valdkonnas on tehtud väheseid edusamme, õigusaktide vastavusseviimine oli endiselt piiratud ja *kapitali vaba liikumise* valdkonnas tehti vaid üksikuid edusamme.

Tolli valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Tollialased õigusaktid on ELi õigustikuga üldiselt kooskõlas, kuid võltsitud kaupade ja salakaubaveoga võitlemist käsitlevate õigusaktide jõustamiseks peab tegema olulisi jõupingutusi. Tõhusa tollikontrolli puudumine Põhja-Kosovos, kus tolliasutuste tegevust piiratakse, jätab valitsuse ilma olulisest tulust ja loob tingimused ulatuslikuks salakaubaveoks. Kosovo *maksustamise* valdkonna õigusaktid on ühenduse õigustikuga vastavusse viidud vaid osaliselt. Maksude kogumine on endiselt äärmiselt nõrk, suuresti varimajanduse ulatuse ja ebatõhusa kontrolli tõttu. *Konkurentsi* valdkonnas ei ole edusamme tehtud. *Riigihangete* valdkonnas on edusammud olnud vastuolulised. Raamseadus on Euroopa nõuetega kooskõlas, kuid selle rakendussätteid ei ole veel olemas ja puudub edasise arengu laiaulatuslik strateegia. *Intellektuaalomandi* valdkonnas tehti üksikuid edusamme. Jõustusi omandiõiguste rikkumiste vastased õigusaktid, kuid jõustamine on endiselt väga nõrk.

Tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna Euroopa nõuetele lähendamisel on tehtud väheseid edusamme. Strateegilise ja õigusliku raamistiku puudumine ning nõrk haldussuutlikkus takistavad Kosovos asjakohase tööhõivepoliitika ja sotsiaalkaitse arendamist. *Rahvatervise* valdkond on väga halvas olukorras ja valitsus ei pööra sellele piisavalt tähelepanu. *Hariduse* valdkonnas on lähendamisel ELi nõuetele tehtud teatavaid edusamme. Valitsus võttis endale kohustuse teha nimetatud valdkonda eelisjärjekorras suuremaid investeeringuid ja haridusministeerium on jätkuvalt parandanud kõrghariduse andmise ja saamise kvaliteeti. Haridust mõjutab aga jätkuvalt tõsine ressursipuudus. *Teadusuuringute* valdkonnas on endiselt tehtud üksikuid edusamme.

Valdkondliku poliitika küsimuses on *tööstus- ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate* valdkonna lähendamisel ELi nõuetele tehtud üksikuid edusamme.

Põllumajanduse ja kalanduse õigusaktide valdkonnas on tehtud mõningaid edusamme. Alustatud on põllumajanduse ja maaelu arengu kava (aastateks 2007–2013) teatavate osade rakendamisega. Riigi toetus põllumajanduse arendamisele kasvas, kuid arvestades põllumajanduse võimalikku tähtsust Kosovo majandusele, on see endiselt väga väike. Kesks- ja kohaliku tasandi erinevate põllumajandusteenistuste (sealhulgas *veterinaar- ja fütosanitaarasutuste*) vastutusalad peab eristama selgelt.

Keskkonna valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, peamiselt seoses horisontaalõigusaktidega, eelkõige seoses keskkonnamõju hindamisega. Õigusaktide ülevõtmise, rakendamise ja jõustamise enamikus valdkondades peab endiselt tegema täiendavaid jõupingutusi. Endiselt peab tegelema inimressursside ja rahaliste vahendite puudumisega nii kesks- kui ka kohalikul tasandil. Samuti peab looma kõigi keskkonnakaitsega tegelevate asutuste vahelised asjakohased kooskõlastamismehhanismid.

Transpordi valdkonnas (mis on aastakümneid kannatanud alainvesteeringute all) on tehtud teatavaid edusamme. Alates 2008. aastast on Kosovo suurendanud investeeringuid transpordi infrastruktuuri, eriti teede ehitusse ja hooldusesse. Riik osaleb jätkuvalt aktiivselt Kagu-Euroopa transpordi vaatluskeskuses. Euroopa transpordistandardite rakendamise võime

on aga endiselt nõrk, eelkõige raudtee valdkonnas. Kosovo peab arendama oma suutlikkust infrastruktuuri ja veeremi investeerimisprojektide rakendamisel.

Energeetika valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige ministeeriumi, reguleeriva asutuse ja edastusvõrgu ettevõtja haldussuutlikkuse arendamisel. Elektrikatkestused on aga endiselt sagedased ja endiselt on lahendamata suured probleemid. Energiaettevõtja rahanduslikku elujõulisust peab parandama, vähendades kommerts- ja mittetehnilisi kadusid ning tagades tõhusama maksedistsipliini. Tarnekindlust peab suurendama ja infrastruktuur vajab uuendamist. Tegelema peab Kosovot varsti tabava pruunsõe nappusega.

Infoühiskonna ja meedia valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Pressinõukogu ja meediainstituut toimivad nõuetekohaselt. Seoses sellega, et teenuseid hakkas pakkuma teine mobiilsideoperaator, edenes turu liberaliseerimine. Erinevad reguleerivad asutused seisavad aga silmitsi eelarvepiirangutega.

Finantskontrolli valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, kuid vaid üksikuid edusamme on tehtud statistika valdkonnas, kus endiselt tekitab muret haldussuutlikkus ja institutsioonide suutlikkus teha koostööd andmete kogumisel ja töötlemisel.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on tehtud teatavaid üksikuid edusamme. Kosovol ei ole paigas viisarežiimi, et reguleerida kolmandate riikide kodanike pääsu oma territooriumile. Integreeritud piirihalduse raamistiku parandamisel tehti teatavaid edusamme. Valitsus on hakanud välja andma Kosovo passe. Piiripolitseil ei ole tõhusat kontrolli Põhja-Kosovo piiripunktide üle, mille eest vastutab jätkuvalt ÜRO ajutine missioon Kosovos.

Assamblee on vastu võtnud varjupaigaseaduse, kuid siseministeeriumi suutlikkus varjupaigaga seotud juhtumite ja tagasisaadetud Kosovo kodanike juhtumite menetlemisel on piiratud. Puudub varjupaigataotlejate ja tagasisaadetute vastuvõtukeskus. Rändeseadus on endiselt vastu võtmata.

Rahapesu tõkestamise edusammud ei ole olnud piisavad. Märkimisväärselt peab suurendama rahapesu vastase võitluse sihikindlust ja suutlikkust. Kohtusüsteemis ja õiguskaitstes puudub endiselt majandus- ja finantskuritegevusega tõhusa võitlemise võime. Puudus on spetsialiseerunud prokuröridest. Tõendite nõuetekohaseks hoidmiseks puuduvad tingimused. Asjaomaste teenistuste ja asutuste vaheline suhtlus on endiselt nõrk. Rahapesu vastane võitlus kujutab endast jätkuvalt põhilist probleemi.

Uimastiäri on endiselt tõsine probleem. Kosovo on üks peamistest *uimastite* liikumisteedest Balkani poolsaare lõunaosas. Uimastiäriaga võitlemiseks puuduvad tegevuskava ja strateegia. Statistika on ebausaldusväärne ja teabe kogumise võime ebapiisav.

Politseitöö valdkonnas tehti edusamme, vastu võeti politseid ja politseiinspeksiooni käsitlevad seadused. Kuritegevuse vähendamise tõhusa strateegia rakendamine nõuab aga jätkuvat sihikindlust ja piisavat politseisuutlikkust. Kosovo politseijõud on mitmerahvuselised. Mõned Kosovo serblastest politseinikud aga boikoteerivad Kosovo politseid. Kosovo politsei ei suuda mõnes serblaste enamusega piirkonnas tagada tõhusat politseitööd.

Organiseeritud kuritegevus on endiselt tõsine probleem, mis mõjutab õigusriiklust ja ettevõtluskeskkonda. Puudub strateegia organiseeritud kuritegevusega võitlemiseks. Õigusraamistik on endiselt puudulik. Peab vastu võtma õigusaktid varade konfiskeerimise, tunnistajakaitse ja politseiagentide kohta. Kinnisvara konfiskeerimise võimaldamiseks on vaja

usaldusväärset maaregistrat. Tõhusaks võitlemiseks organiseeritud kuritegevusega on vaja ametiasutuste otsusekindlaid ja järjepidevaid jõupingutusi. Kosovo on jätkuvalt *inimkaubanduse* lähte-, transiit- ja sihtpiirkond. Juulis võeti vastu strateegia ja tegevuskava, kuid jõustamine ei ole piisav.

Isikuandmete kaitse valdkonnas ei ole arengut toimunud. Endiselt puuduvad andmekaitset käsitlevad üldised õigusaktid. Sõltumatut andmekaitse järelevalveasutust ei ole veel loodud.

Türgi

Türgi täidab Kopenhaageni **poliitilisi kriteeriume** endiselt piisavalt. Konstitutsioonikohus ei rahuldanud peaprokuröri taotlust võimupartei laiali saata ja keelata selle 71 tuntud liikmel poliitilises elus osalemine, selle asemel piirduti finantssanktsioonidega, millega hoiti ära sügav poliitiline kriis. Türgil on nüüd uus võimalus edendada reforme ning luua õhkkond dialoogiks ja pluralismiks. Sõnavabaduse, mittemoslemi usukogukondade õiguste ja kagupiirkonna majandusliku arengu edendamise valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme. Vaja on aga poliitiliste reformide, eelkõige põhiseaduse reformi sidusat ja laiaulatuslikku kava. Enamikus poliitiliste kriteeriumidega seotud valdkondades peab tegema olulisi täiendavaid jõupingutusi.

Demokraatia ja õigusriigi valdkonnas täitis uus president positiivset rolli, kutsudes üles edasistele poliitilistele reformidele ja tehes aktiivselt tööd suhete parandamiseks Armeeniaga. Peamiste parteide vahelise dialoogi ja kompromissivaimu puudumine avaldas aga negatiivset mõju poliitiliste institutsioonide toimimisele ja poliitiliste reformide protsessile. Hiljuti valitud parlamendi tööd mõjutasid märkimisväärselt kohtuasjad, mille eesmärk on valitseva partei ja ühe opositsioonipartei laialisaatmine.

Kohaliku omavalitsuse valdkonnas peab rakendama hiljuti vastuvõetud kohalikke omavalitsusi käsitlevaid seadusi ja suurendama kohalike omavalitsuste rahalisi vahendeid.

Avaliku halduse reformi valdkonnas on tehtud väheseid edusamme. Avaliku teenistuse süsteemi peab reformima.

Julgeolekujõudude üle teostatava tsiviiljärelevalve valdkonnas peab tagama täieliku tsiviiljärelevalvefunktsiooni ja kaitsekulutuste parlamentaarse järelevalve. Relvajõududes juhtivatel kohtadel olevad isikud on jätkuvalt teinud avaldusi küsimustes, mis jäävad väljapoole nende pädevust.

Kohtusüsteemi valdkonnas on tehtud edusamme kohtusüsteemi reformi ettevalmistamisel. Kohtusüsteemi sõltumatus ja erapooletus on aga endiselt mureküsimus. Kohtunike ja prokuröride kõrgema nõukogu loomisest ning piirkondlike apellatsioonikohtute asutamisel ei ole edusamme tehtud. Õiglase kohtupidamise tagamiseks peab parandama politsei ja sandarmeeria uurimistöö kvaliteeti.

Korruptsioonivastase võitluse valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Korruptsioon on siiski laialt levinud. Muret valmistab üldise strateegia, tegevuskava ja koordineerimismehhanismi jätkuv puudumine. Türgi peab saavutama häid tulemusi uurimisel ja süüdistuste esitamisel.

Inimõiguste ja vähemuste kaitse valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Türgi on jätkanud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täideviimist, kuid peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate aktide ratifitseerimisel ei ole edusamme

tehtud. Inimõiguste edendamise ja jõustamise institutsioonilist raamistikku tuleb endiselt ajakohastada. Ombudsmani süsteemi loomine on oluliselt hilineanud.

Türgi õigusraamistikuga on ette nähtud põhjalik *piinamise ja väärkohtlemise* vastaste kaitsemeetmete komplekt. Nulltolerantsi poliitika rakendamisel peab tegema aga suuremaid jõupingutusi. Muret tekitavad aruanded väärkohtlemis- ja piinamisjuhtumite kohta, eriti väljaspool kinnipidamisasutusi. Sellega seoses jäävad võtmeküsimusteks ÜRO piinamisvastase konventsiooni vabatahtliku protokollu ratifitseerimine ja võitlus inimõiguste rikkumise karistamatuse vastu.

Sõnavabaduse kaitsemeetmete tugevdamisel, eelkõige Türgi kriminaalseadustiku artikli 301 muudatuse teel, on tehtud teatavaid edusamme. Sellest hoolimata peab Türgi saavutama piisavaid tulemusi muudetud artikli rakendamisel. Lisaks peab tegelema kõigi õiguslike piirangutega, et kooskõlas inimõiguste Euroopa konventsiooni ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga tagada sõnavabaduse täielik austamine õigusaktides ja praktikas. Arvestades teatavat survet ajakirjanduse ja elektroonilise meedia vabaduse kasutamisele, peab nimetatud valdkonnas olema tähelepanelik ja teostama järelevalvet.

Euroopa nõuetega kooskõlas oleva *kogunemisvabaduse* tagamiseks praktikas peab tegema täiendavaid jõupingutusi, sest endiselt esineb meelevaldseid piiranguid ja eaproportsionaalse jõu kasutamist meelevaldajate vastu. *Ühinemisvabaduse* õigusraamistikku on tehtud teatavaid parandusi. Mõned ühendused seisavad silmitsi aga liigsete haldusraskustega või juriidiliste menetlustega. Lisaks peab parteide korduvate laialisaatmisjuhtumite valguses ühtlustama parteisid käsitlevaid õigusakte Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga ja ELi liikmesriikide heade tavade, mille on sätestanud Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon.

Usuvabaduse valdkonnas käsitletakse vastuvõetud sihtasutuste seaduses mitmeid omandiga seonduvaid lahendamata küsimusi, mis puudutavad mittemoslemi kogukondi. Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas olev õiguslik raamistik tuleb veel aga luua, et kõik mittemoslemi usukogukonnad ja Alevi kogukond saaks toimida ilma põhjendamatute piiranguteta. Türgi peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et luua keskkond, mis aitab praktikas edendada usuvabaduse täielikku austamist.

Soolist võrdõiguslikkust ja *naiste õigusi* tagav üldine õigusraamistik on üldjoontes paigas, kuid selleks, et tagada nimetatud õiguste täielik austamine praktikas, peab tegema täiendavaid jõupingutusi. Majanduses osalemises ja majanduslikes võimalustes, haridusalastes saavutustes, juurdepääsus tervishoiule ning poliitilises mõjuvõimuses meeste ja naiste vahel esineva lõhe vähendamiseks peab tegema olulisi täiendavaid jõupingutusi. Aumõrvade ja koduvägivalla ärahoidmise jõupingutused on jätkunud, kuid need küsimused kujutavad endast endiselt tõsiseid probleeme ja jõupingutusi peab suurendama.

Laste juurdepääsul haridusele, sotsiaalteenustes ja alaealiste kohtu süsteemis on tehtud edusamme. Jõupingutused peavad jätkuma aga kõigis laste õigustega seotud valdkondades, sealhulgas haldussuutlikkuse, hariduse, alaealiste kohtu süsteemi ja lapstööjõu valdkonnas.

Endiselt on vaja õigusakte, et tagada *ametiühinguõiguste* täielik austamine kooskõlas ELi nõuete ja Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni asjakohaste konventsioonidega, eelkõige puudutab see organiseerumis-, streigi- ja kollektiivsete läbirääkimiste õigust.

Vähemuste õiguste olukord ei ole muutunud. Türgi ei ole teinud Euroopa nõuetega vastavusseviimisel edusamme. *Kultuuriliste õiguste* valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme, kuid endiselt piiratakse eelkõige muude keelte kui türgi keele kasutamist

ringhäälingus, poliitikas ja ligipääsul avalikele teenustele. Nii riiklikus kui ka erasektori koolisüsteemis puuduvad võimalused nimetatud keelte õppimiseks. *Mustlaste* olukord ei ole paranenud, nad kannatavad korraliku elamispinna leidmisel, töö otsimisel ning juurdepääsul haridusele, sotsiaalkaitsele ja tervishoiule tihti diskrimineerimise all. Jätkub mustlaskvartalite lammutamine, millega kaasneb mõnikord sundkorras väljatõstmine.

Ida- ja *Kagu-Türgi* küsimuses on valitsuse otsus viia lõpule Kagu-Anatoolia projekt samm selles suunas, et tegeleda piirkonna majandus- ja sotsiaalsete raskustega. Peab tegema täiendavaid jõupingutusi, et luua tingimused, milles peamiselt kurdidest koosneva elanikkonna õigused ja vabadused on täielikult tagatud. Hüvitiste maksmine *riigisiselt ümberasustatud isikutele* on jätkunud. Siiski puudub valitsusel üldine riiklik strateegia kõnealuste isikutega seonduvate probleemide käsitlemiseks. Endiselt on kaotamata külade valvamise süsteem.

ELi terroriorganisatsioonide nimekirja kantud Kurdistani Töölispartei terrorirünnakud jätkusid ja nõudsid palju elusid.

Piirkondlikes küsimustes ja rahvusvahelistes kohustustes on Türgi väljendanud avalikku toetust ÜRO egiidi all toimuvate sõltumatute läbirääkimiste jätkamisele, et leida laiaulatuslik lahendus *Küprose probleemile*. Ometi ei ole mingeid edusamme tehtud kahepoolsete suhete normaliseerimiseks Küprose Vabariigiga. Türgi ei ole assotsiatsioonilepingu lisaprotokolliga täielikult rakendanud ega kaotanud kõiki takistusi kaupade vabale liikumisele, sealhulgas piiranguid otsesele transpordiühendusele Küprosega.

Suhted Kreekaga on arenenud positiivselt. Astunud on täiendavaid usaldust suurendavaid samme, kuid piirivaidlustes ei ole kokkuleppele jõutud. Türgi täidab *Lääne-Balkanil* endiselt positiivset rolli. Suhted *Bulgaariaga* on endiselt positiivsed. Heanaaberlikud suhted on jätkuvalt oluliseks küsimuseks.

Türgi **majandus** toimis jätkuvalt suhteliselt hästi, ehkki suuresti rahapoliitika oluliselt rangemaks muutmisele järgnenud sisenõudluse languse tõttu langes kasv allapoole võimalikku. Makromajanduslik stabiilsus on säilitatud. Peamiselt toiduainete ja energia kõrgemate hindade tulemusena on inflatsioon märkimisväärselt kasvanud. Struktuurireformid on eelkõige 2008. aasta esimeses pooles mõnevõrra kiirenenud. Mõnele hiljutisele algatusele vaatamata on vaja täiendavaid jõupingutusi, et parandada tööturu tasakaalu ja tegeleda kutseoskuste mittedobivusega.

Majanduslike kriteeriumide alusel on Türgi toimiva turumajandusega riik. Türgi peaks olema võimeline keskmise tähtjaga jooksul Euroopa Liidu sisese konkurentsiturve ja turujõududega toime tulema, tingimusel et ta rakendab oma laiaulatuslikku reformiprogrammi, et kõrvaldada struktuurilised nõrkused.

Möödunud aasta jooksul on Türgi rakendanud tugevat stabilisatsioonikava. Türgi on alustamas oma arengustrateegia uut etappi, mille eesmärk on suurendada kasvupotentsiaali mahukamate riiklike investeeringute, töökohtade loomise ja valdkondlike reformide kaudu. Ülemaailmsest finantsturgude ebastabiilsusest ja sisepoliitilisest ebakindlusest hoolimata on majandus toiminud tänaseni hästi.

Pikaajaline kapitali sissevool oli endiselt suur, tuues kaasa ametlike reservvarade kasvu. Eelarve täitmine on olnud rahuldav, ehkki valitsus ei suutnud täita 2007. aasta eelarvega seotud eesmärgi. 2008. aasta juunis kiitsid ametiasutused heaks viieaastase keskmise tähtjaga eelarveraamistiku.

Infrastruktuuriinvesteeringute elavdamise uute algatuste eesmärk on väga suuri piirkondlikke erinevusi vähendada. Hindade liberaliseerimise valdkonnas, eelkõige energeetikasektoris, on tehtud olulisi edusamme. Mitme suure tehinguga jätkus erastamine. Hoolimata 2007.–2008. aasta mitmest ebastabiilsuse lainest on rahandussektor siiani näidanud märkimisväärset vastupidavust.

Osaliselt ka kõrgemate nafta- ja kaupade hindade tõttu on inflatsioonisurve aga kasvanud. Suurest maksebilansi puudujäägist tulenev märkimisväärne välisrahastamisvajadus, millele lisandub erasektori märkimisväärne sõltuvus välisrahastamisest ja oluline, ehkki vähenev põhivõlg muudavad Türgi tõenäoliselt haavatavaks investorite hoiakute muutustest. Töökohtade loomine on endiselt takistatud, nimelt tööjõu nõudluse ja pakkumise vahelise kutseoskuste mittesobivuse ja jäikade tööelutavade tõttu. Tööturu struktuurne jäikus takistab eelkõige naiste ja noorte tööhõive kasvu. Töötajate kutseoskused ei ole ikka veel kooskõlas kiirelt kasvava tärkava majanduse vajadustega. Riigiabi andmine ei ole läbipaistev. Ulatuslik varimajandus, mida soodustavad reguleeriva raamistiku nõrkus, mittesobiv maksu- ja kulupoliitika ning õiguskaitsese puudused, vähendab maksubaasi ja majanduspoliitika tõhusust. Eelkõige väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad tegutsevad liiga tihti varimajanduse osana ning seetõttu on neil endiselt ebapiisav juurdepääs rahastamisele ja oskusteabele.

Türgi parandas oma **võimet täita liikmesusest tulenevaid kohustusi**. Enamikus valdkondades tehti edusamme. Teatavates valdkondades, nagu kaupade vaba liikumine, intellektuaalomandi õigused, kartellidevastane poliitika, energeetika, ettevõtlus- ja tööstuspoliitika, tarbijakaitsese, statistika, üleeuroopalised võrgud ning teadus- ja arendustegevus, on ühenduse õigustikuga vastavusseviimisel tehtud edusamme. Vastavusseviimist tuleb aga jätkata eelkõige sellistes valdkondades nagu keskkond, riigiabi, riigihanked, sotsiaalpoliitika ja tööhõive, äriühinguõigus, toiduohutus, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika ning teenuste vaba liikumine. Türgi ei täida ikka veel mitmeid tema poolt ELi ja Türgi vahelise tolliliidu raames võetud tähtsaid kohustusi. Kaitsemeetmete eaproportsionaalne kasutamine ja pikaajalised kaubandushäired mõjutavad tolliliidu ladusat toimimist. Türgi haldussuutlikkust *acquis'* rakendamisele toimetulekul peab veel parandama.

Kaupade vaba liikumise valdkonnas on tooteid käsitlevate õigusaktide ja horisontaalsete meetmete ühtlustamise tase paranenud, välja arvatud metroloogia ja turujärelevalve valdkonnas. Ometi takistavad kaubandust endiselt teatavad tehnilised tõkked. *Asutamiseõiguse ja teenuste osutamise vabaduse* valdkonnas tehti teatavaid edusamme. Õigusaktide vastavusseviimine on endiselt algusjärgus. *Kapitali vaba liikumise* valdkonnas tegi Türgi teatavaid edusamme seoses kapitali liikumise, maksete ja rahapesu vastase võitlusega, kuid jõustamissuutlikkuse tugevdamiseks peab tegema jõupingutusi. *Finantsteenuste* valdkonnas on tehtud häid edusamme, eelkõige seoses usaldatavuse ja järelevalve standardite rangemaks muutmisega.

Riigihangete valdkonnas on edusammud olnud vastuolulised. Rahandusministeeriumi määramine poliitika üldkooskõlastajaks on positiivne areng, kuid sellega peab kaasnema laiaulatuslik strateegia, millega sätestatakse vajalikud reformid. Türgi riigihankesüsteem on ELi süsteemiga vastavusse viidud vaid osaliselt. *Äriühinguõiguse* valdkonnas tegi Türgi väheseid edusamme. Uut äriseadustikku ei ole vastu võetud. *Intellektuaalomandiõiguse* valdkonnas on ühenduse õigustikuga vastavusseviimine suhteliselt edenenu. Intellektuaalomandiõiguste eest vastutavate riigiasutuste vaheline kooskõlastamine ja koostöö ning nende teadlikkus on paranenud. Rakendamist ja jõustamist peab aga põhjanevalt tõhustama. *Infoühiskonna ja meedia* valdkonnas on Türgi õigusaktide audiovisuaalvaldkonna

acquis'ga vastavusseviimise tase endiselt piiratud. Elektroonilise side uue seaduse vastuvõtmisel ei ole edusamme tehtud.

Konkurentsi valdkonnas on monopolidevastaste õigusaktide vastavusseviimise tase jõudsalt tõusnud. Riigiabi käsitlevate õigusaktide vastuvõtmisel, riigiabi järelevalveameti loomisel ja läbipaistvuse tagamise kohustuste rakendamisel ei ole aga edusamme tehtud. Prioriteediks on endiselt terasetööstuse riikliku ümberkorralduskava lõpuleviimine. *Põllumajanduse ja maaelu arengu* valdkonnas on ühenduse õigustikuga vastavusseviimine endiselt piiratud. Maaelu arengu ühinemiseelse rahastamisvahendi kasutuselevõtuks vajaliku suutlikkuse loomisel on tehtud põhjanevaid edusamme. Sellest hoolimata peab vajalike haldus- ja kontrollstruktuuride loomise lõpuleviimiseks tegema täiendavaid jõupingutusi. Türgi ei ole kõrvaldanud veiseliha ja elusveistega kauplemisele seatud tehnilisi takistusi. *Kalanduses* vajaliku õigusraamistiku loomisel edusamme ei tehtud. Varude, laevastiku haldamise ning järelevalve ja kontrolli valdkonnas on tehtud üksikuid edusamme. Nii põllumajanduses kui ka kalanduses on rakendussuutlikkus algusjärgus. *Toiduohutuse, veterinaar- ja fütosanitaarpoliitika* valdkonnas on õigusaktide vastavusseviimine algusjärgus. Veterinaarteenuseid, toitu ja sööta käsitlev raamseadus on veel vastu võtmata. Töö loomade identifitseerimisel ja registreerimisel edeneb. Linnugripipuhanguid on suudetud edukalt kontrollida. Endiselt tekitab suurt muret teiste loomahaiguste, eelkõige suu- ja sõrataudi tõhus tõrje.

Transpordipoliitikas tehti teatavaid edusamme. Maanteetranspordi valdkonna õigusaktide ühtlustamine on jätkunud, kuid rakendamissuutlikkust peab veelgi parandama. Raudteetranspordi sektoris on Türgi teinud väheseid edusamme. Õhutranspordi valdkonnas on Türgi teinud üksikuid edusamme. Side puudumine Türgi ja Küprose Vabariigi lennujuhtimiskeskuste vahel seab ohtu lennuohutuse. Meretranspordi valdkonnas on tehtud ebaühtlaseid edusamme. *Üleeuroopaliste võrkude* valdkonnas tehti teatavaid edusamme. Transpordiinfrastruktuuri vajaduste hindamine on lõpule viidud, kuid endiselt puudub usaldusväärsem salajaste transpordiandmete süsteem. *Energeetika* valdkonnas tehti teatavaid, kuid ebaühtlaseid edusamme. Elektrienergia ja maagaasi turgude raamseaduste vastuvõtmise järel on konkurents endiselt piiratud. Energiatõhususe ja taastuvenergia riiklikud sihid on veel määratlemata.

Maksustamise valdkonnas tehti teatavaid edusamme seoses õigusaktidega. Maksuhalduse uuendamine on toonud maksumaksja jaoks kaasa parema teenuse ja parandanud tulude laekumist. Alkoholi- ja tubakatoodete diskrimineeriv maksustamine aga jätkus.

Statistika valdkonna haldussuutlikkus tõusis. Peamiselt põllumajandus- ja makromajandusliku statistika ning äriregistri valdkonnas peab aga endiselt tegema täiendavaid edusamme.

Majandus- ja rahapoliitika valdkonnas tehti teatavaid edusamme. Endiselt esineb mitmeid puudusi, eelkõige seoses keskpanga täieliku sõltumatus, avaliku sektori rahastamise ja avaliku sektori eelisjuurdepääsuga finantsturgudele. *Tööhõive ja sotsiaalpoliitika* valdkonnas on Türgi teinud teatavaid edusamme: võtnud vastu tööhõivepaketi ning sotsiaalkindlustust ja üldist tervisekindlustust käsitleva seaduse. Erilist tähelepanu peab pöörama aga kõigi ametiühinguõiguste tagamisele ja mitteametliku tööga võitlemisele. Lapstööjõu kasutamisega võitlemiseks ning nimetatud valdkonna strateegiliste dokumentide ajakohastamiseks ja viimistlemiseks peab samuti tegema täiendavaid jõupingutusi. Majandus- ja sotsiaalelus peab parandama soolist võrdõiguslikkust.

Ettevõtlus- ja tööstuspoliitika valdkonnas jätkusid edusammud: vastu võeti väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate strateegia ning tegevuskava. Üldiselt on Türgi õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimine heal tasemel. *Teadusuuringute* valdkonnas tehti häid edusamme. Türgi integreerumine Euroopa teadusruumiga kulgeb üldiselt kavakohaselt. *Hariduse ja kultuuri* valdkonnas tehti edusamme Türgi haridussüsteemi kohendamisel ELi struktuuri ja kvalifikatsiooniraamistikuga. Türgi osales edukalt ühenduse programmides.

Regionaalpoliitika ja struktuurivahendite koordineerimise valdkonnas tehti edusamme ühinemisele abi rahastamisvahendi III ja IV komponendi kasutuselevõtuks vajaliku suutlikkuse loomisel. Vajalike riigi ja kohaliku tasandi haldus- ja kontrollstruktuuride loomiseks peab tegema aga täiendavaid jõupingutusi.

Kohtusüsteemi valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige kohtusüsteemi reformistrateegia koostamisel. Kohtusüsteemi sõltumatus ja erapooletus on aga endiselt mureküsimus. Reformistrateegias peab pöörama tähelepanu just neile küsimustele. *Korruptsioonivastases* võitluses on tehtud üksikuid edusamme. Valitsus on jätkanud nimetatud valdkonna algatuste rakendamist. Sellest hoolimata puuduvad õigusaktid, milles oleksid sätestatud eeskirjad valimiskampaaniate rahastamise läbipaistvuse kohta. Parlamendiliikmete puutumatus piiramisel ei ole edusamme tehtud. Välja peab töötama korruptsioonivastase võitluse strateegia ja tegevuskava ning saavutama nende rakendamiseks vajaliku poliitilise toetuse. *Põhiõiguste* valdkonnas on tehtud teatavaid seadusandlikke edusamme. Inimõiguste Euroopa konventsioonis ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas sätestatud põhiõiguste täieliku austamise tagamiseks peab tegema jõulisi täiendavaid jõupingutusi.

Õiguse, vabaduse ja turvalisuse valdkonnas on tehtud teatavaid edusamme, eelkõige uimastiäri ja inimkaubandusega võitlemisel. Õigusaktide vastavusseviimine *acquis*'ga on selles peatükis käimas, kuid näiteks viisapoliitika ja kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö valdkonnas peab tegema järjekindlaid jõupingutusi. Järjekindlaid jõupingutusi peab tegema ka organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, mis tekitab endiselt muret. Varjupaiga ja rände haldamise suutlikkust peab parandama. Integreeritud piirihalduse riikliku tegevuskava rakendamiseks peab jõupingutusi tugevdama. Türgi peab uuesti alustama Euroopa ühendusega peetavaid läbirääkimisi tagasivõtulepingu üle.

Keskkonna küsimuses tegi Türgi edusamme õhu kvaliteedi ja jäätmekäitluse valdkonnas ning riikliku tasandi haldussuutlikkuse tugevdamisel. Sellest hoolimata on õigusaktide vastavusseviimise üldine tase endiselt madal. Türgi ei ole parandanud olukorda tööstusaste, riskijuhtimise ja geneetiliselt muundatud organismide valdkonnas.

Tarbijakaitse ja tervishoiu valdkonna õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimisel on saavutatud rahuldav tase. Turujärelevalve ja tooteohutuse jõustamisel tehti edusamme, kuid ohutusega mitteseotud küsimustes peab endiselt tegema rohkem jõupingutusi. Tarbijakaitse liikumine Türgis on endiselt nõrk. *Tervishoiu* valdkonnas tegi Türgi teatavaid edusamme.

Tolliliidu valdkonna õigusaktide ühenduse õigustikuga vastavusseviimisel on Türgi saavutanud kõrge taseme. Ometi ei ole vastavusseviimine seoses vabakaubanduspiirkondade, tollimaksuvabastuse, võltsitud kaupade vastu võitlemise ja tollivormistussjärgse kontrolliga veel täielik. Ka *välissuhete* valdkonnas on Türgi õigusaktide vastavusseviimisel saavutanud kõrge taseme, kuid riik ei ole täielikult ühinenud ELi seisukohtadega WTOs ja OECDs.

Finantskontrolli valdkonnas on tehtud tagasihoidlikke edusamme. Avaliku sektori sisefinantskontrolli seaduse rakendusaktid on jõus, kuid heaks peab kiitma mitu sisekontrolliga seonduvat muudatust. ELi finantshuvide kaitseks ja kontaktiks euro võltsimise takistamise eest vastutavate komisjoni talitustega on vaja Euroopa Pettustevastase Ametiga tehtava koostöö püsivaid struktuure. *Finants- ja eelarvesätetega* seoses erilist arengut ei toimunud.

Türgi õigusaktide range vastavusseviimine ELi *välis-, julgeoleku- ja kaitsepoliitikaga* jätkus. Türgi annab põhjapaneva panuse EJKPsse ja taotleb ulatuslikumat osalust selle tegevuses. Türgi on aga vastu ELi/NATO koostööle, mis hõlmaks kõiki ELi liikmesriike.

Türgi on parandanud oma rolli piirkondliku stabiilsuse positiivse tegurina ja täitnud olulist osa oma piirkondlike partnerite vaheliste suhete edendamisel, eelkõige Lähis-Idas ja Kaukaasias. Gruusia relvakokkupõrke ajal täitis Türgi lepitaja rolli ning tegi ettepaneku Kaukaasia koostöö- ja stabiilsusplatvormi loomiseks. Türgi presidendi külaskäik Armeeniasse märkis kahepoolsete suhete uut julgustavat sammu ja avas suhete normaliseerimise perspektiivi. Türgi ja Armeenia maapiir on aga endiselt suletud.